

ปริเฉทที่ ๑

พระพุทธเกษตรวรรค

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับแสดง
ธรรมโปรดสัตว์อยู่ ณ สวนอัมพปาลิวัน ณ กรุงเวสาลี พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่ ๘,๐๐๐ รูป พระโพธิสัตว์อีก ๓๒,๐๐๐ องค์ ซึ่งแต่ละล้วนเป็นผู้มี
เกียรติคุณอันประจักษ์ชัดแจ้ง ถึงพร้อมแล้วด้วยมหาปรัชญาและมูลจริยา
มีทาน ศีล ขันติ วิริยะ ฌาน ปัญญา และอุपाเย พละ มีความบริสุทธิ์หมดจด
หลุดพ้นจากสังโยชนธรรม เป็นผู้แสดงพระสัทธรรมต่อสรรพสัตว์ สืบ
พระพุทธศาสนายุคกาลให้ยั่งยืน ฯลฯ พระโพธิสัตว์เหล่านี้ มีอาทิเช่น พระ
สมาธิสวรราชาโพธิสัตว์ พระธรรมอิสวรราชาโพธิสัตว์ พระธรรม
ลักษณะโพธิสัตว์ พระประภาลักษณะโพธิสัตว์ พระประภาลังการ
โพธิสัตว์ พระมหาลังการโพธิสัตว์ พระรัตนกัญโพธิสัตว์ พระรัตนกร
โพธิสัตว์ พระปิตินทรีโพธิสัตว์ พระอากาศครรภโพธิสัตว์ พระวิทย
ชาลโพธิสัตว์ พระคันธหัตดินโพธิสัตว์ พระอวโลกิตेश্বরโพธิสัตว์ พระ
มหาสถามปราบต์โพธิสัตว์ พระสุวรรณจุฬาโพธิสัตว์ พระศรีอารีย
เมตไตรยโพธิสัตว์ และพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ผู้ธรรมราชาบุตรเป็นต้น
อนึ่ง ยังมีพระพรหมและทวยเทพ นาค ยักษ์ อสูร ครุฑ กิณนร มโหรีค
อีกจำนวนมาก พร้อมทั้งพุทธบริษัท ๔ อีกจำนวนมาก ต่างมาประชุมเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเพื่อสดับพระสัทธรรม

ก็โดยสมัยนั้นแล ณ กรุงเวสาลี มีบุตรคฤหบดีผู้หนึ่งชื่อ รัตนกัญ พร้อม
ทั้งบุตรคฤหบดีอื่นๆอีกจำนวน ๕๐๐ คน ต่างถือเอาฉัตรอันประกอบด้วย
สัปตรัตนะ ชวนกันมาเฝ้าพระบรมศาสดา อภิวัตบาททั้ง ๒ ของพระองค์
แล้ว ต่างก็น้อมฉัตรเข้าไปถวาย ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงบันดาล

อิทธิบาทสี่ประการให้ฉัตรทั้งปวงรวมกันเข้าเป็นฉัตรคันเดียว แลร่มเงาแห่งฉัตรนั้น ก็ปกคลุมไปทั่วมหาตริสหัสสโลกธาตุ สิ่งต่างๆ มีภูเขา แม่น้ำ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ตลอดจนพุทธเกษตรต่างๆ ซึ่งมีพระพุทธเจ้ากำลังแสดงพระสัทธรรมอยู่ ก็มาปรากฏอยู่ในฉัตรดังกล่าวนั้น ประชุมชนซึ่งมาเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้น ต่างเพ่งทศนากำลังแห่งพุทธปาฏิหาริย์ด้วยความเลื่อมใสต่างยกกรขึ้นวันทนา แลดูซึ่งพระพุทธลักษณะอยู่โดยมิเคลื่อนคลา แลบุตรคฤหบดีผู้ชื่อว่ารัตนกัญ ได้กล่าวสวดศุติกาด้วยถ้อยคำอันพรรณนาพระพุทธคุณอันเป็นอนันต จบลงแล้วจึงทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บุตรคฤหบดีทั้ง ๕๐๐ คนนี้ ล้วนตั้งจิตมุ่งต่ออนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณมาแล้ว ต่างปรารถนาใคร่สดับเรื่องวิสุทธิพุทธเกษตร ขอพระองค์โปรดแสดงจริยาของปวงพระโพธิสัตว์เพื่อยังวิสุทธิภูมิให้สำเร็จเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคจึงมีพระดำรัสว่า “ดีละ รัตนกัญ! ในการที่เธอสามารถถามตถาคตถึงจริยาอันให้สำเร็จซึ่งพุทธเกษตร เพื่อประโยชน์แห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เธอพึงสำเหนียกแลมิโยนิโสมนสิการให้ดี เราจักแสดงแก่เธอ ณ บัดนี้”

ครั้งนั้นแล รัตนกัญพร้อมทั้งบุตรคฤหบดีอีก ๕๐๐ คน ต่างก็ตั้งจิตยังลงพร้อมที่จักรับพระสัทธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

“ดูก่อนรัตนกัญ ในสรรพสัตว์ทั้งปวงนั้นแล ชื่อว่าเป็นวิสุทธิเกษตรแห่งพระโพธิสัตว์ ข้อนั้นเพราะเหตุดังฤๅ? ก็เพราะว่าพระโพธิสัตว์ ย่อมบำเพ็ญทานุหิตประโยชน์โปรดสรรพสัตว์ จึงอาจสามารถสำเร็จซึ่งพุทธเกษตรได้ อุปมาดังบุคคลผู้ปรารถนาจักสร้างปราสาทในแผ่นดินที่ว่าง เขาย่อมยังกิจที่ปรารถนาให้สำเร็จได้ แต่ถ้าเขาไม่อาศัยแผ่นดิน กลับไปอาศัยอากาศเพื่อสร้างปราสาทไซ้ริ ย่อมไม่มีหนทางสำเร็จอันใด พระโพธิสัตว์

ก็มีอุปมาฉันนั้น กล่าวคือในการยังพุทธเกษตรให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพื่อประโยชน์แห่งสรรพสัตว์นั่นเอง รัตนกฐ! เธอพึงสำเหนียกไว้เถาะว่า จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง นั้นแลชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งปราศจากมายาความหลอกลวง ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น จิตที่ลึกซึ้งนั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งสมบูรณ์ด้วยกุศลคุณย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น โพธิจิตนั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งเป็นมหานิกบุคคล ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น การบำเพ็ญทานนั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งมีจาคธรรมย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น การรักษาศีลนั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งบำเพ็ญกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ได้สมบูรณ์ไม่บกพร่อง ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น จันตินั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งรุ่งเรืองด้วยทวตติงสาลังการ ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น วิริยะนั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ผู้มีความบากบั่นพากเพียรในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น ฌานสมาธินั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งสำรวมจิตไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น ปัญญานั้นแล ชื่อว่า วิสุทธิภูมิของพระโพธิสัตว์ ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์นั้นบรรลุปุทธภูมิ เหล่าสัตว์ซึ่งมีอินทรีย์เที่ยงต่อการตรัสรู้ ย่อมมาถือปฏิบัติในวิสุทธิเกษตรนั้น ฯลฯ”

ตรัสว่า ในสมัยซึ่งพระโพธิสัตว์สำเร็จพระโพธิญาณแล้ว โลกธาตุของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ย่อมสุขสมบูรณ์ปราศจากความมัวหมองแลเภทภัยอันตรายต่างๆ แลสรรพสัตว์ในโลกชาตินั้น ก็บริบูรณ์ด้วยกุศลคุณต่างๆเป็นอเนกประการ แล้วตรัสสรุปว่า

“เพราะฉะนั้นแล รัตนกุฎ! พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจักบรรลุถึงวิสุทธิเกษตรดังกล่าว พึงชำระจิตแห่งตนให้บริสุทธิ์สะอาด เมื่อจิตบริสุทธิ์สะอาดดีแล้ว พุทธเกษตรก็ย่อมบริสุทธิ์สะอาดตามไปด้วย”

ครั้งนั้นแล พระสารีบุตรเถรเจ้าโดยการบันดาลคลแห่งพุทธานุภาพได้บังเกิดปริวิตกอย่างนี้ขึ้นว่า “ถ้าจิตของพระโพธิสัตว์บริสุทธิ์ พุทธเกษตรก็พลอยบริสุทธิ์ด้วยไซ้ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้พระผู้มีพระภาคของเราเมื่อสมัยยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จักมีจิตไม่บริสุทธิ์กระมังหนอ พุทธเกษตรของพระองค์จึงไม่สะอาดหมดจดดังปรากฏอยู่ ณ บัดนี้?”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกนั้นแล้ว จึงมีพระดำรัสว่า

“สารีบุตร! เธอมีความคิดเห็นเป็นไฉน? บุคคลผู้มีจักขุบอดมองไม่เห็นความสุกสว่างหมดจดแห่งดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ นั้นเป็นความผิดของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ฤาหนอ?”

พระสารีบุตรทูลว่า “หามิได้เข้าแต่พระสุคต เป็นความบกพร่องของผู้มีจักขุบอดเอง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักมีโทษด้วยก็หาไม่”

ตรัสว่า “ฉันใดก็ฉันนั้นนะสารีบุตร! เป็นความผิดของสรรพสัตว์เองที่มองไม่เห็นความบริสุทธิ์สะอาดในโลกธาตุเกษตรแห่งเราตถาคต จักเป็นความผิดของตถาคตด้วยก็หาไม่ สารีบุตรเอ๋ย! โลกธาตุของตถาคตนั้นบริสุทธิ์ยิ่งนัก แต่เรามองไม่เห็นเอง”

ก็โดยสมัยนั้นแล ท้าวสนั่นพรหมกุมาร ได้กล่าวกับพระสารีบุตรว่า

“ขอท่านผู้เจริญอย่าได้ปริวิตก แลกล่าวว่าพุทธเกษตรนี้ไม่บริสุทธิ์เลย
ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? เพราะเรานั้นได้เห็นความบริสุทธิ์หมดจดแห่ง
พุทธเกษตรของพระศากยมุณีเจ้า เปรียบดุจทิพยมณเฑียรแห่งพระอิสวรรเทพ
ฉะนั้น”

พระสารีบุตรกล่าวว่า “แต่เราเห็นโลกธาตุนี้ อุดมไปด้วยขุนเขาหุบ
เหวสูงต่ำ มีขวากหนามอิฐกรวดคินทราย เต็มไปด้วยความโสมมสกปรก”

ท้าวสนั่นพรหมจึงว่า “จิตของท่านผู้เจริญสูงต่ำไม่สม่ำเสมอเองต่างหาก
เล่า ท่านผู้เจริญ! มิได้อาศัยพุทธปัญญาทักขนาโลกนี้ ฉะนั้น จึงเห็นโลกธาตุ
นี้ว่าไม่สะอาดหมดจด ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร อันพระโพธิสัตว์ย่อมเห็น
สรรพสัตว์โดยความเป็นสมภาพ มีจิตอันลึกซึ้งบริสุทธิ์ อาศัยพุทธปัญญา
เป็นเครื่องอยู่ ฉะนั้น จึงสามารถทักขนาความบริสุทธิ์ของโลกธาตุนี้ได้”

พระผู้มีพระภาคจึงกคณิ้วพระบาทลง ณ ผืนปฐพี ในทันใดนั้น มหา
ตรีสหัสสโลกธาตุ ก็มีอันเปลี่ยนแปลง ปรากฏเป็นรัตนอลังการนับแสนโกฏิ
ประดับประดาแล้ว ประชุมชนทั้งปวงพากันอุทานด้วยความมหัศจรรย์ว่า

“สิ่งที่ไม่เคยมีก็ได้มีขึ้นแล้วหนอ” ต่างเห็นตนของตนเองนั่งอยู่บนปทุม
รัตนอันเป็นทิพย์

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพระสารีบุตรว่า “สารีบุตร! เธอจงทักขนา
วิสุทธิคุณาลังการแห่งพุทธเกษตรนี้เถิด”

พระสารีบุตรทูลว่า “อย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิ่งซึ่งข้าพระองค์
มิเคยได้เห็นมาก่อน มิได้เคยได้ฟังมาก่อน บัดนี้ได้ปรากฏขึ้นแล้วหนอว่า
พุทธเกษตรของพระองค์บริสุทธิ์หมดจดยิ่งนัก”

พระบรมศาสดาตรัสว่า “โลกธาตุของตถาคต ย่อมบริสุทธิ์เป็นปกติ
อยู่เป็นนิตย์ แต่เพื่อโปรดบรรดาชนผู้มีอินทรีย์ต่ำ ตถาคตจึงสำแดงให้
ปรากฏเห็นเป็นไม่บริสุทธิ์ขึ้น เหมือนดังปวงเทพยดาต่างร่วมเสวยสุทธา
โภชนในทิพยภาวนันต์เดียว ด้วยอำนาจแห่งบุญสมภารของแต่ละองค์ไม่

เสมอกัน ทิพยโกชนจึงปรากฏหากล้ายกันไม่ ฉันใดก็ฉันนั้นนะ สารีบุตร!
ถ้าบุคคลมีจิตบริสุทธิ์ไซ้ร้ เขาย่อมเห็นคุณาถ์การแห่งพุทธเกษตรนี้ได้”

ในกาลซึ่งพระผู้มีพระภาค ทรงบันดาลสำแดงความบริสุทธิ์แห่ง
โลกธาตุอยู่นั้น รัตนกฐพร้อมด้วยบุตรคฤหบดีอีก ๕๐๐ คน ต่างก็บรรล
ุธรรมกษานติและมี ๘,๔๐๐ คน ต่างตั้งจิตมุ่งสำเร็จพระอนุตรสัมมา
สัมโพธิญาณ แล้วพระผู้มีพระภาคก็ทรงยังฤทธิ์นั้นให้กลับคืน โลกธาตุจึง
ปรากฏสภาพของมันดุจเก่า อนึ่ง มีผู้ปรารถนาต่อสาวกภูมิ ๓๒,๐๐๐ คน
ทวยเทพและมนุษย์ต่างเห็นชัดว่าสังขารทั้งปวง มีความทนอยู่มิได้ต้องแปร
ผันไปเป็นธรรมดา ในดวงตามีธุลีอันไปปราศจากแล้ว ได้ธรรมจักขุอัน
บริสุทธิ์ ภิกษุ ๘,๐๐๐ รูป หมดอาสวกิเลสถึงความหลุดพ้นแล้ว.

ปริเฉทที่ ๑ พระพุทธเกษตรวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๒

อุปายโกศลวรรค

ในสมัยนั้น ที่กรุงเวสาลี มีคฤหบดีผู้หนึ่งชื่อ วิมลเกียรติ ฌ เบื้อง
อดีตภาค ท่านได้เคยบูชาสักการะในพระพุทธรเจ้าทั้งหลายอันจักประมาณ
พระองค์มิได้ ได้บรรลุนุตปาตธรรมกษานติ มีปฏิภาณอันปราศจาก
ความขัดข้องแลอภิญญาพร้อมทั้งทรงไว้ซึ่งธรรมอรรถ เป็นผู้แก้แล้วกล้า
ปราศจากความหวาดกลัว สามารถบารามมารภัยให้สยบ อนึ่ง เป็นผู้ทรงไว้
ซึ่งคัมภีรธรรม มีปรัชญาอันเป็นคุณชาติให้ถึงฝั่งแห่งภพอันดียิ่ง อีกทั้ง
เป็นผู้รอบรู้ในอุปายโกศลวิธี มีมหาปณิธานอันสำเร็จแล้ว มีญาณแทงทะลุ
ในอริมุตติแห่งปวงสัตว์ พร้อมทั้งความสามารถในอันจักจำแนกอินทรีย์แก่
อ่อนในสัตว์เหล่านั้นอีกด้วย คฤหบดีนั้น เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในพุทธภูมิแต่กาล
อันนานมาทีเดียว จิตของท่านบริสุทธิ์สะอาดดำเนินตามมหายานปฏิบัติ
โดยไม่แปรผัน กับทั้งเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพุทธวัตรสมาจาร มีจิตอันไพศาลจุ
มหาสาคร คฤหบดีนี้แหละ ที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายได้ทรงสดุดีอนุโมทนา
สาธุการ เขาเป็นที่เคารพนับถือของพระสาวกทั้งหลายตลอดจนทวยเทพทั้ง
ปวง มีท้าวสักกรินทร์แลท้าวมหาพรหมปชาบดีเป็นอาทิ และเนื่องด้วย
คฤหบดีนั้นมีความจำนงอันจักโปรดสรรพสัตว์ ท่านจึงสำแดงซึ่งอุปายโกศล
วิธี ด้วยการเข้ามาตั้งเคหาสถานอาศัยอยู่ ณ กรุงเวสาลี

ท่านได้บริจาคทรัพย์จำนวนเหลือประมาณ เพื่อประโยชน์แก่ปวงชน
ทุกตะเจิญใจ ท่านแสดงการรักษาศีลบริสุทธิ์ไม่ต่างพร้อย ก็เพื่อเป็น
ตัวอย่างสงเคราะห์ชนผู้ศีลจักได้ถือเอาเป็นแบบอย่าง แสดงความอดกลั้น
ด้วยขันติคุณ ก็เพื่อเป็นตัวอย่างสงเคราะห์ชนผู้มักโกรธ แสดงความเป็นผู้
มีอุตสาหวิริยะ ก็เพื่อเป็นตัวอย่างสงเคราะห์ชนผู้มีโกศลชชะ แสดงความ

เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นในสมาธิมาน ก็เพื่อเป็นตัวอย่างสงเคราะห์ชนผู้มีจิตฟุ้งซ่าน และได้ใช้สติปัญญาของท่านสงเคราะห์ชนผู้ปราศจากปัญญาให้มีความรู้แจ้ง เห็นจริงขึ้น คฤหบดีนั้นแม้จะเป็นอุบาสกผู้นั่งขาว แต่ก็ปฏิบัติรักษาวินัย ของสมณะ แม้จะเป็นผู้ครองเรือน แต่ก็มีจิตไม่ยึดมั่นในภพทั้งสาม แม้ ท่านจักแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีภริยา แต่ก็รักษาพรหมจรรย์ไว้โดยบริสุทธิ์ แม้จะมีบริวารชน แต่ก็มีจิตยินดีในความสงัดห่างไกลจากบริวารชน แม้ ร่างกายของท่านจะประดับด้วยเครื่องรัตนอลังการ ซึ่งเป็นเรื่องภายนอก แต่ภายในจิตของท่านมิได้พอใจผูกพันกับเครื่องประดับเหล่านั้น เพราะท่าน มีคุณสมบัติต่างๆ มีปัญญาเป็นต้น เป็นเครื่องประดับใจ แลถึงแม้ท่านจะ บริโภคอาหารเช่นคนทั้งหลาย แต่อาหารที่แท้จริงของท่านก็คือถี้อหารส แห่งปีติในฌานเป็นอาหาร และท่านมักจะไปปรากฏตัวในวงการพนัน วงการหมากรุก วงการเสพสุรา วงการละเล่นมหรสพ ตลอดจนกระทั่ง สำนักหญิงโสเภณี ก็เพื่ออาศัยสถานที่เหล่านั้นเป็นแหล่งประกาศธรรม ซึ่งเจงบาปบุญคุณโทษแก่ชนผู้มัวเมาในอบายมุขทั้งหลาย นอกจากนี้ ท่าน ยังเที่ยวไปตามสำนักพาทิรัลัทธิ ตามสถานสาธารณะต่างๆ ตามถนน หนทาง เพื่อประกาศพระพุทธธรรมให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชุมชนทั้งวัย เด็กวัยหนุ่มสาววัยชรา แลด้วยเหตุดังกล่าวนี้ เกียรติคุณของท่านวิมลเกียรติ จึงแพร่หลายอุโฆษไปทั่ว ท่านเป็นที่เคารพยกย่องของกษัตริย์ สมณะ พราหมณ์ เสนาอำมาตย์ คฤหบดี ประชาชนพลเมืองทุกชั้นทุกวัย นอกจากนี้ ท่านวิมลเกียรติจะบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่มนุษย์แล้ว ท่านยังบำเพ็ญ ประโยชน์ในหมู่ทวยเทพด้วย ท่านเป็นที่เคารพของปวงพรหมเทพ ด้วย ท่านแสดงธรรมอันประกอบด้วยโลกุตตรปัญญาให้ฟัง ท่านเป็นที่เคารพของ ปวงเทพในฉกามาวจร มีท้าววาสวะเป็นต้น ด้วยท่านแสดงธรรมชี้ให้เห็น ความเป็นอนิจจังของสังขารธรรมให้ฟัง ท่านเป็นที่เคารพของท้าวจุลโลกบาล ราชา ด้วยท่านพร่ำสอนธรรมให้ท้าวเธอและบริวารคุ้มครองรักษาโลก อัน

ท่านคฤหบดีวิมลเกียรติสมบุรณ์ด้วยอุปายโกศลจริยา บำเพ็ญคุณานุคุณहित
ประโยชน์ในสรรพสัตว์ ด้วยประการฉะนี้แล.

สมัยหนึ่ง ท่านวิมลเกียรติสำแดงตนว่าบังเกิดอาพาธ ด้วยอุบายนี้จึง
เป็นเหตุให้บรรดาราชา อำมาตย์ สมณพราหมณ์ คฤหบดีและชาวชนจำนวน
หลายพันเป็นอนเก ต่างพากันมาเยี่ยมเยียนถามอาการไข้ถึงคฤหาสน์ ท่าน
จึงถือโอกาสที่คนเหล่านี้มาเยี่ยมแสดงธรรมว่า

“ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย อันสรีรกายนี้ไม่แท้เที่ยง ปราศจากความ
กล้าแข็ง ปราศจากพลัง ปราศจากแก่นสาร เป็นสภาพมีอันเสื่อมโทรมโดย
รวดเร็ว ไม่เป็นที่ไว้วางใจได้ สรีรกายนี้เป็นทุกข์ เป็นที่เดือดร้อน เป็นที่
ประชุมของโรค ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย สรีรกายดังนี้แล บัณฑิตผู้มี
ปัญญาอย่าหมิ่นหลงไหลเพลิดเพลิน สรีระนี้อุปมาดังฟองน้ำ จักลบลำมิได้
สรีระนี้อุปมาดังต่อน้ำ เพราะไม่สามารถตั้งมั่นได้นาน สรีระนี้อุปมาดัง
พยับแดด เพราะเกิดมาแต่ตณหา สรีระนี้อุปมาดังต้นกล้วย เพราะ
ปราศจากแก่นสาร สรีระนี้อุปมาดังภาพมายา เพราะเกิดมาแต่ความวิปلاส
สรีระนี้อุปมาดังความฝัน เพราะเกิดมาแต่ความหลงผิดให้เห็นไป สรีระนี้
อุปมาดังเงา เพราะเกิดมาจากกรรมสมุฏฐาน สรีระนี้อุปมาดังเสียง
เพราะอาศัยประชุมแห่งปัจจัยจึงมีได้ สรีระนี้อุปมาดังก้อนเมฆ เพราะตั้งอยู่
ชั่วคราวก็เปลี่ยนแปลง สรีระนี้อุปมาดังสายฟ้าแลบ เพราะตั้งอยู่คงทนมิได้
ทุกๆขณะ ฯลฯ”

ท่านวิมลเกียรติ ได้กล่าวถึงโทษแห่งสรีระไว้เป็นอนเกประการแล้ว
จึงกล่าวสรุปว่า

“ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย สรีรกายนี้น่าเบื่อหน่ายเห็นปานฉะนี้
เพราะเหตุฉะนี้แล ท่านทั้งหลายพึงยินดีในพระพุทธรสรีระ ข้อนี้เพราะเหตุ
ดังๆ? ก็เพราะว่า อันพระพุทธรสรีรกายนั้น คือ พระธรรมกายนั่นเอง

ย่อมเกิดมาจากปัญญาและคุณสมบัติเป็นอันมากจักประมาณมิได้ เกิดจากศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัศนะ เกิดมาจากเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เกิดมาจากทาน ศีล จัณติ โสรัจจะ วิริยะ ฌาน วิมุตติ สมาธิ พหุสุต ปัญญาแลปวงบารมีธรรม เกิดมาจากอุपाเย เกิดมาจากฉฬภิญญา เตวิชชา และโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เกิดมาจากสมถวิปัสสนา เกิดมาจาก ทศพลญาณ เกิดมาจากจตุเวสารัชชญาณ และอเวณิกธรรม ๑๘ เกิดมาจาก สรรพอกุศลสมุจเฉทธรรม และจากสรรพกุศลภาวนาธรรม เกิดมาจาก ภูตัตตวกรรม เกิดมาจากอัปมาทธรรม และวิสุทธิธรรมเป็นอเนกอนันต์ ดังกล่าวนี้อย่างพระตถาคตกายให้บังเกิดขึ้น ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดปรารถนาจักได้พระพุทธรูปกาย แลอาจตัดเสียซึ่งพยาธิโรคนตรายของ สรรพสัตว์ได้ขาด ผู้นั้นพึงตั้งจิตปณิธานในพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเถิด”

ท่านวิมลเกียรติคุณหบดี ได้แสดงธรรมกถากับบรรดาผู้มาเยี่ยมเยือน ไข้ของท่านด้วยประการดังนี้ ยังบุคคลหลายพันเป็นอเนกให้บังเกิดจิต ปณิธานในพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณโดยถ้วนหน้าแล.

ปริเฉทที่ ๒ อุปายโกศลวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๓

สาวกวรรค

ในสมัยนั้นแล ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี บังเกิดความปริวิตกขึ้นว่า
เราอนปวดยอยู่บนเตียงเห็นปานฉะนี้ ไฉนพระผู้มีพระภาคผู้ทรงไว้ซึ่งมหา
เมตตากรุณา จึงมิได้ส่งผู้ใดมาเยี่ยมเยือน

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความปริวิตกนั้นแล้ว จึงมี
พระพุทธานุญาตกับพระสารีบุตรว่า

“ดูก่อนสารีบุตร เธอจงไปเยี่ยมเยือนได้ตามอาการป่วยของวิมลเกียรติ
คฤหบดีเถิด”

พระสารีบุตร ได้กราบทูลสนองพระคำรัสว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ไม่เหมาะสมที่จะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้
หรือทูลพระพุทธานุญาต ข้าพเจ้านั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังระลึกได้
อยู่ว่า สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์กำลังนั่งสมาธิบัลลังก์อยู่ในท่ามกลาง
วนาสณฑ์ ครั้งนั้น ท่านวิมลเกียรติได้มาพูดกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร พระคุณเจ้าไม่จำเป็นต้องมานั่งอาการอย่างนี้
โดยสำคัญว่าเป็นการนั่งสมาธิ อันการนั่งสมาธิที่แท้จริงนั้น คือการไม่
ปรากฏกายใจในภพทั้ง ๓ ไม่ต้องออกจากนิโรธสมาบัติ แต่ก็สามารถ
แสดงบรรดาอริยาบถให้ปรากฏได้ นี่คือการนั่งสมาธิ ไม่ต้องสละมรรค
ธรรม แต่ก็สามารถทำกิจกรรมของปุถุชนได้ นี่คือการนั่งสมาธิ จิตไม่ยึด
ติดในภายใน หรือยึดติดในภายนอก นี่คือการนั่งสมาธิ ไม่มีความหวั่นไหว
กำเริบ เพราะเหตุแห่งปวงทิฐิ แลสามารถอบรมในโพธิปักขิยธรรม ๓๗
ได้ นี่คือการนั่งสมาธิ ไม่ต้องตัดกิเลส แต่สามารถเข้านิพพานได้ นี่คือ

การนั่งสมาธิ ถ้าพระคุณเจ้าอาจที่จักนั่งด้วยวิธีอย่างนี้ พระพุทธองค์ย่อม
จักรับรอง’

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค สมัยนั้น ข้าพระองค์ได้สดับวาจาดังกล่าวนี
แล้ว ต้องหยุดนิ่งสงบ มีอาจตอบสนองพจน์ไปได้ ด้วยเหตุนี้ ข้า
พระองค์จึงไม่สมควรเหมาะสมในการไปเป็นผู้เยี่ยมไข้พระพุทธเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาจึงดำรัสให้พระโมคคัลลานะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้

พระโมคคัลลานะกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ไม่เหมาะสมที่จะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้
หรือพระพุทธเจ้าข้า ชื่อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังระลึกได้
อยู่ว่า สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์จาริกเข้าไปในเมืองเวสาลี ได้แสดงธรรม
โปรดพวกคฤหบดีในตรอกแห่งหนึ่ง ครั้งนั้น วิมลเกียรติคฤหบดีได้มา
กล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าโมคคัลลานะ การแสดงธรรมโปรดพวกอุบาสกนุ่ง
ขาวเหล่านี้ ไม่ใช่แสดงอย่างวิธีของพระคุณเจ้าอย่างนี้หรือ อันว่าผู้แสดง
ธรรมนั้นสมควรจักต้องแสดงให้ถูกกับทำนองคลองธรรม ธรรมนั้นไม่มี
สัตว์ เพราะพ้นจากความเศร้าหมองแห่งสัตว์ ธรรมนั้นไม่มีอาตมัน
เพราะพ้นจากความเศร้าหมองแห่งอาตมัน ธรรมนั้นไม่มีชีวะ เพราะพ้น
จากชาติมรณะ ธรรมนั้นไม่มีบุคคล เพราะขาดจากห้วงแห่งอดีต อนาคต
ธรรมนั้นมีสันติเป็นธรรมดา เพราะดับปวงลักษณะเสียได้ ธรรมนั้น
ห่างไกลจากลักษณะ เพราะปราศจากอารมณ์ ธรรมนั้นไม่มีนามบัญญัติ
เพราะขาดจากจนโวหาร ธรรมนั้นไม่มีอะไรจะแสดงได้ เพราะไกลจาก
ความวิตกวิจารณ์ ธรรมนั้นไม่มีสัณฐานนิमित เพราะว่างเปล่าดุจอากาศ
ธรรมนั้นปราศจากปญฺจธรรม เพราะมีสุญฺตาเป็นสภาพ ธรรมนั้นไม่มี
มมังการ เพราะพ้นจากความยึดถือว่าเป็นของๆเรา ธรรมนั้นไม่มีวิกัลปะ

เพราะไกลจากวิญญานความรู้ทางอายตนะทั้งหลาย ธรรมนั้นปราศจากการเปรียบเทียบได้ เพราะพ้นจากความเป็นคู่ ธรรมนั้นไม่สงเคราะห์ว่าเป็นเหตุ เพราะมิได้อยู่ในประชุมของปัจจัย... ฯลฯ... พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะ เมื่อธรรมลักษณะมีสภาพดังนี้แล้วจักนำมาแสดงได้อย่างไรเล่า? อันการแสดงธรรมนั้น เนื้อแท้ไม่มีการกล่าว ไม่มีการแสดง แต่ผู้สดับธรรมเล่า ก็ไม่มีการฟัง หรือการได้อะไรไป อุปมาคฤมายาบุรุษ แสดงธรรมให้มายาบุรุษอีกผู้หนึ่งฟัง ฉะนั้นฟังตั้งจิตของตนให้ได้อย่างนี้ แล้วฟังแสดงธรรมเกิด ฟังแจ่มแจ้งในอินทรีย์แก่อ่อนคมทู่ของสรรพสัตว์ มีญาณทัศนะอันเชี่ยวชาญ ปราศจากความขัดข้อง ประกอบด้วยมหากรุณาจิต สดุดีลัทธิมหายาน จิตตั้งอยู่ในอนุสรณ์ที่จักบูชาพระคุณของพระพุทธองค์ ไม่ละขาดจากพระไตรรัตน์ ทำให้เช่นนี้ภายหลังจึงแสดงธรรมเกิด’

เมื่อท่านวิมลเกียรติแสดงธรรมกถาจบลง คฤหบดีจำนวน ๘๐๐ คน ต่างก็ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ข้าพระองค์ไม่มีปฏิภาณเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงไม่เหมาะสมที่จะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคจึงมีพระดำรัสให้พระมหากัสสปะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้พระมหากัสสปะกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ ก็ไม่เหมาะสมที่จะไปเป็นผู้เยี่ยมไข้อุบาสนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังตามระลึกได้อยู่ว่า สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์เที่ยวจาริกบิณฑบาตตามละแวกบ้านคนยากจน ครั้งนั้น วิมลเกียรติคฤหบดีได้มากล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้ากัสสปะ พระคุณแม้จะมีจิตกอบปรีย์ด้วยเมตตา กรุณา แต่ก็ไม่ปกแผ่ไพศาลเลย ทั้งนี้เพราะพระคุณละเลยบ้านของคนร่ำรวย มาบิณฑบาตโปรดเฉพาะคนเจ็บใจเท่านั้น ข้าแต่พระคุณเจ้ากัสสปะ ขอ

พระคุณจงตั้งอยู่ในสมุทรรณอันเสมอภาพเสียก่อน จึงค่อยมาจาริกบิณฑบาต เพื่อไม่มีความปรารถนาในอาหารเป็นเหตุ จึงสมควรจาริกบิณฑบาต เพื่อทำลายการประสมแห่งขันธเป็นเหตุ จึงสมควรถือเอาก่อนภิกษาไป เพื่อไม่ต้องเสวยภพใหม่อีกเป็นเหตุ จึงสมควรรับบิณฑบาตทานของชาวบ้านได้ พึงมีสุญตัตถุญญาในการเข้าไปสู่คามนิคมชนบท รับรูปารมณฺ์คฺจผู้มีจักขุมืด รับสัททารมณฺ์คฺจสักว่าเสียงดัง รับคันธารมณฺ์คฺจสักว่าเป็นวาโย รับรสารมณฺ์คฺจก็ไม่มีวิกัลปะ รับโณฏฐุพารมณฺ์คฺจได้บรรลุนิพพานทัสนะ รู้ธรรมมารมณฺ์คฺจทั้งปวงว่าเป็นมายา ปราศจากอิตถภาวะ หรือปรภาวะ เพราะความที่ธรรมทั้งหลายมิได้เกิดมีขึ้นด้วยภาวะของมันเอง ฉะนั้น จึงไม่มีอะไรที่เรียกว่าแตกดับหักสูญไป ข้าแต่พระคุณเจ้ากัสสปะ ถ้าพระคุณจักสามารถไม่ละมิจฉัตตธรรมทั้ง ๘ แต่ก็บรรลุเข้าถึงวิโมกข์ ๘ ได้ อาศัสมิจฉาภาวะเข้ากลมกลืนสัมมาธรรมได้ สามารถนำอาหารมื้อหนึ่งบริจาคให้สรรพสัตว์ได้ และนำไปกระทำบูชาในพระพุทธเจ้าทั้งหลายพร้อมทั้งพระอริยบริษัททั้งปวงได้ เมื่อทำได้เช่นนี้แล้ว จึงจักสมควรในการขบฉันอาหารบิณฑบาตต่อภายหลัง ผู้ที่ทำได้โดยประการดังนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ที่ขบฉันที่ไม่มีกิเลส ไม่มี ความสิ้นไปแห่งกิเลส ชื่อว่ามีได้เข้าสู่สมาธิจิต หรือออกจากสมาธิจิต ไม่มีการยึดมั่นตั้งอยู่ในโลก หรือยึดมั่นตั้งอยู่ในพระนิพพาน ฝ่ายทายกทายิกา ผู้บริจาคเล่า ก็ชื่อว่าการได้บุญญานิสงส์ใหญ่ หรือได้บุญญานิสงส์น้อย ไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษเสียหายอย่างไร นี่แลชื่อว่าเป็นวิธีแห่งการเข้าสู่พุทธภูมิ โดยไม่อาศัยสาวกภูมิ พระคุณเจ้ากัสสปะ หากพระคุณตั้งอยู่ในธรรมดังพรรณนามาแล้ว ขบฉันอาหารบิณฑบาตนั้นแลจึงจักได้ชื่อว่า เป็นการขบฉันอาหารของชาวบ้านโดยไม่สูญเปล่า'

ข้าแต่พระสุคต เมื่อข้าพระองค์ได้สดับถ้อยคำดังนี้แล้ว เกิดความรู้สึกขึ้นว่า สิ่งที่มีได้มีก็ได้มีขึ้นแล้วหนอ! ข้าพระองค์มีความรู้สึกเคารพนับถือในปวงพระโพธิสัตว์อย่างยิ่ง อนึ่ง ยังมีปริวิตกว่า คฤหบดีผู้นี้เป็นผู้ครอง

เรือนแพๆ ยังมีปฏิภาณปัญญาโกศลเห็นปานฉะนี้ ผู้ที่ได้ฟังธรรมของเขาแล้ว ใครเลยที่จักไม่ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตัวของข้าพระองค์เอง จำเริญนับแต่นั้นมาก็ไม่เทศนาสั่งสอนผู้ใดให้ประพฤติดุสิตาภ จริยา หรือปัจเจกโพธิจริยาอีก (คือสอนให้ประพฤติพุทธจริยาอย่างเดียว) ด้วยเหตุประการดังนี้แล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสม ไม่ควรต่อการไปเยี่ยมไปอุบาสนั้นพระพุทธรเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพระดำรัสให้พระสุภูติไปเป็นผู้เยี่ยมไข้

พระสุภูติกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ก็ไม่สมควรเหมาะสมที่จักไปเป็นผู้เยี่ยมไข้หรือพระพุทธรเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์ได้เข้าไปบิณฑบาต ณ คฤหาสน์ของอุบาสนั้น ครั้งนั้น วิมลเกียรติคุณหบดีได้เข้ามารับเอาบาตรของข้าพระองค์ไปบรรจุภัตตาหารจนเต็มเปี่ยม แล้วก็ปราศรัยกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าสุภูติในการขบฉันภัตตาหารนี้ หากพระคุณสามารถแทงทะลุถึงภาวะตามเป็นจริงแห่งธรรมทั้งหลายว่า เป็นสมภาพเสมอกันหมด และสามารถแทงทะลุในธรรมทั้งหลายแต่ละอย่าง มีการขบฉันภัตตาหารเป็นต้นว่า มีภาวะเป็นสมภาพเสมอกันอย่างเดียวกันไซ้ และเที่ยวบิณฑบาตโดยประการดังนี้ จึงสมควรที่จักถือเอาภัตตาหารนี้ไปขบฉันได้ พระคุณเจ้าสุภูติ พระคุณมีต้องตัดถอนราคะ โทสะ โมหะ ให้เป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่อยู่ร่วมกับกองกิเลสเหล่านี้ ไม่ต้องทำลายสรีรจันท์แต่ก็สามารถเข้าถึงสุญตาอันเป็นเอกภาพได้ อาศัยปัญญานันตริยกรรมแต่ก็บรรลุวิมุตติได้ อันที่จริงก็ไม่มีมารอดพันและไม่มีการผูกมัดใดๆ ไม่ต้องเห็นแจ้งในจตุราริยสัจ และมีได้มีการไม่เห็นแจ้งในจตุราริยสัจ ไม่มีการบรรลุอริยผล และมีได้มีการไม่บรรลุอริยผล ไม่มีปฏุชน และไม่มีการพ้นจากภาวะปฏุชน ไม่มี

พระอริยบุคคล และมีได้อริยบุคคล ถึงแม้ เป็นผู้ยังธรรมทั้งปวงให้สำเร็จเป็นไปอยู่ แต่ก็ไม่มีอุปาทานพัวพันจากธรรมเหล่านั้น พระคุณทำได้เช่นนี้ จึงสมควรขบฉันภัตตาหารนี้ ข้าแต่ท่านสุกตผู้เจริญ พระคุณอย่าไปเฝ้าพระพุทธองค์ อย่าสดับพระสังฆธรรม แต่จงถือครุพาหิรลัทธิทั้ง ๖ มีปุณณกัสนปะ มกขลิโคสาละ สัญชัยเวลัฏฐบุตร อจิตเตสกัมพล ปุทธกัจจายณะ และนิครนถนาฏบุตรว่าเป็นศาสดา จงไปบรรพชาในสำนักของครูเหล่านี้ เมื่อครูทั้ง ๖ เขาตกไปสู่อบายภูมิ พระคุณก็ตกตามเขาไปด้วย ทำได้เช่นนี้ จึงสมควรขบฉันภัตตาหารนี้ อนึ่ง ถ้าพระคุณสามารถเข้าถึงมิจาติฐิทั้งปวง อย่าบรรลุดึงฝั่งแห่งภพ ตั้งอยู่ในอัฐธอันตรายิกธรรม อย่าได้บรรลุดึงความเกษม จากอันตรายดังกล่าว่นั้น มีกิเลสเป็นสหธรรมอยู่ร่วมกัน ห่างไกลจากวิสุทธธรรม ตัวของพระคุณไม่ชื่อว่าเป็นบุญเขตของผู้บริจาค ผู้ที่บูชาสักการะทำบุญกับพระคุณเชื่อว่าเป็นผู้บ้ายไปสู่อบายภูมิ พระคุณจงงมมือกับบรรดามารทั้งหลาย เป็นสหายร่วมงานกับเหล่ามารนั้น ตัวของพระคุณกับสรรพมารพร้อมทั้งปวงกิเลสไม่มีอะไรแตกต่างกัน มีจิตผูกเวรในสรรพสัตว์ กล่าวจ้วงจาบพระพุทธเจ้าทั้งหลาย กับทั้งทำลายพระธรรม และไม่เข้ากับหมู่สงฆ์ ในที่สุดก็ไม่สำเร็จพระนิพพาน หากพระคุณเป็นได้แบบนี้ จึงสมควรถือเอาภัตตาหารนี้ไป'

ข้าแต่พระสุกต สมัยนั้น เมื่อข้าพระองค์ได้สดับถ้อยคำดังกล่าวแล้ว ก็ให้่งงันไปหมด ไม่เข้าใจว่าเป็นถ้อยคำอะไร? ไม่ทราบว่าจะโต้ตอบได้อย่างไร? ข้าพระองค์จึงวางบาตรไว้จะเดินออกจากคฤหาสน์นั้น วิมลเกียรติอุบาสกก็พูดขึ้นว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าสุกต พระคุณจงนำเอาบาตรไปเถอะ อย่าได้มีหวั่นกลัวเลย พระคุณจักมีความคิดเห็นเป็นไฉน? ในกรณีที่พระตถาคตเจ้าทรงบันดาลอิทธาภิสังขารให้เกิดมีมายาบุรุษผู้หนึ่งขึ้นมาแล้ว พระองค์

นำเอาถ้อยคำดังเช่นที่กระผมกล่าวถามพระคุณนั้น ถ้ามายาบุรุษ อันมายา
บุรุษนั้นจักบังเกิดความหวั่นกลัวอาหนอแล?’

ข้าพระองค์ตอบว่า ‘หามิได้’

ท่านวิมลเกียรติกกล่าวว่า ‘ธรรมทั้งหลายก็เปรียบดุษฎีลักษณะ
พระคุณจึงสมควรมีความหวั่นกลัวอะไร ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? เพราะ
เหตุที่ธรรมทั้งหลายเป็นสักแต่ว่าบัญญัติโวหาร ปราศจากสาระที่มีอยู่ด้วย
ภาวะของมันเอง ผู้มีปัญญาย่อมไม่ยึดถือในอักษระถ้อยคำ ฉะนั้น จึง
ปราศจากความหวั่นหวาดใดๆ ด้วยเหตุดังกล่าว? ก็เพราะเหตุว่าอักษระถ้อยคำ
นั้น แท้จริงก็ปราศจากสภาวะ (เป็นสูญตา) แล้วนั่นคือวิมุตติ และวิมุตติ
ธรรมนี้เองที่เป็นธรรมทั้งหลายเหล่านั้นด้วย’

เมื่อวิมลเกียรติกอุททหติแสดงธรรมกถาอันจบลง ก็มีเทวบุตร ๒๐๐ องค์
ได้ธรรมจักขุอันบริสุทธิ์”

พระผู้มีพระภาคจึงมีพระดำรัสให้พระปุณณมันตานีบุตรไปเป็นผู้
เยี่ยมไข้ พระปุณณมันตานีบุตรว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ก็ไม่สมควรเหมาะสมที่จักไปเป็น
ผู้เยี่ยมไข้หรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยัง
ระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์พักอาศัยในมหาวนาสณฑ์ อยู่ได้ร่มไม้
ใหญ่ กำลังแสดงธรรมให้บรรดาพวกภิกษุฟัง ครั้งนั้น วิมลเกียรติกอุททหติ
ได้มาปราศรัยกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าปุณณะ ขอพระคุณได้เข้าสมาบัติตรวจดูจิตตัสสาธย
แห่งภิกษุเหล่านี้ก่อนเถิด แล้วจึงค่อยแสดงธรรมโปรดภายหลัง พระคุณ
โปรดอย่าได้นำโภชนาหารอันหยาบสกปรกใส่ลงไปในรัตนภาชนะเลย
พระคุณสมควรรู้แจ้งถึงภูมิธรรมแห่งจิตของภิกษุเหล่านี้ อย่าได้นำไฟทูลย์
อันมีค่าไปเสมอกับลูกปัดเลย พระคุณไม่สามารถแทงตลอดในอินทรีย์ของ

สรรพสัตว์ ก็โปรดอย่าได้ชักจูงให้ภิกษุเหล่านี้ ให้ตั้งอยู่ในธรรมฝ่าย
 หินยานเลย ภิกษุเหล่านี้เป็นผู้ปราศจากบาปแผลในตัวอยู่แล้ว ขอพระคุณ
 อย่าได้ไปทำให้มีขึ้นเลย อนึ่ง ภิกษุเหล่านี้มีความปรารถนาที่จักประพฤติ
 มหามรรคจริยา แต่พระคุณกลับไปชี้ให้เดินตามหินมรรคจริยา พระคุณ
 อย่าได้นำมหาสมุทรมาบรรจุใส่ไว้ในรอยเท้าโคเลย และอย่าได้นำแสง
 ทิวากรมาเสมอเปรียบกับแสงหิ่งห้อยเลย ข้าแต่ท่านปุณณะผู้เจริญ บรรดา
 ภิกษุทั้งหมดนี้ ได้ตั้งจิตมุ่งต่อมหายานธรรมมาแล้วแต่กาลอันยาวนานทีเดียว
 ครั้นมาในท่านกลางก็ละลืมนโนปนิธานนั้นเสีย ไฉนพระคุณจึงจักนำ
 หินยานธรรมมาแนะนำสั่งสอนเล่า? กระผมพิจารณาแล้วเห็นว่า อันบุคคล
 ผู้เป็นฝ่ายหินยานมีปัญญาน้อยตื้น อุปมาดังคนมีจักขุบอด ไม่อาจสามารถ
 จำแนกอินทรีย์ละเอียดหยาบของสรรพสัตว์ได้'

เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้ว วิมลเกียรติอุบาสกก็เข้าสมาบัติบันดาลด้วยฤทธิ์
 ให้ภิกษุเหล่านั้น บังเกิดปุพเพนิวาสานุสสติญาณขึ้น ต่างระลึกได้ว่า ใน
 อดีตกาล ต่างได้เคยปลุกฝังกุศลมูลในเฉพาะพระพุทธเจ้า ๕๐๐ พระองค์
 มาแล้ว โดยต่างตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในทันใดนั้น
 ภิกษุทั้งหมดเหล่านั้น ก็มีจิตกลับขึ้นไปสู่ภูมิธรรมเดิมนั้นอีกและภิกษุ
 ทั้งหลายเหล่านั้น ก็พากันอภิเวทบาทของวิมลเกียรติอุบาสกด้วยเศียรเกล้า
 ครั้งนั้น วิมลเกียรติอุบาสกได้กล่าวธรรมกถา ยังจิตของภิกษุเหล่านั้น
 ไม่ให้เสื่อมถอยจากพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณวิธีอีกต่อไป ข้าพระองค์
 มาตรึกว่า พระสาวกซึ่งไม่พิจารณาอินทรีย์ของสัตว์โลกก็มีสมควรที่จัก
 แสดงพระสัทธรรม เพราะเหตุนี้แล ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ไม่สมควรใน
 การไปเยี่ยมไข้ของคฤหบดีผู้นั้น พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธดำรัสให้พระมหากัจจายนะไปเป็นผู้
 เยี่ยมไข้ พระมหากัจจายนะกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่สมควรที่จะเข้าไปเป็นผู้เยี่ยม
ใช้ของคฤหบดีนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้า
พระองค์มาตามระลึกได้อีกว่า สมัยหนึ่ง เมื่อพระสุคตเจ้าทรงแสดงพระ
สัทธรรมโดยสังเขปนัยแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ ภายหลังข้าพระองค์ได้ทำหน้าที่
อรรถาธิบายในข้อพระสัทธรรมนั้น อันว่าด้วยเรื่องอนิจจกตา ทุกขกตา
สูญตกตา อนัตตกตา นิโรธกตา เป็นต้น ครั้งนั้น วิมลเกียรติคฤหบดี
ได้มากล่าวแก่ข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้ามหาภิกษุณนะ พระคุณโปรดอย่าแสดงภูตสัทธธรรม
ด้วยจิตจรรยาอันเกิดดับนี้เลย พระคุณเจ้ามหาภิกษุณนะ แท้จริงธรรม
ทั้งหลาย ย่อมไม่มีความเกิด ไม่มีความดับเป็นสภาพ นี่คือความหมาย
แห่งอนิจจตา การพิจารณาแทงตลอดในปัญจขันธ์ทั้ง ๕ ว่าเป็นสภาพว่าง
เปล่าปราศจากสาระบังเกิดขึ้น นี่คือความหมายแห่งทุกขตา ธรรมทั้งหลาย
ปราศจากสภาวะในที่สุด นี่คือความหมายแห่งสูญตตา อัตตากับอนัตตา
มิได้เป็นธรรมแตกต่างกัน นี่คือความหมายแห่งอนัตตตา ตามธรรมดา
ธรรมทั้งปวง ก็ไม่มีสภาพอุบัติขึ้น ฉะนั้นจึงไม่มีสภาพดับสลายไป นี่คือ
ความหมายแห่งนิโรธ’

เมื่อคฤหบดีนั้นกล่าวจบลง ภิกษุเหล่านั้น มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ
เหตุฉะนี้แล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมที่จะไปเยี่ยมเขาพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธปฏิภาณให้พระอนุรุทธะไปเป็นผู้เยี่ยมใช้
พระมหาเถระกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็เป็นผู้ไม่เหมาะสมควรแก่การ
ไปเยี่ยมใช้ของคฤหบดีนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้า
พระองค์ยังระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์เดินจงกรมอยู่ ณ สถานที่แห่ง
หนึ่ง ครั้งนั้นมีพรหมราชองค์หนึ่ง ทรงนามว่าอลังการวิสุทธิพรหม

พร้อมด้วยพรหมบริษัทหนึ่งหมื่นองค์ มีรัศมีโอภาสรุ่งเรืองยิ่งนัก เข้ามาหา
ข้าพระองค์ กระทำอภิวาทด้วยความเคารพ แล้วถามข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าอนุรุท ทัพยจักขุของพระคุณจักมีทัศนวิสัยเพียงไร
หนอ?’

ข้าพระองค์จึงตอบไปว่า ‘ท่านผู้เจริญ เราทัศนากุทธเกษตรองค์
สมเด็จพระศากยมุณีพุทธเจ้า พร้อมทั้งมหาตรีสหัสสโลกธาตุ ดูเล็งดูผล
มะขามป้อมในฝ่ามือ’

สมัยนั้น วิมลเกียรติกฤหบดีได้เข้ามาพูดกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าอนุรุท ทัศนวิสัยแห่งทัพยจักขุของพระคุณนั้น
พระคุณแลดูด้วยจิตปรุงแต่งในลักษณะฤาไม่ หรือว่าแลดูด้วยจิตอัน
ปราศจากการปรุงแต่งในลักษณะ? หากพระคุณแลดูด้วยจิตที่ปรุงแต่งใน
ลักษณะ ก็ชื่อว่าเป็นสังขตธรรม ย่อมมีค่าเท่ากับอภิญญา ๕ ของพวก
พาหิรลัทธา หากพระคุณแลดูด้วยจิตไม่ปรุงแต่งในลักษณะ ก็ชื่อว่าเป็น
อสังขตธรรม ย่อมไม่ควรที่จักมีการเห็นอะไรอีก’

ข้าแต่พระสุคต เวลานั้นข้าพระองค์ต้องสงบนิ่งไปมิได้ตอบว่าอย่างไร
แต่บรรดาพรหมเทพเหล่านั้น ครั้นได้สดับถ้อยคำนั้นแล้ว ต่างก็รู้สึกรู้ว่า
เป็นถ้อยคำที่ตนไม่เคยฟังมาก่อน จึงพากันทำอภิวาทวิมลเกียรติกฤหบดี
แล้วถามขึ้นว่า

‘ข้าแต่ท่านวิมลเกียรติผู้เจริญ ในสากลโลกนี้ ผู้ใดเล่าที่ได้บรรลุ
ทัพยจักขุอย่างแท้จริง?’ คฤหบดีนั้นตอบว่า ‘มีอยู่ คือสมเด็จพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า พระองค์ได้บรรลุทัพยจักขุอย่างจริงแท้ ทรงอยู่ในสมาธิโดยมิ
ขาด เล็งแลเห็นสรรพพุทธเกษตรทั้งปวง มิได้เห็นโดยอาศัยจิตปรุงแต่งใน
ลักษณะ หรือเห็นโดยจิตไม่ปรุงแต่งในลักษณะ’

พรหมราชอลังการวิสุทฺธิ พร้อมพรหมบริษัทอีก ๕๐๐ องค์ ได้สดับ
ธรรมกถาแล้ว ต่างก็ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ แล้วพา

ก้นอภิวาทบาทของวิมลเกียรติกุหบดี อันตรธานหายไปโนบัดคลนั้น
โดยเหตุนี้ ข้าพระองค์ จึงไม่เหมาะสมที่จะไปเยี่ยมใช้คฤหบดีนั้น
พระพุทธรเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธบรรหารให้พระอุบาลีไปเป็นผู้เยี่ยมใช้
พระอุบาลีกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมควรที่จักไปเป็น
ผู้เยี่ยมใช้ของอุบาสกนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน?
ข้าพระองค์มาตามระลึกได้อยู่ว่า สมัยหนึ่ง มีภิกษุสองรูป ประพฤติผิด
พระวินัยบัญญัติ เธอมีความสำนึกละอายในอาบัตินั้น ไม่กล้าจักกราบทูล
ไต่ถามโทษแห่งอาบัติกับพระสุคตเจ้าได้ จึงได้มาไต่ถามข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่ท่านอุบาลีผู้เจริญ เราทั้งสองต้องอาบัติล่วงพระวินัยบัญญัติ
มิอาจกราบทูลถามพระพุทธองค์ได้ ขอท่านผู้เจริญโปรดได้เมตตาช่วยตัด
วิมตังขา เพื่อเราทั้งสองจักได้พ้นอาบัติด้วยเถิด’

ข้าพระองค์จึงได้ชี้แจงโดยสมควรแก่พระธรรมวินัย ครั้งนั้น วิมล
เกียรติกุหบดี ได้เข้ามากล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าอุบาลี ขอพระคุณอย่าได้เพิ่มโทษผิดให้กับพระภิกษุ
สองรูปนี้เลย พระคุณควรจะสอนให้ดับโทษที่สมุฏฐานโดยตรงดีกว่า ไม่
พึงก่อวิปัติสารจิตแก่ท่านทั้งสองรูป ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่า
สภาวะแห่งอาบัติโทษนั้น มิได้อยู่ภายใน มิได้อยู่ภายนอก และมิได้อยู่ ณ
ท่ามกลาง สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า เมื่อจิตเศร้าหมอง สัตว์ก็ย่อมชื่อว่า
เป็นผู้เศร้าหมอง เมื่อจิตผ่องแผ้ว สัตว์ก็ย่อมชื่อว่าเป็นผู้ผ่องแผ้ว ก็
ธรรมชาติแห่งจิตนั้น ไม่ตั้งอยู่ภายใน ไม่ตั้งอยู่ภายนอก และไม่ตั้งอยู่ ณ
ท่ามกลาง ธรรมชาติแห่งจิตเป็นอย่างไร ธรรมชาติแห่งอาบัติโทษก็ย่อมมี

อุปมาดุจเดียวกัน ธรรมทั้งปวงมีสภาพอย่างเดียวกัน เพราะสิ่งทั้งปวงย่อมไม่พ้นจากความเป็น ‘ตถตา’ เช่นเดียวกับพระคุณท่านอุบาลีเอง เมื่อสมัยที่จิตของพระคุณหลุดพ้นจากอาสวกิเลส จิตในสมัยนั้นจักมีความเศร้าหมองฤาไม่?’

ข้าพระองค์ตอบว่า ‘หามิได้’

วิมลเกียรติกฤหบดีจึงว่า ‘ธรรมชาติจิตของสรรพสัตว์ ก็ปราศจากความเศร้าหมองโดยนัยเดียวกัน

ข้าแต่พระคุณเจ้าอุบาลี วิกัลปสัญญาเชื่อว่าเป็นธรรมเศร้าหมอง ความพ้นจากวิกัลปสัญญาเชื่อว่าเป็นธรรมบริสุทธิ์ วิปลาสสัญญาเชื่อว่าเป็นธรรมเศร้าหมอง ความพ้นจากวิปลาสสัญญาเชื่อว่าเป็นธรรมบริสุทธิ์ ความยึดถือในตัวตนเชื่อว่าเป็นธรรมเศร้าหมอง ความพ้นจากความยึดถือในตัวตนเชื่อว่าเป็นธรรมบริสุทธิ์ พระคุณท่านอุบาลีผู้เจริญ อันธรรมทั้งปวงนั้นเป็นธรรมซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ปราศจากแก่นสารความดำรงมั่นเหมือนมายา เหมือนสายฟ้าแลบ ธรรมทั้งปวงไม่เป็นคู่ แม้เพียงชั่วขณะจิตหนึ่งก็ไม่ตั้งมั่นอยู่ได้ ธรรมทั้งปวงสำเร็จมาจากวิกัลปทิจิ เหมือนความฝัน เหมือนพยับแดด เหมือนเงาดวงจันทร์ในน้ำ เหมือนเงาในกระจก ล้วนอุปติมาจากวิกัลปสัญญา ผู้ที่เข้าถึงสถานะความจริงอย่างนี้ จึงเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติพระวินัย และเชื่อว่าเป็นผู้แตกฉานเจนจบในพระวินัยโดยแท้จริง’

ภิกษุทั้งสองรูป ได้กล่าวสรรเสริญขึ้นว่า ‘ท่านผู้เจริญเป็นผู้มีปัญญาเยี่ยมยอดโดยแท้หนอ แม้แต่ท่านพระอุบาลีก็ยังไม่อาจเปรียบปานได้ ขนาดเป็นเอตทัคคะทางพระวินัยก็ยังไม่สามารถจักแสดงถึงเช่นนี้ได้’

ข้าพระองค์จึงกล่าวตอบไปว่า ‘ยกพระผู้มีพระภาคเสียแล้ว ก็ไม่มีพระสาวกหรือพระโพธิสัตว์ใดๆ ที่จักมีสติปัญญาปฏิภาณโวหารสามารถแหลมลึกเช่นอุบาสกผู้นี้ได้’

สมัยนั้น พระภิกษุสองรูป มีวิมตีกังขาไปปราศจากแล้ว ได้ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พร้อมกับตั้งจิตปณิธานว่า ‘ขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลายจงมีสติปัญญา ปฏิภาณสามารถอย่างเดียวกันนี้ทั่วหน้ากันเถิด’

เพราะฉะนั้นแล พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้ของคฤหบดีนั้น”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธดำรัสให้พระราหุลไปผู้เป็นเยี่ยมไข้ พระราหุลกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมควรไปเป็นผู้เยี่ยมไข้คฤหบดีนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง คฤหบดีทั้งหลายชาวเมืองเวสาลีได้เข้ามาหาข้าพระองค์ กระทำอภิวาท แล้วกล่าวขึ้นว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าราหุลผู้เจริญ พระคุณเป็นโอรสผู้ประเสริฐของพระพุทธองค์ แต่พระคุณสละจักรพรรดิสมบัติออกบรรพชาบำเพ็ญวิราคธรรม ก็การประพัตติเนกขัมมจริยาดังกล่าวนั้นจักมีคุณประโยชน์ประการใดบ้าง?’

ข้าพระองค์จึงได้แจกแจงเนกขัมมมานิสงส์ โดยนัยประการต่างๆ ให้ฟังครั้งนั้น วิมลเกียรติคฤหบดี ได้เข้ามากล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าราหุล ขอพระคุณโปรดอย่าได้แสดงถึงเนกขัมมมานิสงส์ใดๆเลย ข้อนั้นเพราะเหตุใดๆ? เพราะเมื่อก้าวโดยปรมัตถ์แล้ว ก็ไม่มีสภาวะใดที่ฟังจะเรียกว่าคุณประโยชน์ หรือจักฟังเรียกว่าบุญญานิสงส์นั่นเอง และนั่นจึงเป็นอรรถรสอันแท้จริงของการออกบรรพชา โดยนัยแห่งสังขตธรรมจึงกล่าวบัญญัติได้ว่า มีสภาวะที่เป็นคุณประโยชน์ มีสภาวะที่เป็นบุญญานิสงส์ แต่การออกบรรพชาบำเพ็ญเนกขัมมจริยานั้น ก็เพื่อบรรลุถึงธรรมอันเป็นอสังขตะ ก็ในอสังขตธรรมนั้น ย่อมปราศจากสภาวะอันจักฟังบัญญัติเรียกว่าเป็นคุณประโยชน์ฤ็เป็นบุญญานิสงส์ ข้าแต่ท่าน

ราहुลผู้เจริญ ผู้ที่ออกบรรพชาโดยแท้จริงนั้น ย่อมไม่ยึดถือว่ามีนั่น มีนี่ หรือยึดถือในท่ามกลาง เขาย่อมห่างไกลจากทฐิ ๖๒ ตั้งอยู่ในนิพพาน อันเป็นธรรมซึ่งบัณฑิตผู้มีปัญญาจักพึงบรรลุ เป็นธรรมซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย ดำเนินตามอยู่ เขาย่อมอาจสามารถทำลายเหล่ามารทั้งหลาย ข้ามพ้นจากปัญจคติ เป็นผู้มีปัญจจักขุอันหมดจด ถึงพร้อมด้วยปัญจพละ ตั้งอยู่ในปัญจินทรีย์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย พ้นจากสรรพอกุศลธรรม ช่มรอนพวกพาหิรลัทธินี้ได้ เป็นผู้พ้นจากข่ายแห่งสมมุติบัญญัติ ดังอุบลซึ่งบานพ้นจากเปลือกตม เป็นผู้ปราศจากสังโยชน์เครื่องร้อยรัด ไม่มีอหังการ และมมังการ ไม่มีอนุภตธรรม ไม่มีความฟุ้งซ่านวิปัสสารใดๆภายในจิต มีแต่ความปีติสุข เป็นผู้แผ่ธรรมคุ้มครองสรรพสัตว์ ให้ได้เข้าถึงสภาพธรรมคู่เคียงกับตนด้วย มีปกติอยู่ในฌานสมาธิ ห่างไกลจากปวงบาปโทษทั้งผอง หากผู้ใดทำได้เช่นนี้ จึงเชื่อว่าเป็นผู้ออกบรรพชาที่แท้จริง

ครั้นแล้ว วิมลเกียรติกฤหบดี จึงหันมากล่าวกับบุตรคฤหบดีทั้งหลายว่า ‘ท่านผู้เจริญ สมควรจักอุทิศตนบรรพชาในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าการที่จักได้เกิดร่วมยุคร่วมสมัย มีโอกาสเห็นพระพุทธองค์เป็นการยากยิ่งนัก จึงไม่ควรพลาดโอกาสนี้เสีย’

บุตรคฤหบดีทั้งหลายต่างพูดขึ้นว่า ‘ข้าแต่ท่านคฤหบดี พวกเราได้สดับพระพุทธพจน์ว่า เมื่อบิดามารดาไม่ยินยอมอนุญาต จักออกบรรพชาอุปสมบทมิได้’

วิมลเกียรติกฤหบดีกล่าวว่า ‘ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายพึงตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็จักเชื่อว่าได้ออกบรรพชาอุปสมบทโดยสมบูรณ์แล้ว’

ครั้งนั้น บุตรคฤหบดี ๓๒ คน ต่างก็ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมใช้คฤหบดีนั้นพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพระพุทธรูปให้พระอานนท์ไปเป็นผู้เยี่ยมใช้
พระอานนท์กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมควรแก่การไป
เยี่ยมใช้คฤหบดีนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้า
พระองค์ยังระลึกได้อยู่ว่า สมัยหนึ่ง พระสุคตเจ้าประจวรด้วยอาพาธ
เล็กน้อย จำต้องใช้น้ำมันโคม่าบำบัด ข้าพระองค์ได้ถือบาตรจาริกไปยืนอยู่
หน้าบ้านของมหาพราหมณ์ผู้หนึ่งเพื่อบิณฑบาตน้ำมันโค ครั้งนั้น วิมลเกียรติ
คฤหบดีได้กล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘ข้าแต่พระคุณเจ้าอานนท์ผู้เจริญ มาถือบาตรอยู่ ณ ที่นี้แต่เช้าเพื่ออะไร
หรือ?’

ข้าพระองค์ตอบไปว่า ‘ดูก่อนคฤหบดี พระผู้มีพระภาคประจวรอาพาธ
เล็กน้อย จำเป็นต้องใช้น้ำมันโคม่าไปบำบัด อาตมาจึงมายืนอยู่ ณ ที่นี้เพื่อ
สิ่งประสงค์นั้น’

วิมลเกียรติคฤหบดีพูดว่า ‘หยุดเถอะ! หยุดเถอะ! พระคุณเจ้าอานนท์
อย่าได้กล่าววาจาอย่างนี้อีกเลย อันพระวรกายของพระพุทธองค์นั้น ย่อม
สำเร็จเป็นวัชรกายสิทธิ์ มีสรรพปาปโทษละได้ขาดแล้วโดยสิ้นเชิง เป็นที่
ประชุมแห่งสรรพกุศลธรรมทั้งปวง ที่ไหนจักมีอาพาธมาเบียดเบียนได้ ที่
ไหนจักต้องเค็ดร้อนเพราะความเบียดเบียนนั้นเล่า? โปรดเสียบเสียด
พระคุณอย่าได้กล่าวจ้วงจาบพระพุทธองค์นักรเลย อย่าได้ให้พวกพาทิรชน
ได้สดับถ้อยคำอันหยาบช้านี้ อย่าได้ให้บรรดาทวยเทพผู้มีมหิทธีฤทธิ์กับทั้ง
พระโพธิสัตว์ทั้งหลายในวิสุทธิพุทธเกษตรต่างๆ ซึ่งมาเฝ้าพระพุทธองค์
สดับถ้อยคำนี้ได้ ข้าแต่พระคุณเจ้าอานนท์ แม้แต่พระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่ง
อาศัยบุญญาธิการแต่เพียงเล็กน้อย ก็ยังเป็นผู้ปราศจากพยาธิภัย จักป่วย
กล่าวไปไยกับพระตถาคตเจ้าซึ่งทรงสมบูรณ์ ประชุมพร้อมด้วยบุญญาธิการ
อันไม่มีประมาณประเสริฐเลิศกว่าเล่า กลับไปเสียดพระคุณเจ้า อย่า

กระทำทำให้พวกเราต้องได้รับความอับอายเลย พวกพาหิรชนสมณพราหมณ์ ภายนอก หากได้สดับถ้อยคำของพระคุณเจ้าแล้ว ก็จักเกิดความตรึกคิดขึ้นว่า ก็นี้จักชื่อว่าพระบรมศาสดาได้อย่างไรกัน เพราะแม้แต่โรคของตนเองยังบำบัดช่วยตนเองไม่ได้ ที่ไหนจักสามารถช่วยบำบัดโรคร้ายของผู้อื่นเล่า? ฉะนั้นพระคุณจงรีบกลับไปเจียบๆ อย่ากระโตกกระตากให้ผู้หนึ่งผู้ใดได้ยินเป็นอันขาดเทียวหนา พระคุณเจ้าอาณนท^๑ ฟังทราบไว้เถอะว่า พระวรกายที่แท้จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็คือ พระธรรมกายนั่นเอง มิได้เป็นกายเกิดจากกิเลสตัณหา พระพุทธองค์เป็นพระผู้ควรบูชา ประเสริฐกว่าผู้หนึ่งผู้ใดในไตรโลก พระสรีระของพระองค์เป็นอนาสวะ มีอาสวธรรมเป็นมูลเหตุสิ้นเชิงแล้ว พระสรีระของพระองค์เป็นอสังขตะ ปราศจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งได้ ไม่ตกไปในข่ายแห่งการนับประมาณได้ ก็เมื่อพระวรกายของพระองค์มีสภาพดังกล่าวมานี้ จักมีโรคาพาธเกิดขึ้นได้อย่างไรเล่า?’

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค สมัยนั้น ข้าพระองค์ได้บังเกิดความละอายเกรงกลัวในตนเองขึ้นว่า เราเป็นผู้อุปัฏฐากใกล้ชิดพระบรมศาสดา จักฟังพระพุทธานุศาสน์ โดยฟังผิดไปกระนั้นฤ? ทันทันนั้น ข้าพระองค์ก็ได้ยินเสียงในอากาศดังขึ้นมาว่า*

‘อาณนท! ถูกต้องแล้วตามที่อุททนต์ผู้หนึ่งกล่าว แต่เนื่องด้วยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในปัญจสหาโลกธาตุ ซึ่งมีความเสื่อม ๕ ประการ จึงทรงสำแดงให้เห็นไปต่างๆ (มีอาพาธ) เป็นต้น เพื่อเป็นอุบายโปรดสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ จงปฏิบัติต่อไปเถิดอาณนท บิณฑบาตน้ำนมโคต่อไปได้ โดยอย่ามีความหวั่นเกรงเลย’

* ในอรรถกถาว่าเป็นพระสุรเสียงของพระพุทธองค์

ข้าแต่พระสุคต คุณเถิด! สติปัญญาปฏิกิริยาความสามารถของวิมลเกียรติ
 คฤหบดีมีอยู่เห็นปานฉะนี้ โดยเหตุนี้แล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมควร
 แก่การไปเยี่ยมไข้เขาพระพุทธรเจ้าข้า”

ด้วยประการดังบรรยายมานี้ พระสาวกทั้ง ๕๐๐ องค์ต่างก็กราบทูล
 แดงยวบยาบความเป็นมาแห่งเรื่องราวของแต่ละองค์กับพระผู้มีพระภาคอรหันต
 สัมมาสัมพุทธรเจ้า ต่างกล่าวสดุดียกย่องชมเชยในพจนารถของวิมลเกียรติ
 คฤหบดี และต่างก็ทูลด้วยเสียงอันเดียวกันว่า ตนเองไม่เหมาะสมควรแก่
 การไปเยี่ยมไข้คฤหบดีนั้น.

ปริเฉทที่ ๓ สาวกวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๔

โพธิสัตว์วรรค

ด้วยประการดังนี้ พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธปฏิภาณให้พระเมตไตรย โพธิสัตว์ ไปเป็นผู้เยี่ยมไข้ วิมลเกียรติคุณหบดี พระเมตไตรยโพธิสัตว์ กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ ก็ไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยม ไข้ของอุบาสกนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้า พระองค์ยังระลึกได้อยู่ว่า สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์กำลังแสดงธรรม ว่าด้วย ปฏิปทาแห่งอนิวัตรนิยภูมิแก่คฤสิตเทวราชพร้อมทั้งเทวบริษัทยู่ ครั้งนั้น วิมลเกียรติคุณหบดีได้เข้ามากล่าวกับข้าพระองค์ว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้าเมตไตรยผู้เจริญ พระผู้มีพระภาค ทรงพยากรณ์ พระคุณว่า พระคุณยังเกี่ยวเนื่องกับชาติอีกเพียงชาติเดียว ก็จักได้ตรัสรู้ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระคุณจักเอาชาติใดในการรับลัทธยาเทส พุทธพยากรณ์เล่า จักเอาอดีตชาติฤ? อนาคตชาติฤ? หรือจักเอาปัจจุบัน ชาติ? ถ้าเป็นอดีตชาติไซ้ อดีตก็นี่ว่าล่วงลับไปแล้ว หากเป็นอนาคต ชาติเล่า อนาคตก็ยังเป็นธรรมที่ยังไม่มาถึง หรือจักเป็นปัจจุบันชาติ ปัจจุบันชาติก็ปราศจากสถานะความดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ สมดังพระพุทธวจนะ ที่ว่า ลูก่อนภิกษุ ในกาลใดที่ชาติของเธอบังเกิดขึ้น ในกาลนั้นก็ชื่อว่า เป็น ชรา เป็นภังคะด้วย ถ้าพระคุณจักเอาอนุตปาทะ ความไม่มีชาติรับลัทธยา เทสพุทธพยากรณ์ไซ้ ความไม่มีชาติเป็นอนุตปาทธรรมนั้น แท้จริงก็คือ ตัตตวลัตตยธรรม ก็ในตัตตวลัตตยธรรมนั้น ย่อมไม่มีการให้พยากรณ์ และ ไม่มีการบรรลुพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อเป็นดังนี้ พระคุณเจ้า เมตไตรยจักรับพุทธพยากรณ์ว่า พระคุณเป็นเอกชาติปฏิพัทธะ ยังเกี่ยวเนื่อง

กับชาติอีกเพียงชาติเดียว ก็จักรัษฎ์รู้อย่างไรได้แล้ว? หรือจกกล่าวว่า ได้รับพุทพพยากรณ์ในความเกิดขึ้นแห่ง ตถตา ฤา? หรือจกกล่าวว่า ได้รับ พุทพพยากรณ์ในความดับไปแห่ง ตถตา ฤา? ถ้าเป็นการรับพุทพพยากรณ์ ในความเกิดขึ้นแห่ง ตถตา ไชรี้ โดยความจริงแล้ว ตถตา ย่อมไม่มีความ เกิดขึ้น ถ้าเป็นการรับพุทพพยากรณ์ในความดับไปแห่ง ตถตา ไชรี้ โดย ความจริงแล้ว ตถตา ย่อมไม่มีความดับไป สรรพสัต์ว์ย่อมเป็น ตถตา นี้ ธรรมทั้งปวงก็เป็น ตถตา นี้ พระอริยเจ้าทั้งหลายก็เป็น ตถตา นี้ แม้ พระคุณท่านเมตไตรยเองก็เป็น ตถตา นี้ด้วย ฉะนั้น ถ้าพระคุณได้รับพุทพ พยากรณ์ สรรพสัต์ว์ก็สมควรจักได้รับพุทพพยากรณ์ด้วย ข้อนั้นเพราะเหตุ เป็นไฉน? ก็เพราะว่าอันธรรมชาติแห่ง ตถตา นั้น ย่อมไม่มีความเป็นหนึ่ง หรือความเป็นสองนั่นเอง หากพระคุณได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิ ญาณ สรรพสัต์ว์ก็สมควรจักต้องบรรลุ ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ทั้งนี้ เพราะธรรมชาติแห่งสรรพสัต์ว์นั้น โดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือธรรมชาติแห่ง โพธิ์นั่นเอง และถ้าพระคุณดับขันธปรินิพพานลง สรรพสัต์ว์ก็สมควรจัก ต้องดับขันธปรินิพพานด้วย ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? เพราะพระพุทเจ้า ทั้งหลาย ทรงรู้ชัดว่าธรรมชาติของสรรพสัต์ว์นั้น มีความคับรอบเป็น สภาพ คือพระนิพพานธาตุนั่นเอง มิจำเป็นต้องมีอะไรมาคับรอบกันอีก เพราะฉะนั้นแล ข้าแต่พระคุณเจ้าเมตไตรยผู้เจริญ พระคุณโปรดอย่าได้ แสดงธรรมอย่างนี้ (คือแสดงปฏิบัติแห่งอนิวรรตนิยภูมิ) ลวงเทวบริษัทเลย ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า โดยปรมัตถ์แล้ว ก็ไม่มีผู้ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมา สัมโพธิญาณ หรือไม่มีผู้เสื่อมถอยจากจิตปณิธานในพระอนุตตรสัมมา สัมโพธิญาณเลย พระคุณควรเทศนาสอนให้เทพยดาเหล่านี้ละvikalpa ธิฐิใน โพธิเสีย ด้วยเหตุเป็นไฉน? เพราะธรรมชาติแห่งโพธิ์นั้น จักบรรลุด้วย ภายก็มีได้ ฤาจักบรรลุด้วยจิตก็หาได้ ธรรมชาติที่คับรอบสนิทโดยไม่มี

เศษเหลือนั้นเหลือคือโพธิ เพราะดับเสียซึ่งปวงลักษณะเสียได้.....ฯลฯ’

ข้าแต่พระสุคต เมื่อวิมลเกียรติคุณบดีแสดงธรรมนี้จบลง มีเทพดา ๒๐๐ องค์ได้บรรลุนุตปาตธรรมกษานติ ด้วยเหตุประการฉะนี้แล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้ของเขพระพุทเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธานุญาตให้พระประภาลังการกุมารไปเป็นผู้เยี่ยมไข้ พระประภาลังการกุมารกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้ของเขพระพุทเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์เดินทางออกจากเมืองเวสาลี ครั้งนั้น วิมลเกียรติคุณบดีก็กำลังเดินทางเข้ามาสู่นครเวสาลี เมื่อพบกัน ข้าพระองค์ได้แสดงคารวะแล้วถามท่านว่า ‘ท่านคุณบดีมาแต่ไหนเทียว?’

วิมลเกียรติคุณบดี ตอบว่า ‘ผมมาแต่ธรรมมณฑล’

ข้าพระองค์จึงถามต่อไปว่า ‘ธรรมมณฑลไหน?’

ท่านตอบว่า ‘จิตที่ตั้งไว้ตรงนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะปราศจากความล่อลวง การปฏิบัติธรรมนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะยังให้ลุแก่ปฏิเวธ จิตที่ลึกซึ้งนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมอันสมบูรณ์พร้อม โพธิจิตนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะปราศจากความหลงผิดใดๆ ทานบริจาคนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ศีลสังวรนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะยังปณิธานให้สำเร็จ จันตินั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะจิตไม่บังเกิดความเบียดเบียนเป็นอุปสรรคในสรรพสัตว์ วิริยะนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะปราศจากโกธัสชยะ ฌานสมาธินั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะมีจิตอันฝึกฝนอ่อนโยนเป็นกรรมนิยะแล้ว ปัญญานั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล

เพราะอรรถว่ารู้แจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งปวงโดยประจักษ์ เมตตานั่นแล
 ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะยังความสุขให้เกิดแก่สรรพสัตว์โดยเสมอภาพ
 กรุณยานั่นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะสามารถทำให้ออกกลืนต่อความทุกข์
 ในการโปรดสัตว์ได้ มุทิตานั่นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะทำให้ชื่นชม
 ยินดีในธรรม อุเบกขานั่นแล ชื่อว่าเป็นธรรมมณฑล เพราะเป็นธรรมซึ่ง
 ยังความชังความรักให้สมุจเฉทไป อภินิหารนั่นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะยังนพภิกขุญาให้สำเร็จไพบูลย์ได้ วิมุตตินั่นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะสละเสียซึ่งสรรพธรรมได้ อุปายนั่นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะ
 เป็นเหตุให้สั่งสอนโปรดสรรพสัตว์ได้ สังคหวัตถุ ๔ นั้นแล ชื่อว่าธรรม
 มณฑล เพราะเป็นธรรมซึ่งสงเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย พหุสตุนั่นแล ชื่อว่า
 ธรรมมณฑล เพราะเป็นเหตุชักจูงให้ปฏิบัติตามที่ได้สดับศึกษามา การ
 ควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะนำมาซึ่งยถาภูต
 ญาณทัสสนะได้ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะนำไปปล่อยวางสังขารธรรมได้ จตุราริยสัจนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะเป็นสภาพจริงไม่ล่องลอยในโลก ปฏิจจสมุปบาทนั้นแล ชื่อว่าธรรม
 มณฑล เพราะอวิชชา ฯลฯ ชรามรณะนั้นล้วนเป็นอนันตธรรม(ด้วยเป็น
 สภาพว่างเปล่า) กิเลสาสวะทั้งปวงนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะ
 ความรู้แจ้งตามสภาพของมัน* สรรพสัตว์นั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะรู้แจ้งในหลักอนัตตา ธรรมทั้งปวงนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะ
 ทราบชัดว่าธรรมทั้งปวงนั้นเป็นสุญyata มารวิชัยนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล
 เพราะทำให้ไม่หวั่นไหวกำเริบ ภพทั้ง ๓ นั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะ

* อธิบายว่ากิเลสก็เป็นอนัตตา พระนิพพานเล่าก็เป็นอนัตตา เมื่อเป็นเช่นนั้น ใน
 ส่วนของอนัตตาทั้งสองก็ไม่มีอะไรแตกต่างกัน ผู้ที่ตรัสรู้ความจริงย่อมไม่หานิพพาน
 ภายนอกกิเลส เพราะเมื่อใดมารู้ชัดว่ากิเลสนั้นว่างเปล่า เมื่อนั้นก็ย่อมเป็นนิพพาน

ไม่ยึดเอาคติแห่งภพนั้น สิ่งหนาทันนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะปราศจากความหวั่นหวาดจากภัย พละ อุภยะ อเวณิกธรรมนั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะปราศจากอกุศลโทษทั้งหลาย ไตรวิชชานั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะไม่มีอาวธรรมใดๆอื่น ความที่ชั่วขณะจิตเดียวก็สามารถรู้แจ้งสรรพธรรมได้นั้นแล ชื่อว่าธรรมมณฑล เพราะยังสัพพัญญุตญาณให้สำเร็จ ด้วยประการดังที่พรรณนามานี้ ดูก่อนกุลบุตร พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อโปรดสรรพสัตว์ การกระทำของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นอริยาบถใด จะเดินจะเหิน จะไปจะมา ท่านพึงกำหนดรู้ไว้เถอะว่า พระโพธิสัตว์นั้น ชื่อว่ามาจากธรรมมณฑล ตั้งอยู่ในธรรมของพระพุทธองค์แล’

เมื่อท่านวิมลเกียรติกฤหบดีแสดงธรรมกถานี้จบลง มีเทพยดา ๕๐๐ องค์ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยเหตุประการฉะนี้แล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้คฤหบดีผู้นั้นพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพระดำรัสให้พระวสุธรรโพธิสัตว์ไปเป็นผู้เยี่ยมไข้ พระวสุธรรโพธิสัตว์กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมแก่การไปเยี่ยมไข้ของคฤหบดีผู้นั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์ยังตามระลึกได้อยู่ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์อาศัยอยู่ในเคหะอันสงัดวิเวก ครั้งนั้น พญามารวสวัตตีมีทิพยลักษณะ ดุจท้าวสักกรินทร์เทวราช มีนางเทพธิดา ๑๒,๐๐๐ แวดล้อมเป็นบริวาร บำเรอด้วยทิพยสังคีต พากันมาอภิเวทนามของข้าพระองค์ กระทำอัญชลีกรรมด้วยความเคารพแล้วยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง ข้าพระองค์สำคัญคิดว่า เป็นท้าวสักกรินทร์เทวราชจริงๆ จึงได้กล่าวปฏิสันถารว่า

‘คู่อ่อนท้าวโกสีย์ พระองค์เสด็จมาดีแล้ว พระองค์ได้เสวยวิบากแห่งบุญเห็นปานนี้ ขอพระองค์อย่าได้ประมาทพึงพอใจแต่เพียงเท่านี้เลย พึงพิจารณาเบญจพิธกามคุณ ๕ ว่าเป็นสิ่งอนิจจัง เพื่อเจริญกุศลธรรมไว้เป็นรากฐานยิ่งขึ้นไปอีก พระองค์พึงอาศัยสรีระ ชีวิตและโลกสมมตินี้ แสวงหาธรรมอันมีสาระเถิด’

พญามารได้ตอบข้าพระองค์ว่า ‘ข้าแต่ท่านมุณี ข้าพเจ้าขอถวายเทพธิดา ๑๒,๐๐๐ นี้แก่ท่าน เพื่อเอาไว้ใช้งานมีการปิดกวาดเสนาสนะเป็นต้น’

ข้าพระองค์ได้ปฏิเสธว่า ‘คู่อ่อนท้าวโกสีย์ พระองค์อย่าได้ปรารถนาให้สิ่งอันไม่ชอบธรรมแก่อาตมภาพ ซึ่งเป็นสมณศากยบุตรเลย สิ่งนี้ไม่สมควรแก่สมณวิสัย’

ข้าพระองค์ไม่ทันจะพูดจบ วิมลเกียรติคุณหีบดีก็ตรงมากล่าวกับข้าพระองค์ว่า

‘นั่นไม่ใช่ท้าวสักกรินทร์หรือ เป็นมารจำแลงมาพจญทำลายตบะท่านต่างหากเล่า’

แล้วคุณหีบดีนั้นก็หันมาปราศรัยกับมารว่า ‘บรรดาเทพธิดาเหล่านี้จงยกให้แก่เราได้ เพราะตัวเรานี่แหละ เป็นผู้สมควรแก่การรับของๆท่านนี้’

สมัยนั้น พญามารมีความหวาดกลัวเกิดความปริวิตกว่า วิมลเกียรติคุณหีบดี จักเล่นงานเราหรืออย่างไร จึงจักอันตรายหายไปจากที่นั่น แต่ก็ไม่บังเกิดผล แม้จักบันดาลด้วยมหิทธิฤทธิ์นานัปการก็ไปจากที่นั่นหาได้ไม่ ทันใดนั้น มีเสียงนฤโหมษดังมาจากอากาศว่า*

‘วสวัตตีเอ๋ย เจ้าจงมอบเทพธิดาเหล่านี้ให้เขาเสียเถิด แล้วเจ้าจึงกลับไปได้’

‘พญามารมีความหวาดกลัวนัก จึงยอมมอบเทพธิดาบริวารให้แก่

* เป็นเสียงของวิมลเกียรติล้ำแดงขึ้น

วิมลเกียรติคุณหายไปตามคำบัญชานั้น’

ครั้งนั้นท่านวิมลเกียรติคุณได้สอนเทพธิดาทั้งปวงว่า

‘พญามารได้มอบเธอทั้งหลายแก่เราแล้ว บัดนี้เธอทั้งปวงจงตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเทอญ’ แล้วพราสอนโอวาทานุศาสน์เป็นอันมาก ยังเทพธิดาทั้งนั้นให้มีจิตตั้งมั่นอยู่ในธรรมานุธรรมปฏิบัติ ในที่สุดคฤหบดีนั้นกล่าวว่า

‘บัดนี้ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ก็มีจิตตั้งมั่นอยู่ในธรรมานุธรรมปฏิบัติแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมสุขเป็นที่ยินดีโดยตนเอง ฉะนั้น อย่าพึงยินดีในเบญจพิชกามคุณ ๕ อีกต่อไป’

เทพธิดาเหล่านั้นจึงถามขึ้นว่า ‘อะไรเชื่อกว่ามีธรรมสุขเป็นที่ยินดี?’

ท่านวิมลเกียรติคุณตอบว่า ‘ยินดีที่มีศรัทธาปสาทะในพระพุทธองค์ เป็นนิตย์ ยินดีในการสดับพระสัทธรรมเป็นนิตย์ ยินดีในการได้บูชาสักการะพระสงฆ์เจ้าเป็นนิตย์ ยินดีในการพ้นจากเบญจพิชกามคุณเป็นนิตย์ ยินดีในการพิจารณาเห็นปัญจขันธ์ทั้ง ๕ มีอุปมาดุจโจรร้าย ยินดีในการพิจารณาเห็นมหาภูตรูปทั้ง ๔ มีอุปมาดุจงูพิษ ยินดีในการพิจารณาเห็นสพยคณะภายในมีอุปมาดุจเรือนร้าง ยินดีในการคุ้มครองรักษาจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมานุธรรมปฏิบัติ ยินดีในการบำเพ็ญอุทตประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ ยินดีในการเคารพบูชาคุณครูบาอาจารย์ ยินดีในการบริจาคมหาทาน ยินดีในการมีศีลสังวรเคร่งครัด ยินดีในการมีขันติโสรจจะ ยินดีในการยังกุศลสโมธานให้บังเกิดโดยมิย่อย่อ ยินดีในฉานสมาธิอันไม่ฟุ้งซ่าน ยินดีในปัญญาอันบริสุทธิ์สะอาด ยินดีในการมุ่งจิตต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ยินดีในการบารบเหล่ามาร ยินดีในการยังสรรพกิเลสให้ขาดเป็นสมุจเฉท ยินดีในการยังพุทธเกษตรให้บริสุทธิ์หมดจด ยินดีในการยังมหาปุริสลักษณะให้สำเร็จจึงสร้างปวงกุศลสมภาร ยินดีในกิจอสังการธรรมมณฑล ยินดีในการสดับพระสัทธรรมอันเป็นส่วนลึกซึ้ง ก็ไม่เพียงบังเกิด

ความที่อดอยเห็น้อยหน้าหวั่นเกรง ยินดีในการบรรลุวิโมกข์ ฯลฯ นี่แล
ชื่อว่าพระโพธิสัตว์มีธรรมสุขเป็นที่ยินดี’

ในลำดับนั้น พญามารวสวัตดีได้กล่าวแก่บรรดาเทพธิดาว่า ‘เรา
ปรารถนาจักกลับคืนสู่เทพมณเฑียรพร้อมกับท่านทั้งหลาย’

เทพธิดาบริษัทตอบสนองว่า ‘พวกหม่อมฉันพร้อมด้วยท่านคฤหบดีผู้
นี้มีธรรมสุขด้วยกันอยู่ พวกหม่อมฉันได้เสวยสุขอันประณีตอย่างยิ่ง มิได้
ยินดีปรารถนาต่อเบญจพิภกามสุขอีกต่อไปแล้ว’

พญามารจึงหันมาร้องขอกับวิมลเกียรติกฤหบดีว่า

‘ข้าแต่ท่านคฤหบดี ขอท่านโปรดสละเทพธิดาทั้งปวงนี้เถิด บุคคลผู้
อาจสละสิ่งเห็นปานนี้ได้ ย่อมมีชื่อว่าพระโพธิสัตว์โดยแท้’

ท่านวิมลเกียรติกกล่าวว่า ‘เราน่ะสละให้แล้วละ ท่านจงกลับคืนไป
เสียเถอะ จงยังสรรพสัตว์ให้เข้าถึงความสมบูรณ์แห่งธรรมปณิธิโดยทั่วหน้า
เทอญ’

ลำดับนั้น เทพธิดาบริษัทก็ถามขึ้นว่า ‘ข้าแต่ท่านคฤหบดี พวกเรา
ทั้งหมดนี้ จักพึงอาศัยอยู่ในมารมณเฑียรด้วยฐานะอย่างไรหนอแล?’

วิมลเกียรติกฤหบดีจึงอธิบายว่า ‘ลูก่อนภคินีทั้งหลาย มีธรรมบท
อันหนึ่งเรียกว่า อนันตประทีป ท่านทั้งปวงพึงศึกษากำหนดไว้ ที่ชื่อว่า
อนันตประทีปนั้นมีอุปมาว่า ประทีปดวงหนึ่งสามารถเป็นสมุฏฐานจุด
ประทีปให้ลูกโหลงขึ้นอีกหลายร้อยหลายพันดวง ยังผู้ตกอยู่ในความมืดให้
ได้รับแสงสว่างขึ้น แลแสงสว่างนี้ก็มีรู้จักขาดสิ้นไปได้ โดยประการฉะนี้
แลภคินีทั้งหลาย พระโพธิสัตว์องค์หนึ่งๆย่อมเป็นผู้กล่าวแนะนำชี้ทางแก่
สรรพสัตว์อีกหลายร้อยหลายพัน ยังสัตว์เหล่านั้นให้ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตร
สัมมาสัมโพธิญาณ มีจิตที่มุ่งในธรรมานุธรรมปฏิบัติไม่รู้จักขาดสิ้น แสดง
พระสัทธรรมตามฐานะอันควร ยังสรรพกุศลสมภารของตนเองให้ทวีไพบูลย์
ขึ้น นี่แลชื่อว่าอนันตประทีป ท่านทั้งปวงมาตรว่าจักอาศัยอยู่ในวิมานมาร

กิจอาศัยอนันตประทีปนี้ ยังเทพยดาเทพธิดาจำนวนมากเป็นอปรไมย
เหล่านั้น ให้เกิดจิตปณิธานในพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ การกระทำ
ดังนี้ เชื่อว่าท่านทั้งหลายได้สนองพระคุณของพระพุทธองค์ กับทั้งเชื่อว่าได้
บำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์สุขให้เกิดแก่สรรพสัตว์ด้วย’

ครั้งนั้น เทพธิดาบริษัท ได้อภิวัตบาทของท่านวิมลเกียรติด้วยเศียร
เกล้า แล้วติดตามพญามารคีนสู่สรวงสวรรค์ ได้หายไปนบัดคลนั้นเอง
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค วิมลเกียรติคฤหบดีอุดมด้วยมหิทธานุภาพอันเป็น
อิสระ ประกอบทั้งปัญญาปฏิภาณโกศลเห็นปานฉะนี้ ข้าพระองค์จึงไม่
เหมาะสมควรที่จักไปเยี่ยมไข้ของเขพระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธบรรหารให้บุตรคฤหบดีผู้ชื่อว่าสุทัตตะ
ไปเป็นผู้เยี่ยมไข้ สุทัตตะกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์ก็ไม่เหมาะสมแก่การไปเยี่ยม
ไข้คฤหบดีนั้นหรือพระพุทธเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ข้าพระองค์
ยังตามระลึกได้อยู่ว่า สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์ได้จัดงานกุศลบำเพ็ญมหาทาน
บริจาค ฌ คฤหาสน์ของท่านบิดา บริจาคทำบุญสักการะในสมณะทั้งหลาย
ในพราหมณ์ทั้งหลาย กับทั้งบรรดานักบวชภายนอกศาสนาอื่นๆ คนทุกตะ
เจี๊ยงใจ พวกวรรณด้า คนปราศจากญาติมิตรไร้ที่พึ่งและยาก มีกำหนด
ครบถ้วน ๗ วัน ครั้งนั้น วิมลเกียรติคฤหบดีได้มาในท่ามกลางงานโอยทาน
นี้ แลกล่าวแก่ข้าพระองค์ว่า

‘ดูก่อนบุตรคฤหบดี อัมมทานสันนิบาตนั้น เขาไม่จัดทำกัน
อย่างเช่นที่ท่านทำอยู่นี้หรือ ท่านพึงบำเพ็ญธรรมทานสันนิบาตเป็นนิตย์
วัตถุทานเหล่านี้จักทำไปทำไม?’

ข้าพระองค์จึงถามว่า ‘ข้าแต่ท่านคฤหบดี อะไรเล่าชื่อว่าธรรมทาน
สันนิบาต?’

ท่านตอบว่า ‘อันธรรมทานสันนิบาตนั้น ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ในกาลเดียวบูชาสักการะในสรรพสัตว์ได้ทั่วถึง นี่แหละชื่อว่าธรรมทานสันนิบาต’

ข้าพระองค์ถามอีกว่า ‘นั่นคืออะไร’

ท่านตอบว่า ‘เพราะมีความตรัสรู้เป็นที่ตั้ง พึงยังเมตตาจิตให้เกิดขึ้น เพราะจักโปรดสรรพสัตว์เป็นที่ตั้ง พึงยังพระมหากรุณาจิตให้เกิดขึ้น เพราะจักบำรุงพระศาสนาให้ยั่งยืนนาน พึงยังมุทิตาจิตให้เกิดขึ้น เพราะจักสงเคราะห์ปัญญาให้เกิดขึ้น พึงปฏิบัติในอุเบกขา เพราะจักสงเคราะห์คนมัจฉริยะโลกมาก พึงยังทานบารมีให้เกิดขึ้น เพราะจักสั่งสอนคนทุศีล พึงยังศีลบารมีให้เกิดขึ้น เพราะธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา พึงยังขันติบารมีให้เกิดขึ้น เพราะการหลุดพ้นจากลักษณะแห่งกายและจิต พึงยังวิริยบารมีให้เกิดขึ้น เพราะการบรรลุความตรัสรู้ พึงยังฌานบารมีให้เกิดขึ้น เพราะการสำเร็จในสัพพัญญุตญาณ พึงยังปัญญาบารมีให้เกิดขึ้น แสดงธรรมสั่งสอนปวงสัตว์ แต่ก็มีสุญตสัจญญาเกิดอยู่เป็นปกติ ไม่ต้องสละสังขตธรรม แต่ก็ยังอนิมิตตธรรมให้เกิดได้ แม้จักแสดงให้เห็นว่าต้องเสวยภพชาติอยู่ แต่ก็ไม่ยึดถือว่าเป็นกรรม เพราะชำระรักษาพระศาสนา พึงยังอุपायพละให้เกิดขึ้น เพราะทำการโปรดสรรพสัตว์ พึงยังสังคหวัตถุธรรมให้เกิดขึ้น ฯลฯ ปฏิบัติตามกุศลธรรมานุธรรมวิธี พึงยังอาชีวะให้บริสุทธิ์ มีจิตหมดจดหลุดพ้นอยู่ พึงเข้าไปใกล้บัณฑิตแลไม่รังเกียจพาลชน พึงควบคุมรักษาจิตไว้ให้อยู่ในอำนาจ ฯลฯ ละสรรพกิเลสให้เป็นสมุจเฉท พร้อมทั้งสรรพอาวณชกรรมและสรรพอกุศลธรรมให้หมดไป ยังสรรพกุศลธรรมให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลุสัพพัญญุตญาณ ยังสรรพกุศลธรรมและโพธิปักขิยธรรม อันเกื้อกูลแก่ความตรัสรู้ให้อุบัติขึ้น ด้วยประการดังนี้แล กุลบุตร! จึงชื่อว่าธรรมทานสันนิบาต พระโพธิสัตว์องค์ใด ซึ่งสถิตอยู่ในธรรมทานสันนิบาตนี้ ย่อมชื่อว่าเป็นมหาทานบดี และชื่อว่าเป็นบุญเขตอันประเสริฐของโลกทั้งปวงด้วย’

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อวิมลเกียรติกุหบดีแสดงธรรมจบลง ในพราหมณ์บริษัท มีพราหมณ์ ๒๐๐ คน ต่างมุ่งจิตต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จิตของข้าพระองค์เองในสมัยนั้น ก็หมกจดสะอาด ได้สรรเสริญธรรมของท่านวิมลเกียรติกุหบดีว่า เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีแล้วได้มีขึ้น ได้กระทำกวิทาบาทของกุหบดีนั้นด้วยเสียรเกล้าแล้ว ข้าพระองค์จึงแก้เอาสร้อยสังวาล เครื่องประดับมีราคามากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะออกจากตัว น้อมไปบูชาท่านวิมลเกียรติ ท่านไม่รับของบูชานั้น ข้าพระองค์จึงกล่าวว่า

‘ข้าแต่ท่านกุหบดี โปรดรับสิ่งบูชานี้เถิด สิ่งนี้สุดแล้วแต่ท่านจักจัดการ’

ลำดับนั้น วิมลเกียรติกุหบดี จึงรับสร้อยสังวาลเครื่องประดับดังกล่าว แล้วแบ่งออกเป็นสองส่วน นำส่วนหนึ่งไปบริจาคให้แก่ยากผู้มีวรรณะต่ำที่สุดในสมาคมนั้น อีกส่วนหนึ่งนำไปน้อมถวายบูชาพระอุปราชิตตภาคเจ้า ซึ่งประทับอยู่ในรัศมีประภาพุททเกษตร

ครั้งนั้น บริษัทชนทั้งปวงต่างก็ได้ยลเห็นพระอุปราชิตตภาคเจ้า พระองค์ผู้ประทับอยู่ ณ รัศมีประภาโลกธาตุนั้น ท่านวิมลเกียรติกุหบดีกล่าวว่า

‘หากผู้บริจาทานมีจิตสม่ำเสมอ ไม่แบ่งแยกบริจาคให้แก่ยากผู้อยู่ในวรรณะต่ำสุด คงเดียวกับว่าได้ถวายแก่พระตภาคเจ้าอันเป็นบุญเขตที่เลิศ มีจิตกอบปรีย์มหากรุณา ไม่หวังปรารถนาต่อผลตอบแทนใดๆ ไซ้การบริจาทันนั้นพึงได้ชื่อว่าธรรมทานอันสมบูรณ์’

ครั้งนั้น ในนครมียากผู้อยู่ในวรรณะต่ำสุด ได้ทศนาอริยปาฏิหาริย์อันมหัศจรรย์ แลได้สดับธรรมกถาของกุหบดีผู้นั้น ก็ตั้งจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะเหตุฉะนั้นแล ข้าพระองค์จึงไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้กุหบดีนั้นพระพุทเจ้าข้า”

ด้วยประการดังกล่าวมานี้ บรรดาพระโพธิสัตว์ต่างก็กราบทูลเล่าขอบลถึงสาเหตุของตน และต่างสวดดีความเป็นไปของวิมลเกียรติคุณบดี พร้อมทั้งทูลเป็นเสียงเดียวกันว่า ตนเองไม่เหมาะสมควรแก่การไปเยี่ยมไข้คุณบดีนั้น.

ปริเฉทที่ ๔ โพธิสัตว์วรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๕

กิลานปจนาวรรค

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคมีพุทธรบรหารให้พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ไปเป็นผู้เยี่ยมไข้วิมลเกียรติกุหบดี พระมัญชุศรีโพธิสัตว์จึงกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระสุคตเจ้า อันอุดมบุรุษผู้นั้นหนอ ยากที่จักมีใครได้ตอบปจนาวิเสษนาด้วย ด้วยเหตุท่านเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงในยถาภูตัตถยธรรม มีความเชี่ยวชาญเจนจบในการแสดงธรรม มีปฏิภาณโกศลปราศจากที่ขัดข้อง อีกทั้งปรัชญาญาณอันแหลมลึกทะลุปรุโปร่งไม่มีที่กีดขวาง และเป็นผู้แตกฉานรู้รอบในสรรพโพธิสัตว์ธรรม ทั้งยังเป็นผู้เข้าถึงรหัสยครรภอันสุขุมลุ่มลึกแห่งปวงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกโสดหนึ่ง กุหบดีนั้น เป็นผู้ชนะมาร บริบูรณ์ด้วยอภิญญากริยา มีปรัชญาอุบายให้สำเร็จกิจในการโปรดสรรพสัตว์ แต่ถึงแม้กระนั้น ข้าพระองค์ก็ขอรับพระพุทธรูปบูชา จักไปเยี่ยมไข้ตามอาการไข้ของกุหบดีนั้นพระพุทธรูปเจ้าข้า”

ครั้งนั้นแล ในธรรมมหาสันนิบาต อันมีปวงพระโพธิสัตว์ พระมหาสาวก ท้าวพรหมราช ท้าวสักกรินทร์ ท้าวจตุมหาราช ต่างก็เกิดมนสิการในใจว่า บัดนี้มหาบุรุษทั้งสองคือพระมัญชุศรีโพธิสัตว์กับท่านวิมลเกียรติกุหบดีจักร่วมสนทนาปราศรัยกัน จักต้องมีการแสดงคัมภีรธรรมอันลึกซึ้งต่อกันเป็นแม่นมั่น ครั้นแล้วพระโพธิสัตว์ ๘,๐๐๐ องค์ พระอรหันตสาวก ๕๐๐ องค์ และเทวบริษัทนับด้วยร้อยเป็นอนันต นับด้วยพันเป็นอนันต จึงต่างพากันมีสมาธิจิตในอันจักติดตามไปด้วย ลำดับนั้นแล พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พร้อมด้วยหมู่แห่งพระโพธิสัตว์ พระมหาสาวก และ

ทวยเทพนิกรแวดล้อมติดตามแล้ว ก็พากันยatraเข้าไปสู่นครเวสาลี

ก็โดยสมัยนั้นแล วิมลเกียรติกฤหบดีมีความปริวิตกในใจว่า บัดนี้ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พร้อมทั้งบริษัทหมู่ใหญ่จักมาสู่เคหสถานนี้พร้อมกัน จึงบันดาลด้วยอิทธิกาถิสังขารยังเคหาสน์ของตนให้สำเร็จแปรเปลี่ยนเป็น เคหาสน์ว่างเปล่า ปราศจากสิ่งประดับตกแต่งใดๆ ปราศจากบริวารผู้ อุปัฏฐากรับใช้ใดๆ มีเหลือแต่เตียงอยู่เตียงเดียวซึ่งตนนอนเจ็บอยู่เท่านั้น ลำดับนั้น พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ได้ย่างกรายเข้ามาสู่คฤหาสน์ของคฤหบดี นั้นแล้ว ได้ยลแต่เคหาสน์อันว่างเปล่าปราศจากเครื่องแต่งบ้านใดๆทั้งสิ้น มีแต่วิมลเกียรติกฤหบดีนอนอยู่บนเตียงโดดเดี่ยวอยู่ ครั้งนั้น วิมลเกียรติกฤหบดีจึงทักพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ขึ้นว่า

“ข้าแต่พระมัญชุศรีผู้เจริญ การมาของพระคุณเป็นการมาดีแล้ว แต่ ว่ากันตามเป็นจริง พระคุณก็ไม่มีลักษณะใดที่จะมาแต่ก็ได้มา กระผมเล่าก็ ไม่มีลักษณะใดจะพึงเห็นแต่ก็ได้เห็น”

พระมัญชุศรีตอบว่า “ถูกละ คฤหบดี! ถ้ามาแล้วก็ย่อมไม่มีการมาอีก หรือหากไปแล้วก็ย่อมไม่มีการไปอีก ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? เพราะ โดยความจริงแล้ว ย่อมปราศจากแห่งหนในการมาแลย่อมปราศจากแห่งหน ในการไป อันสรรพสิ่งที่เห็นนั้นเล่า ก็ย่อมปราศจากสภาวะอันจักพึงเห็น ได้ ปัญหาเรื่องนี้เชิญคิดไว้ก่อน อาพาธของท่านน่าจะพอดทนได้อยู่ฤา? การบำบัดรักษาเปล่าจากผลถึงกับอาการ โรคทวีขึ้นหรือไม่เล่า? พระผู้มีพระ ภาควิพรมหากรุณาให้อาตมภาพมาเยี่ยมเยียนถามถึงความเป็นไปของท่าน อนึ่ง อาพาธของท่านนั้นมีสมุฏฐานมาจากอะไร? เกิดขึ้นเป็นไปอยู่นาน เท่าไร? แลจักดับหายไปได้อย่างไร?”

ท่านวิมลเกียรติตอบว่า “เพราะอาศัยโมหะเป็นสมุฏฐานจึงมีตัณหา นี่ เป็นการอุปติขึ้นแห่งอาพาธของกระผม เพราะเหตุที่สรรพสัตว์เจ็บป่วย กระผมจึงต้องเจ็บป่วย ถ้าหากสรรพสัตว์พ้นจากความเจ็บป่วย ความ

เจ็บป่วยของกระผมก็ย่อมดับสูญไปเอง ชื่อนั้นเพราะเหตุดั่งฤๅ? เพราะว่า พระโพธิสัตว์ ย่อมอาศัยสรรพสัตว์เป็นที่ตั้ง จึงมาสู่ความวนเวียนแห่งชาติ มรณะ ครั้นเมื่อยังมีชาติมรณะอยู่ ก็ย่อมมีความเจ็บป่วยอยู่ตามธรรมดา ก็ถ้าว่าสรรพสัตว์พ้นจากความเจ็บป่วยได้ พระโพธิสัตว์ย่อมปราศจาก อาพาธใดๆบวกรวมอีก อุปมาดังคฤหบดีผู้มีบุตรแต่เพียงคนเดียว เมื่อบุตร นั้นล้มเจ็บ บิดามารดาก็ย่อมพลอยเจ็บตามไปด้วย ครั้นบุตรนั้นหายเจ็บ บิดามารดาก็พลอยหายเจ็บไปด้วยฉันใด พระโพธิสัตว์ก็มีอุปมาขุเดียวกัน แม้ฉันนั้น กล่าวคือมีความกรุณาเมตตาต่อสรรพสัตว์เช่นบุตรในอุทร เมื่อ สรรพสัตว์เจ็บก็เท่ากับพระโพธิสัตว์ท่านเจ็บ เมื่อสรรพสัตว์หายเจ็บ ความ เจ็บของพระโพธิสัตว์ก็ย่อมสูญหายไป”

“อนึ่ง พระคุณถามว่า สมุฏฐานแห่งอาพาธเนื่องมาจากอะไร กระผม ขอวิสัชนาว่า เหตุแห่งอาพาธของพระโพธิสัตว์นั้น มีพระมหากรุณาเป็น สมุฏฐานด้วยดังนี้แล”

พระมัญชุศรีถามว่า “คฤหาสน์ของท่านคฤหบดี ไฉนจึงว่างเปล่าจาก ผู้คนบริวารเล่า?”

ท่านวิมลเกียรติตอบว่า “แม้แต่พระพุทธรูปเกศตรแห่งพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าทั้งหลาย ก็มีสภาพว่างเปล่าดุจกัน”

ถามว่า “เพราะเหตุดั่งฤๅจึงว่างเปล่า?”

ตอบว่า “เพราะมีความว่างเปล่าเป็นสภาพ ดังนั้นจึงชื่อว่าว่างเปล่า”

ถามว่า “ก็เมื่อเป็นสภาพว่างเปล่าอยู่แล้ว ไฉนจึงต้องเพ่งพิจารณาว่า ว่างเปล่าอีก?”

ตอบว่า “เพราะความที่ปราศจากวิกัลปะในความว่างเปล่านั่นเอง จึง เป็นสุญตา”

ถามว่า “ก็สุญตานั่นพึงวิกัลปะได้ด้วยฤๅ?”

ตอบว่า “แม้วิกัลปะก็เป็นสุญตา”

ถามว่า “จักหาสูญตาได้แต่ไหน?”

ตอบว่า “พึงหาได้จากทิจิ ๖๒

ถามว่า “ก็ทิจิ ๖๒ นั้น จักหาได้แต่ไหน?”

ตอบว่า “พึงหาได้ในวิมุตติภาพแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งปวง”

ถามว่า “ก็วิมุตติภาพแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งปวงเล่า พึงหาได้แต่ไหน?”

ตอบว่า “พึงหาได้จากจิตจรรยาของสรรพสัตว์ อนึ่ง พระคุณท่านถาม กระผมตอนต้นว่า ไฉนกระผมจึงไม่มีผู้คนบริวารเป็นอุปัฏฐากนั้น อันที่จริงสรรพมารกับทั้งปวงพาหิรชน ล้วนเป็นบริวารอุปัฏฐากของกระผม ชื่อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าสรรพมารทั้งปวงยอมยินดีปารณาในความเวียนว่ายตายเกิด แม้พระโพธิสัตว์ก็ยอมไม่สละคืนซึ่งความเวียนว่ายตายเกิดเช่นเดียวกัน บรรดาพาหิรชนยอมยินดีปารณาในปวงทิจิ แต่พระโพธิสัตว์ยอมไม่ไหวหวั่นด้วยทิจิเหล่านั้น”

พระมัญชุศรีถามว่า “อาพาธของท่านคฤหบดี มีลักษณะการโรคอย่างไร?”

ตอบว่า “อาพาธของกระผมปราศจากลักษณะการอันจักพึงเห็นได้”

ถามว่า “อาพาธของท่านคฤหบดี มันเกิดเป็นขึ้นกับกายหรือเกิดเป็นขึ้นกับจิต?”

ตอบว่า “จักว่ากายก็มีไข้ เพราะห่างไกลจากกายลักษณะ และก็มีไข้จิต เพราะจิตนั้นเป็นคฤมายา”

ถามว่า “ในบรรดาหาฏตรูป ๔ กล่าวคือ ปฐวิมหาภูต อาโปมหาภูต เตโชมหาภูต วาโยมหาภูตนั้น มหาภูตใดของท่านหนอที่เกิดอาพาธขึ้น?”

ตอบว่า “อาพาธของกระผมมิใช่เป็นที่ปฐวิมหาภูต อาโปมหาภูต เตโชมหาภูต วาโยมหาภูต แต่ก็ไม่ใช่เป็นอื่นไปจากมหาภูตทั้ง ๔ นั้น ก็แต่

ว่าอาพาธสมุฏฐานแห่งปวงสัตว์ ย่อมเกิดมาจากมหาภูตรูป ๔ เมื่อสรรพสัตว์ ยังมีอาพาธอยู่ตราบไค กระผมก็ยังต้องอาพาธอยู่ตรานั้น”

ก็โดยสมัยนั้นแล พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ได้ถามท่านวิมลเกียรติกฤหบดี ว่า “พระโพธิสัตว์ผู้ไปเยี่ยมเยียนพระโพธิสัตว์ผู้อาพาธอยู่ จักพึงปลอบโยน ให้โอวาทด้วยประการฉัณใดหนอ?”

ท่านวิมลเกียรติดตอบว่า “พึงให้โอวาทถึงความอนิจจังแห่งสรีระ แต่อย่ากล่าวให้เกิดความรังเกียจเอื้อมระอาในสรีระ พึงให้โอวาทถึงความเป็น ทุกขแห่งสรีระ แต่อย่ากล่าวให้เกิดความยินดีในพระนิพพาน* พึงให้ โอวาทถึงความเป็นอนัตตาแห่งสรีระ แต่ให้กล่าวให้เกิดวิริยะในการโปรด สรรพสัตว์ พึงให้โอวาทถึงความเป็นสุญตาแห่งสรีระ แต่อย่ากล่าวโดย ที่สุดสิ่งทั้งปวงเป็นสภาพดับรอบไม่เหลือ พึงให้โอวาทถึงการขมาโทษก่อน แต่อย่ากล่าวโทษเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งที่ได้กระทำมาแล้วในอดีต พึงอาศัยความ เจ็บป่วยของตนเองเปรียบเทียบกับถึงความป่วยเจ็บของสรรพสัตว์ แล้วแล เกิดความกรุณาต่อสัตว์เหล่านั้น พึงย้อนระลึกถึงความทุกข์ที่ตนได้เสวยมา แต่เบื้องอดีตชาตินานไกลนับด้วยหลายอสงไขยกัลป์ แล้วตั้งจิตให้มั่นอยู่ใน กิจที่จักบำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์โปรดสรรพสัตว์ พึงระลึกถึงกุศลสมภาร ที่ตนได้สร้างสมมา ตั้งจิตอยู่ในวิสุทธิสัมมาอาชีวะปฎิปทา อย่าให้เกิดความ ทุกข์โศกเศร้า พึงตั้งอยู่ในวิริยภาพ ดำรงตนเป็นจอมแพทย์ในอันจักรักษา บำบัดพยาธิภัยแก่ปวงสัตว์ พระโพธิสัตว์พึงปลอบโยนให้โอวาทแก่พระ โพธิสัตว์ผู้อาพาธ ยังพระโพธิสัตว์ผู้อาพาธนั้นให้มีธรรมปีติบังเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ ด้วยประการดังกล่าวนี้”

พระมัญชุศรีถามว่า “ดูก่อนกฤหบดี ก็พระโพธิสัตว์ผู้อาพาธอยู่ จัก พึงฝึกฝนอบรมจิตใจอย่างไรหนอ?”

* เพราะถ้ารีบด่วนเข้าอนุภาติเสสนิพพาน ก็ไม่มีโอกาสมาว่าวเวียนโปรดสัตว์ได้อีก

ท่านวิมลเกียรติตอบว่า “พระโพธิสัตว์ผู้อาพาธ พึงมนสิการในใจว่า ความเจ็บป่วยของเราเนี่ย แต่ละล้วนมีสมุฏฐานปัจจัยจากวิกัลปสัญญาพร้อมทั้งอาสวกิเลสในเบื่องอดีตชาติ โดยความจริงแล้วก็ไม่มีสถานะที่ยืนยงใดๆ ใครเล่าที่เป็นผู้ส่วยทุกข์จากความเจ็บป่วย (แท้จริงไม่มีผู้เจ็บป่วยเลย) ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? เพราะการประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ จึงบัญญัติเรียกว่าสรีระ มหาภูตรูป ๔ นี้ ปราศจากผู้เป็นเจ้าของ สรีระเล่าก็เป็นอนัตตา อนึ่ง ความเจ็บป่วยที่บังเกิดขึ้นเล่า ก็ล้วนมาจากความยึดถือในตัวตนว่ามี (ฉัน) ดังนั้น จึงสมควรละความยึดถือในตัวตนเสีย แลเมื่อรู้ถึงอาพาธสมุฏฐานเช่นนี้ ก็พึงละอรรถสัญญาด้วยสัตตสัญญา พึงยังธรรมสัญญาให้บังเกิด กล่าวคือ มนสิการว่า สรีระนี้เป็นแต่สภาวธรรมมาประชุมสำเร็จขึ้น มีแต่สภาวธรรมเท่านั้นที่เกิดขึ้น สภาวธรรมเท่านั้นที่ดับไป สภาวธรรมเหล่านี้ต่างก็ไม่ได้นัดหมายรู้อะไรกันมา ในสมัยที่เกิดขึ้นก็มิได้พูดว่าฉันเกิดขึ้นแล้วจะ ในสมัยที่ดับไปก็มิได้พูดว่าฉันดับไปแล้วจะ อนึ่ง พระโพธิสัตว์ผู้อาพาธพึงปฏิบัติต่อไปเพื่อดับธรรมสัญญานี้ พึงมนสิการว่า แม้แต่ธรรมสัญญาอย่างนี้ ก็ยังเป็นวิปลาสสัญญา จินตชื่อว่า เป็นวิปลาสแล้ว ย่อมมีมหันตภัย เราจำต้องละเสีย ละอะไร? ก็ละอหังการ ความยึดถือว่า ‘ตัวฉัน’ ละมมังการ ความยึดถือว่า ‘ของๆฉัน’ การละอหังการ มมังการนั้นละอย่างไร? คือละธรรม ๒ อย่าง ธรรม ๒ อย่างนั้นคืออะไร? กล่าวคือความไม่ยึดถือในธรรมที่เป็นภายในกับธรรมที่เป็นภายนอก ดำรงอยู่ในสมุทธรรม ก็สมุทธรรมนั้นเป็นไฉน? คือตัวของเรายังไร พระนิพพานก็เหมือนกันอย่างนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุดังๆ? ก็เพราะเหตุว่าทั้งตัวเรากับพระนิพพานต่างก็เป็นสุญตา ก็ธรรมทั้งนั้นไฉนจึงเป็นสุญตา ก็เพราะเหตุว่าธรรมเหล่านั้น เป็นสักแต่ว่าสมมุติบัญญัติ ปราศจากสถานะที่แน่นอนด้วยตัวของมันเอง จึงได้ชื่อว่าเป็นสมุทธรรม

ครั้นเห็นแจ้งโดยประการดังนี้ สรรพอาพาทก็ย่อมไปปราศจากสิ้น คงมีเหลือแต่ สุธูตาพาท กล่าวคือความเจ็บป่วยเพราะเหตุติดในสุญตานั่น เพียงประเภทเดียว และดังนั้นจึงจำต้องสละความยึดมั่นสำคัญหมายในสุญตานั่น กล่าวคือความรู้สึกยึดฉวยว่ามีสุญตาก็ต้องให้สูญไปด้วย มาตรฐานว่า บังเกิดทุกขเวทนาเป็นไปเนื่องในสรีระอยู่ไซ้รู้ ก็พึงมนสิการถึงสรรพสัตว์ ในทุกตฤมิ ซึ่งต้องเสวยทุกข์อยู่เป็นอันมาก พระโพธิสัตว์นั้นพึงยังมหากรุณาจิตให้อุบัติขึ้น กล่าวคือเมื่อตัวของตนสามารถบารบกำจัดทุกข์ให้พ่ายแพ้สูญหายไปอย่างไรแล ก็พึงช่วยสงเคราะห์บารบกำจัดทุกข์ภัยแห่งหมู่สัตว์ ดุจเดียวกัน ฯลฯ”

“อนึ่ง พระโพธิสัตว์แม้จักอยู่ในท่ามกลางแห่งชาติมรณะ ก็มีได้เปดเปื้อนด้วยมลทินนั้น แม้จักตั้งอยู่ในพระนิพพาน แต่ก็มีได้ควนดับขันธปรินิพพาน มิได้ดำเนินตามปุณฺณจริยา ฤคดำเนินตามอารยชนจริยา นี้แลชื่อว่าจริยาแห่งพระโพธิสัตว์ จักนับเป็นมลจริยาก็มิได้ ฤคจักนับเป็นวิมลจริยาก็มิได้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักปฏิบัติผ่านมารจริยามา แต่ก็สามารถสำแดงการบารบมารให้อยู่ในอำนาจได้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักเพ่งพิจารณาปฏิจสมุปบาทธรรม ๑๒ แต่ก็สามารถเข้าถึงบรรดามิจฉาทิฐิได้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักสงเคราะห์สรรพสัตว์ แต่ก็ไม่บังเกิดฉันทราคะเพลิดเพลิน นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักบำเพ็ญสุญตจริยา แต่ก็สร้างสมสรรพกุศลธรรมไว้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักปฏิบัติตามอัปนิมิตธรรม แต่ก็โปรดสรรพสัตว์ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักปฏิบัติตามอมตธรรม แต่ก็สำแดงการเสวยภพชาติให้ปรากฏได้ แม้จักปฏิบัติตามอนุตปาตธรรม แต่ก็ยังสรรพกุศลจริยาให้เกิดขึ้นได้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักปฏิบัติในปารมิตา ๖ แต่ก็มีมารอบรู้แทงตลอดในจิตเจตสิกธรรมแห่งมวลสัตว์ชีพได้ นี้แลชื่อว่าโพธิสัตว์จริยา แม้จักบำเพ็ญตามฉปฺภิกฺขุญา แต่ก็ไม่ยังอาสวะให้หมดยอดสิ้นเชิงเลยทีเดียว นี้

แลเชื่อว่าโพธิสัตว์จรียา แม้จักปฏิบัติในอัปมัญญาจตุพรหมวิหาร ๔ แต่ก็
 ไม่มีความปรารถนาที่จักไปอุบัติในพรหมโลก นี่แลเชื่อว่าโพธิสัตว์จรียา
 แม้จักปฏิบัติในฉนาคสมาบัติ วิโมกข์ สมาธิ แต่ก็ไม่หลงใหลเพลิดเพลินใน
 ธรรมเหล่านั้น นี่แลเชื่อว่าโพธิสัตว์จรียา ฯลฯ แม้จักปฏิบัติในปัญจพล
 ธรรม ๕ แต่ก็ยินดีปรารถนาในทศพล ๑๐ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯลฯ
 แม้จักสำแดงตนมีวัตรจรียาเป็นพระอรหันตสาวก หรือพระปัจเจกพุทธเจ้า
 แต่ก็ไม่ละเลยต่อพระสัพพัญญุตญาณธรรม นี่แลเชื่อว่าโพธิสัตว์จรียา แม้
 จักเพ่งพิจารณาเห็นพุทธเกษตรปราศจากสภาวะเป็นสุญตา แต่ก็สำแดงภูมิ
 แห่งความบริสุทธิ์หมดจดน่านับการในพุทธเกษตรนั้นได้ นี่แลเชื่อว่า
 โพธิสัตว์จรียา แม้จักสำเร็จพระปรมาภิเษกสัมมาสัมโพธิญาณแสดงพระ
 ธรรมจักร แลดับขันธปรินิพพาน แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่วางมือซึ่งโพธิสัตว์
 จรียา นี่แลเชื่อว่าจรียาแห่งพระโพธิสัตว์”

เมื่อวิมลเกียรติกฤหบดีกล่าวธรรมบรรยายนี้จบลง ในบรรดา
 ประชาชนซึ่งติดตามมากับพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ มีเทพบุตร ๘๐๐ องค์ได้ตั้ง
 จิตมุ่งต่อพระโพธิญาณแล.

ปริเฉทที่ ๕ ทิลาณปุณณวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๖

อินทียวรค

ก็โดยสมัยนั้นแล พระสารีบุตร ทศนาดูคุณหาสน์ของวิมลเกียรติกุหบดีปราศจากอาสนะที่นั่ง จึงเกิดมนสิการขึ้นว่า ก็พระโพธิสัตว์บริษัทกับพระมหาสาวกบริษัทจำนวนมากเห็นปานฉะนี้ จักนั่งด้วยอาสนะอะไรหนอ?

ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติกุหบดีได้ทราบถึงมนสิการของพระสารีบุตรแล้ว จึงกล่าวกับพระสารีบุตรว่า

“นี้อย่างไรกัน พระคุณมา ณ สถานที่นี้เพื่อแสวงหาธรรม ฤ็ว่ามาเพื่อแสวงหาอาสนะที่นั่งเล่า?”

พระสารีบุตร ตอบว่า “อาตมาภาพมาเพื่อแสวงหาธรรม มิได้มาเพื่อแสวงหาอาสนะที่นั่งหรอก”

วิมลเกียรติกุหบดี จึงว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร อันผู้แสวงหาธรรมนั้น ย่อมไม่ละโมภติดใจในสรีระหรือในชีวิต จักป่วยกล่าวไปใยกับเรื่องอาสนะที่นั่ง อันผู้แสวงหาธรรมนั้น ย่อมเป็นผู้ไม่แสวงหา รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่แสวงหาธาตุ ๑๘ อายุตนะ ๑๒ ไม่แสวงหา กามาวจรภพ รูปาวจรภพ อรูปาวจรภพ พระคุณเจ้าสารีบุตร อันผู้แสวงหาธรรมนั้น ย่อมไม่แสวงหาด้วยการยึดติดในพระพุทธรองค์ ยึดติดในพระธรรม ยึดติดในพระสงฆ์ ผู้แสวงหาธรรม ย่อมไม่แสวงหาด้วย (ความสำคัญตน) ในการกำหนดรู้ทุกข์ ละสมุทัย ทำให้แจ้งในนิโรธ เจริญในมรรค ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่า ธรรมนั้นย่อมปราศจากปญฺจธรรม หากกล่าวว่า มีตัวตนเป็นผู้กำหนดรู้ทุกข์ ละสมุทัย ทำให้แจ้งในนิโรธ เจริญในมรรคไซ้ร้ ย่อมชื่อว่าเป็นปญฺจธรรม หาชื่อว่าเป็นการแสวงหาธรรมไม่ พระคุณท่านสารีบุตร ธรรมนั้นย่อมชื่อว่าเป็นธรรมอันสงบ ระงับดับ

สนิทโดยไม่เหลือเชื้อ หากมีจิตประพฤติในความเกิดขึ้นแลดับไปในธรรม
 ไซริ์ หาชื่อว่าเป็นการแสวงหาธรรมไม่ ธรรมนั้นชื่อว่าปราศจากความเศร้า
 หมอง ฉันทราคะ ถ้ามีฉันทราคะในธรรม ฤาจนที่สุดนิพพาน ย่อม
 ชื่อว่าเป็นฉันทราคะกิเลส หาชื่อว่าเป็นการแสวงหาธรรมไม่ ฯลฯ ธรรมนั้น
 ไม่สามารถจะรู้เห็น รู้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส รู้นึกคิดได้ ถ้ามีความรู้
 เหล่านี้เป็นไปอยู่ ก็เป็นแต่ความรู้เห็น ฯลฯ รู้นึกคิดเท่านั้น หาชื่อว่าเป็น
 การแสวงหาธรรมไม่ ธรรมนั้นชื่อว่าเป็นอสังขตะ ถ้ายังเป็นไปในความปรุง
 แต่งอยู่ ย่อมชื่อว่าเป็นการแสวงหาสังขตะ หาชื่อว่าเป็นการแสวงหาธรรม
 ไม่ เพราะฉะนั้นแล ข้าแต่พระสารีบุตรผู้เจริญ ถ้าเป็นผู้แสวงหาธรรมไซริ์
 ก็พึงเป็นผู้ไม่ปรารณาแสวงหาโดยยึดมั่นในธรรมทั้งปวงนั่นเอง”

เมื่อวิมลเกียรติกุบาสะ แสดงธรรมกถาอันจบลง มีเทพบุตร ๕๐๐ องค์
 บรรลุธรรมจักขุอันบริสุทธิ์ ด้วยมารู้แจ้งว่า ธรรมทั้งปวงไม่พึงปรารณา
 แสวงหาโดยยึดมั่น

ครั้นแล้ว ท่านวิมลเกียรติกุหาบดี จึงถามพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ว่า

“ข้าแต่ท่านมัญชุศรีผู้เจริญ พระคุณจาริกท่องเที่ยวไปในอสงไขย
 โลกธาตุอันนับประมาณมิได้ ยังมีพุทธเกษตรใดหนอที่มีสิงหาสนะอันอุดม
 วิเศษสมบูรณ์ด้วยสรรพคุณาลังการ?”

พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ตอบว่า

“ดูก่อนกุหาบดี จากที่นี้ไปเบื้องบูรพาทิศผ่านโลกธาตุจำนวนมากดุจ
 เม็ดทรายในกงคันที่ ๓๖ นที่รวมกัน มีโลกธาตุหนึ่งชื่อว่าสุเมรุลักษณะ ฌ
 โลกธาตุนั้น มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า สุเมรุประทีปราช
 ตถาคต ยังประทับอยู่ ณ กาลบัดนี้ พระวรกายแห่งพระผู้มีพระภาค
 พระองค์นั้นสูงถึง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ สิงหาสนะที่ประทับก็สูง ๘๔,๐๐๐ โยชน์
 สมบูรณ์ด้วยสรรพคุณาลังการอย่างยอดเยี่ยม”

โดยสมัยนั้นแล ท่านวิมลเกียรติฤทธิจึงบันดาลด้วยอาณภาพแห่ง
ฤทธิ์ ทูลขอประทานสิงห์บัลลังก์จากพระสุคตเจ้าพระองค์นั้น พระพุทธเจ้า
พระองค์นั้น จึงประทานสิงห์บัลลังก์จำนวน ๓๒,๐๐๐ อัน สูงสะอาดหมด
จตุวิจิตรตระการ มาสู่กฤหาสน์ของอุบาสกนั้น บรรดาพระโพธิสัตว์ พระ
มหาสาวก ท้าวพรหมราช ท้าวสักกรินทร์ ท้าวจตุมหาราชเป็นอาทิ ต่างก็
มิได้ทักหนาเห็นกฤหาสน์ของท่านวิมลเกียรติกว้างขวางขยายออกไป แต่ก็
สามารถรองรับสิงห์บัลลังก์ทั้ง ๓๒,๐๐๐ บัลลังก์ได้อย่างสะดวกไม่ขัดข้อง
แม้ตัวนครเวสาลีตลอดถึงชมพูทวีปก็มิได้เกิดความคับแคบขึ้น คงดูเป็นปกติ
ธรรมดาดุจเดิม

ครั้นแล้ว ท่านวิมลเกียรติจึงกล่าวกับพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ว่า

“ขอนิมนต์นั่งบนสิงห์บัลลังก์ ขอพระคุณพร้อมทั้งปวงพระโพธิสัตว์
แลท่านผู้เป็นอุดมบุรุษทั้งหลายขึ้นนั่งบนบัลลังก์ พึงยังสรีรกายของท่านผู้
เจริญให้ไ้ระดับเสมอด้วยกับระดับแห่งสิงหาสนะนี้”

บรรดาพระโพธิสัตว์ ที่ได้สำเร็จอภิญญาต่างก็บันดาลด้วยฤทธิ์นิรมิต
กายสูง ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ขึ้นประทับนั่งบนสิงห์บัลลังก์ ฝ่ายบรรดาพระ
โพธิสัตว์ซึ่งเพ็งมีจิตปณิธานในพระโพธิญาณใหม่ๆ กับทั้งปวงพระมหาสาวก
ล้วนไม่สามารถจักขึ้นไปนั่งได้

ครั้งนั้น ท่านวิมลเกียรติจึงกล่าวกับพระสารีบุตรว่า “นิมนต์พระคุณ
เจ้านั่งบนสิงหาสนบัลลังก์”

พระสารีบุตร ตอบว่า “ดูก่อนกฤทธิ อาสนะนี้สูงใหญ่นัก อาตมภาพ
ขึ้นไปถึงมิได้”

ท่านวิมลเกียรติ จึงว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร พระคุณจงกระทำ
ความนอบน้อมอธิษฐานขอพระสุเมรุประทีปราชาดลาคตเจ้าเสียก่อน แล้ว
พระคุณจักสามารถขึ้นไปนั่งได้”

ด้วยประการฉะนี้ บรรดาพระโพธิสัตว์ผู้เพ็งมีจิตปณิธานในพระ

โพธิญาณกับทั้งพระมหาสาวก ต่างกระทำความนอบน้อมอภิวันทนาพระ
 สุธเมรุประทีปราชาดาทเจ้า ทันใดนั้นต่างก็ได้ขึ้นไปประดิษฐานบน
 สิงหาสนบัลลังก์โดยทั่วหน้ากัน

พระสารีบุตร กล่าวว่

“ดูก่อนคฤหบดี น้าอัศจรรย์ยิ่งนักแล้ว คฤหาสน์อันน้อยนิดเท่านี้
 สามารถรองรับบรรจุนาสนะอันสูงใหญ่พิลึกกึกกือมา แม้นครเวสาลีก็มีได้มีที่
 กีดขวาง ในชมพูทวีปทุกคามนิคมชนบทราชธานีน้อยใหญ่วิมานเวียงวัง
 สถานที่อยู่แห่งทวยเทพนิกร ฤาของนาคราชอสูรยักษ์ปีศาจ ก็มีได้เกิดความ
 คับแคบขึ้นเลย”

ท่านวิมลเกียรติ ตอบว่า

“พระคุณเจ้าสารีบุตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ กับทั้งพระ
 โพธิสัตว์ทั้งหลาย มีวิมุตติธรรมชื่ออจินไตย ถ้าพระโพธิสัตว์ใดตั้งอยู่ใน
 วิมุตติดังกล่าวนี้ แม้ความสูงใหญ่แห่งขุนเขาพระสุเมรุก็ยังอาจสามารถนำเอา
 มาบรรจุไว้ในเมล็ดพันธุ์ฝักเมล็ดหนึ่ง โดยไม่เต็มไม่หย่อนคือบรรจุได้พอดี
 ทั้งนี้เพราะสภาวะแห่งจอมเขาพระสุเมรุนี้เป็นตถตานั่นเอง แต่ถึงกระนั้น
 ทวยเทพนิกรในชั้นจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์(สวรรค์ ๒ ชั้นนี้อยู่ที่เขાพระ
 สุเมรุ) ก็ยังไม่รู้สึกตนเองว่าเข้าไปสถิตอยู่ในเมล็ดพันธุ์ฝัก นอกจากผู้ที่เป็
 นเวไนยสัตว์อันพึงโปรดได้เท่านั้น จึงสามารถทศนาเห็นจอมสุเมรุมาศตั้งอยู่
 ในท่ามกลางเมล็ดพันธุ์ฝักได้ นี่แลชื่อว่าอจินไตยวิมุตติธรรมทวาร อนึ่ง
 การย้งน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ให้เข้าไปบรรจุอยู่ในขุมรูโลมาขุมหนึ่ง โดย
 มิได้รบกวนบรรดาสัตว์น้ำทั้งหลายมิปลา เต่า ตะพาบ เป็นอาทิ แต่สภาวะ
 แห่งมหาสมุทรหลวงนั้นก็ยังไม่หวั่นไหวฉั่นใด บรรดาทวยเทพ นาคราช
 อสูร ยักษ์ ภูตผี ปีศาจ ต่างก็ไม่รู้ตนเองว่ากำลังเข้าไปสถิตอยู่ภายใน โดย
 มิได้เกิดความรบกวนต่อสรรพสัตว์เหล่านั้นเลย”

“อนึ่ง ท่านสารีบุตร! พระโพธิสัตว์ผู้ตั้งอยู่ในอจินไตยวิมุตติธรรม

ย่อมถือเอามหาตรีศหัสสโลกธาตุ ดูเครื่องปั้นหมุนของนายช่างปั้นมา
ประดิษฐานไว้ในอุ้งมือ แล้วแลโยนขว้างออกนอกเขตแห่งอนันตโลกธาตุ
อันมีจำนวนดุจเม็ดทรายในกงคานที่ได้โดยง่าย สรรพสัตว์ในโลกานุโลก
เหล่านั้น ต่างก็ไม่รู้สึกลึทิสทางไปแห่งตน และพระโพธิสัตว์นั้นย่อมนำมหา
ตรีศหัสสโลกธาตุกลับคืนมาไว้ ณ ที่เดิม กระทำมิให้สรรพสัตว์ผู้อาศัยใน
โลกธาตุเหล่านั้นมีความรู้สึกในการไปแลมาแห่งตน ถึงกระนั้นสถานะของ
โลกธาตุก็ยังมีไหวหวั่นประการใด”

“อนึ่ง พระคุณเจ้าสารีบุตร หากมีสรรพสัตว์ใดที่มีความยินดีต่อการ
ดำรงอยู่ในโลก กับทั้งเป็นเวไนยสัตว์ที่จักโปรดได้อีกด้วย พระโพธิสัตว์
ย่อมสำแดงระยะกาล เพียง ๗ ทิวาให้ยาวนานดุจ ๑ กัลป์ กระทำให้สัตว์
เหล่านั้นรู้สึกว่าเป็นกาลนาน ๑ กัลป์ หากมีสรรพสัตว์ที่ไม่ยินดีต่อการ
ดำรงอยู่ในโลกนาน กับทั้งเป็นเวไนยสัตว์ที่จักโปรดได้อีกไซ้ พระ
โพธิสัตว์ก็ย่อมสำแดงระยะกาลยาว ๑ กัลป์ ให้สั้นเหลือดุจ ๗ ทิวา
กระทำให้สัตว์เหล่านั้นรู้สึกว่าเป็นกาลสั้น ๗ ทิวาเท่านั้น ข้าแต่พระคุณเจ้า
สารีบุตร พระโพธิสัตว์ผู้ดำรงอยู่ในอจินไตยวิมุตติธรรม ย่อมยังสรรพ
คุณालังการแห่งพุทธเกษตรทั้งปวงมาประชุมอยู่ ณ โลกธาตุแห่งเดียว สำแดง
ปรากฏต่อสรรพสัตว์ อนึ่ง พระโพธิสัตว์ยังสามารถนำสรรพสัตว์ในพุทธ
เกษตรทั้งปวงมาประชุมอยู่ ณ โลกธาตุแห่งเดียว สำแดงปรากฏต่อสรรพ
สัตว์ อนึ่ง พระโพธิสัตว์ยังสามารถนำสรรพสัตว์ในพุทธเกษตรทั้งสิ้น
ประดิษฐานไว้ในอุ้งหัตถ์ขวา แล้วแลกระทำปาฏิหาริย์เหาะลอยไปสู่ทศทิศ
เพื่อสำแดงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยลสรรพสิ่งโดยทั่วถึง แต่ก็มีสถานะเดิม ไม่
หวั่นไหวอันใด”

“ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร สรรพภาชนะวัตถุซึ่งสัตว์ทั้งหลายในทศทิศ
ถวายเป็นพุทธบูชา พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงให้สรรพสัตว์เห็นประจักษ์ได้
ในรุ่มขนเพียงรูเดียว แลดวงภาณุมาศ ดวงศศิธร ดวงดาราใหญ่น้อยแห่ง

โลกธาตุทั้งหมดในทศทิศ ก็บันดาลให้มาปรากฏอยู่ในรูปมุนนเพียงรูเดียว แต่ให้ยลกันทั่วถึง”

“อีกประการหนึ่ง พระคุณเจ้าสารีบุตร วายูแห่งโลกธาตุทั่วทิศ พระโพธิสัตว์ย่อมสามารถอมเอาไว้ในโอฐได้ โดยจักเป็นอันตรายต่อสัตว์ระกัหาณีได้ สรรพพฤษชาติรุกขพรรณภายนอกก็บ่ห่อนได้หักล้มไปเพราะแรงวายนั่นเลย อนึ่งเล่า ครั้นเมื่ออัคนีประลัยกัลป์ล้างโลกานุกูลในทศทิศ ไซ้ พระโพธิสัตว์ก็ยังนำเพลิงประลัยกัลป์นั้นมาบรรจุไว้ในท่ามกลางอุทรประเทศได้ โดยที่สภาวะแห่งอัคนินั้นเป็น ตถตา จึงมิได้เกิดเป็นอันตรายแต่อย่างใด อีกประการหนึ่ง นับจากทิศเบื้องต่ำผ่านโลกธาตุอันมีจำนวนปริมาณดุจเม็ดทรายในคงคานที พระโพธิสัตว์ สามารถถือเอาพุทธรักษาแห่งหนึ่ง ยกเทิดขึ้นไปสู่ทิศเบื้องบน โดยผ่านโลกธาตุอันมีจำนวนปริมาณดุจเม็ดทรายในคงคานทีดุจกันได้ง่าย เณรเช่นบุคคลผู้ถือเอาเข็มเล่มหนึ่ง ฤาใบพุทราใบหนึ่ง ปราศจากน้ำหนักรบกวนแต่อย่างใด”

“ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร พระโพธิสัตว์ผู้ตั้งจิตอยู่ในอจินไตยวิมุตติธรรม ย่อมสามารถบันดาลด้วยมหิทธิฤทธิ์สำแดงตนเป็นพุทธรักษา ฤาสำแดงตนเป็นพระปัจเจกพุทธรักษา ฤาสำแดงตนเป็นพระสาวกกาย ฤาสำแดงตนเป็นท้าวสักกรินทรกาย ฤาสำแดงตนเป็นท้าวพรหมรชกาย ฤาสำแดงตนเป็นพระปชาบดีกาย ฤาสำแดงตนเป็นพระเจ้าจักรพรรดิกายได้ อนึ่ง สรรพสำเนียงเสียงสำนวนที่มีอยู่ทั่วไปในโลกานุกูลทั่วทิศไม่ว่าจักเป็นเสียงสูง เสียงกลาง เสียงต่ำ พระโพธิสัตว์นั้น ย่อมสามารถกระทำให้เสียงเหล่านั้นสำเร็จแปรเป็นพุทธรักษาได้ประกาศซึ่งธรรมมีอนิจตา ทุกขตา สุนฺดตา อนัตตตา ตลอดทั้งเป็นเสียงแห่งพระสัทธรรมเทศนาประการต่างๆ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในทศทิศ ยังสรรพสัตว์ให้ได้สดับฟังโดยทั่วหน้ากันได้ ข้าแต่พระคุณท่านสารีบุตรผู้เจริญ กระผมได้บรรยายถึงพลานุภาพแห่งวิมุตติอันเป็นอจินไตยแห่งพระโพธิสัตว์แต่เพียงสังเขปนี้เท่านั้น

หากจักให้กระผมแถลงไขโดยพิสดารไซ้ แม้กัลป์จักบรรลัหฺมคสิ้นไป ก็ยังไม่อาจบรรยายให้จบสมบูรณ์ได้แล”

สมัยนั้น พระมหากัสสปเถระเจ้า ได้สดับธรรมทวารแห่งวิมุตติอัน เป็นอจินไตยของพระโพธิสัตว์นี้แล้ว บังเกิดความปสาทะเลื่อมใสนัก สดุดี ว่า “สิ่งที่ไม่เคยมีก็ได้มีขึ้นแล้วหนอ” แล้วกล่าวกับพระสารีบุตรเถระเจ้าว่า

“ท่านสารีบุตรผู้เจริญ อุปมาบุคคลผู้นำรูปวัตถุสีต่างๆมาสำแดงแก่ ผู้มีอันธจักขุ ย่อมไม่เป็นวิสัยให้ผู้นั้นจักทัศนาได้ฉันใด บรรดาพระสาวกทั้งหลายได้สดับธรรมทวารแห่งวิมุตติอันเป็นอจินไตยนี้แล ย่อมมีอาจจัก เข้าใจได้ ก็มีอุปมัยฉันเดียวกัน เมธีชนผู้ได้สดับธรรมกถานี้แล้ว ใครเล่าจัก ไม่ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พวกเราไฉนถึงได้มีอุปนิสัย อินทรีย์ในมหายานธรรมชาติถึงมูลเจตนะนี้เล่า กับมหายานธรรมเป็นคัจจะ เมล็ดพันธุ์พืชซึ่งเลื่อมจากคุณภาพแล้ว (คือไม่มีอชยาศัยโน้มไปเป็นมหายานิกะ) พระสาวกทั้งปวง เมื่อสดับธรรมทวารแห่งวิมุตติอันเป็นอจินไตยนี้ ควรแล้วหนอที่จักร้องไห้คร่ำครวญ ยังเสียงร้องไห้นั้นให้สนั่นก้องไปทั่ว มหาตริสหัสสโลกธาตุ (คือร้องไห้เสียดายที่มีได้สดับธรรมอันล้ำลึกอย่างนี้มาก่อน เป็นเหตุให้พลาดจากการเป็นมหายานนิกรชน*) ส่วนพระโพธิสัตว์ทั้งหลายพึงโสมนัสปรีดาปราโมทย์ นำศรัทธาเข้ารองรับพระสัทธรรมนี้ ถ้ามีพระโพธิสัตว์ใด มีจิตศรัทธาเข้าใจถ่องแท้ในธรรมทวารแห่งวิมุตติอันเป็นอจินไตยนี้ไซ้ สรรพมารย่อมมิหาญอาจทำอะไรกับพระโพธิสัตว์นั้นๆได้เลย”

เมื่อพระมหากัสสปะกล่าวจบลง ก็มีเทพบุตร ๓๒,๐๐๐ องค์ ตั้งจิตมุ่ง

* ตรงนี้ ท่านผู้ประพันธ์พระสูตรนี้คงเผลอลืมไปว่า พระอรหันตสาวกย่อมพ้นจากกิเลสอันเป็นที่ตั้งแห่งความเศร้าโศกผลิตเพลินทั้งปวงแล้ว เจตนาของผู้ประพันธ์ต้องการยกย่องคติมหายานว่าประเสริฐกว่าเท่านั้น

ต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ลำดับนั้น ท่านวิมลเกียรติได้พูดกับพระมหากัสสปะว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้ามหากัสสปะผู้เจริญ บรรดาผู้เป็นพญามาราชิราชใน
อสงไขยโลกธาตุทั่วทิศ แต่ละล้วนเป็นพระโพธิสัตว์ผู้สถิตอยู่ในวิมุตติ
ธรรมอันเป็นอจินไตย แต่หากได้สำแดงโดยอุบายพละในอันจักสั่งสอน
สรรพสัตว์ จึงกระทำเป็นพญามาราชิราช พระคุณท่านมหากัสสปะ พระ
โพธิสัตว์ทั้งหลายในโลกานุโลกอันมีอาจประมาณทั่วทิศ บ้างก็ปรากฏว่า
มีผู้มาร้องขอหัตถ์ บาท กรรม นาสิก ศีรษะ จักขุ ฯลฯ ร้องขอคาม นิคม
ปุระ บุตรธิดา ภริยา บริวารชน ช้าง ม้า ยานพาหนะ สรรพสุวรรณ หิรัญ
ไพฑูรย์ ฯลฯ เพชร นิล จินดา มณีรัตน์ สิ่งบริโภคอุปโภคประการต่างๆ
บรรดาผู้มาร้องขอเหล่านี้ ส่วนมากล้วนเป็นพระโพธิสัตว์ผู้สถิตอยู่ในวิมุตติ
ธรรมอันเป็นอจินไตย ได้สำแดงโดยอุบายพละมาเพื่อทดลอง (บุคคลผู้
บำเพ็ญโพธิสัตว์จริยา) แลเพื่อประสงค์กระทำให้ผู้มีจิตปณิธานต่อพระ
โพธิญาณมีความเข้มแข็งมั่นคง ชื่อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะพระ
โพธิสัตว์ผู้ตั้งอยู่ในวิมุตติธรรมอันเป็นอจินไตย ย่อมมีเดชพละ จึงสามารถ
กระทำการจุรุกรานบีบคั้น (ให้พระโพธิสัตว์ด้วยกันกระทำการบริจาคเป็น
ต้น) สำแดงปรากฏต่อสรรพสัตว์ อันการกระทำที่ยากเห็นปานละนี้ ไหน
เลยปุณฺชนจักมีเดชพละถึงปานนั้นได้ ปุณฺชนย่อมไม่อาจุรุกรานบีบคั้นพระ
โพธิสัตว์ได้ อุปมาดังรอยเหยียบแห่งบาทพญามังกรแลพญากุญชร อัน
รอยเท้าแห่งลาไหนเลยจักมาเทียบเคียงด้วยได้ นี่แลชื่อว่าพระโพธิสัตว์อยู่
ในวิมุตติธรรมอันเป็นอจินไตย เป็นทวารแห่งปรัชญาและอุปายะ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

ปริเฉทที่ ๖ อจินไตยวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๗

สรรพสัตว์วิทรรศนະวรรค

ครั้งนั้นแล พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ได้ถามวิมลเกียรติกุหบดีว่า

“พระโพธิสัตว์ พึงเพ่งพิจารณาสรรพสัตว์โดยประการอย่างไรหนอ?”

ท่านวิมลเกียรติดตอบว่า “เปรียบด้วยผู้เป็นมายากร พิจารณาแลดูซึ่ง
มายาบุรุษอันตนนิรมิตขึ้นฉันใด พระโพธิสัตว์พึงเพ่งพิจารณาสรรพสัตว์
โดยอาการอย่างเดียวกันฉันนั้น อนึ่ง เปรียบด้วยผู้มีปัญญาแลดูซึ่งเงาดวง
จันทร์ในท้องน้ำ ฤ็าเปรียบด้วยการแลดูฉายาแห่งตนในกระจก ฤ็าเปรียบ
ด้วยยับแคะในท่ามกลางแสงสุริยัน ฤ็าเปรียบด้วยเสียงกู่ก้องสะท้อน ฤ็า
เปรียบด้วยก้อนเมฆในท้องนภาลัย ฤ็าเปรียบด้วยฟองน้ำ ฤ็าเปรียบด้วย
ต่อมน้ำ ฤ็าเปรียบด้วยแก่นสารอันคงทนของต้นกล้วย ฤ็าเปรียบด้วยความ
ดำรงมั่นแห่งสายวิชชุ ฤ็าเปรียบด้วยมหาภูตที่ ๕ ฤ็าเปรียบด้วยชั้นที่ ๖
ฤ็าเปรียบด้วยวิญญูณที่ ๗ ฤ็าเปรียบด้วยอายตนะ ๑๓ ฤ็าเปรียบด้วย
ธาตุ ๑๕* พระโพธิสัตว์พึงเพ่งพิจารณาอุสรรพสัตว์ด้วยอาการอย่างนี้แล”

* ต้นกล้วยไม่มีแก่น สายฟ้าแลบก็ตั้งมันอยู่นานมิได้ มหาภูตมี ๔ คือ ปฐวี เตโช
วาโย อาโป เท่านั้น ไม่มีมหาภูตที่ ๕ บัญจชั้นก็มีเพียง ๕ ความรู้ทางทวารทั้ง ๖
คือจักขุวิญญูณ ฯลฯ มโนวิญญูณเท่านั้น ไม่มีวิญญูณที่ ๗ อายตนะภายใน ๖
ภายนอก ๖ รวมเป็น ๑๒ เท่านั้น ไม่มีที่ ๑๓ ธาตุก็มีเพียง ๑๔ คือธาตุอายตนะ
ภายใน ๖ ธาตุอายตนะภายนอก ๖ และวิญญูณธาตุที่เป็นไปในอายตนะอีก ๖,
 $๓ \times ๖ = ๑๘$ จึงไม่มีธาตุที่ ๑๕ คำพูดในตอนนี้เป็นคำปฏิเสธความเป็นตัวตนในสรรพสัตว์
คือให้พิจารณาว่าสรรพสัตว์เป็น อนัตตา สุญตา เช่นกับธรรมที่ยกมาเปรียบ ย่อม
เป็นสิ่งที่มิได้ฉันใด การจะหาสาระแก่นสารโดยความเป็นตนหรือของๆตนในสรรพ
สัตว์ก็ฉันนั้น.

“อนึ่ง พึงพิจารณาคุณสรรพสัตว์ โดยอาการดังนี้อีกคือ ด้วยอาการเปรียบด้วยรูปธาตุในรูปภพ ฤาเปรียบด้วยการงอกเงยของเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งแห้งตายแล้ว ฤาเปรียบด้วยสัณฐานทิฐิของพระโศคานัน ฤาเปรียบด้วยการถือเอากรรมปฏิสนธิของพระอนาคามีบุคคล ฤาเปรียบด้วยอกุศลมูล ๓ แห่งพระอรหันต์ ฤาเปรียบด้วยพระโพธิสัตว์ผู้อุทรมกษานติ ลูกแก่โลกะโทสะ กระทำการล่วงศีลสังวร ฤาเปรียบด้วยกิเลสอาสวะแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฤาเปรียบด้วยผู้มีจักขุมืดแลเห็นรูป ฤาเปรียบด้วยผู้เข้าสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติยังมีมอัสสาสะปัสสาสะอยู่ ฤาเปรียบด้วยรอยเท้าในอากาศ ฤาเปรียบด้วยบุตรแห่งนางหิน ฤาเปรียบด้วยกิเลสของมายาบุรุษ ฤาเปรียบด้วยประสบการณ์ในความฝันซึ่งตื่นขึ้นก็อาจพบเห็นได้อีก ฤาเปรียบด้วยในอนุปาทิสถนิพพานธาตุยังมีวิบากขั้นธมาเสวยภพอีก ฤาเปรียบด้วยควันที่ปราศจากไฟเป็นเชื้อ พระโพธิสัตว์พึงพึงพิจารณาคุณสรรพสัตว์ ด้วยอาการดังพรรณนามานี้แล*”

พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ถามว่า

“หากพระโพธิสัตว์ พึงพิจารณาคุณสรรพสัตว์ด้วยอาการดังพรรณนามาแล้วไซ้ร้ ก็จักดำเนินเมตตากรุณาโดยประการนั้นใดหนอ”

ท่านวิมลเกียรติ ตอบว่า

“เมื่อพระโพธิสัตว์พึงพิจารณาด้วยอาการดังกล่าวมาแล้ว ก็พึงมนสิการว่า เราจักต้องประกาศธรรมเห็นปานนี้ให้สำเร็จประโยชน์แก่สัตว์

* คำพูดตอนนี้เป็นแสดงภาวะตรงกันข้ามทั้งนั้น กล่าวคือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกับการที่จะถือเอาอัตตาในสัตว์ บุคคลก็ย่อมถือเอาไม่ได้ ด้วยสรรพสัตว์ย่อมเป็นสุญตาโดยสภาพนั่นเอง ถ้ายิ่งขึ้นสำคัญว่ามีสาระในสิ่งอันปราศจากสาระอยู่ ก็เปรียบได้ว่าพระอรหันต์ยังละอกุศลมูลไม่ได้ ซึ่งตามความจริงแล้ว ไม่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ทั้งปวง จึงจักเป็นผู้ได้ชื่อว่าดำเนินเมตตาจริยาโดยแท้จริง กล่าวคือ พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการแสดงอนุตปาตธรรม คือธรรมอันไม่มีความเวียนเกิดอีก พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการแสดงอสังตปาตธรรม คือธรรมปราศจากความเร่าร้อนเพราะกิเลส พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการแสดงสมุทธรรม คือธรรมซึ่งยังกาละทั้ง ๓ ให้เสมอกัน พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการแสดงอภินิหารธรรม คือธรรมเป็นเครื่องอยู่อันปราศจากการอุบัติขึ้นแห่งข้าศึกคือกิเลส พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการแสดงอโศกธรรม คือธรรมไม่เป็นคู่ ไม่มีภายนอก ฯลฯ พึงดำเนินเมตตาปฏิบัติด้วยการยังความสันติสุขให้เกิดมีขึ้นในสรรพสัตว์ คือยังสัตว์เหล่านั้นให้ได้รับสันติรสแห่งพระพุทธองค์ เมตตาปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ ต้องบำเพ็ญด้วยประการฉะนี้แล”

พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ถามว่า

“ก็กรุณาปฏิบัติเล่า เป็นไฉน?”

“กุศลสมภารต่างๆ ซึ่งพระโพธิสัตว์บำเพ็ญ ส่วนยังสรรพสัตว์ให้มีส่วนร่วมในกุศลสมภารนั้นด้วย ชื่อว่ากรุณาปฏิบัติ”

ถาม “ก็มุทิตาปฏิบัติเล่า เป็นไฉน?”

ตอบ “สัตว์เหล่าใด บำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์เป็นไปอยู่ พระโพธิสัตว์ย่อมมีความพลอยปีติยินดี ปราศจากวิปถิหารใดๆ ชื่อว่ามุทิตาปฏิบัติ”

ถาม “ก็อุเบกขาปฏิบัติเล่า เป็นไฉน?”

ตอบ “พระโพธิสัตว์กระทำความดีใดๆ ย่อมไม่ตั้งความหวังผลสนอง ชื่อว่าอุเบกขาปฏิบัติ”

ถาม “ในท่ามกลางภัยแห่งธรรมชาติ มรณะนี้ พระโพธิสัตว์พึงอาศัยอะไรเป็นที่พำนัก?”

ตอบ “พระโพธิสัตว์ผู้อยู่ในท่ามกลางห้วงมรรณพ อันมีชาติภยันตราย เป็นต้น พึงอาศัยพุทธานุภาพเป็นที่พึ่งพำนัก”

ถาม “พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจักอาศัยพุทธานุภาพเป็นที่พึ่งพำนัก พึงปฏิบัติอย่างไร?”

ตอบ “พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจะอาศัยพุทธานุภาพเป็นที่พึ่งพำนัก พึงปฏิบัติตนด้วยการโปรกสรรพสวัตน์ให้พ้นทุกข์”

ถาม “ในการโปรกสรรพสวัตน์ พึงกำจัดสิ่งใด?”

ตอบ “ในการโปรกสรรพสวัตน์ พึงกำจัดอาสวกิเลส”

ถาม “ในการกำจัดอาสวกิเลส พึงปฏิบัติอย่างไร?”

ตอบ “พึงมีสัมมาสติ”

ถาม “สัมมาสติ พึงปฏิบัติอย่างไร?”

ตอบ “พึงปฏิบัติในธรรมอันไม่ให้เกิดขึ้น แลธรรมอันไม่ให้มีความดับไป”

ถาม “ธรรมอะไรที่ไม่ให้เกิดขึ้น ธรรมอะไรที่ไม่ให้ดับไป?”

ตอบ “อกุศลธรรมไม่ให้เกิดขึ้น กุศลธรรมไม่ให้ดับไป”

ถาม “กุศล อกุศล มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “มีกายเป็นสมุฏฐาน”

ถาม “กาย มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “มือภิขณาวิสมโลภะเป็นสมุฏฐาน”

ถาม “ภิขณาวิสมโลภะ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “มีมายาวักัลปะเป็นสมุฏฐาน”

ถาม “มายาวักัลปะ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “มีวิปลาสัตถุญาเป็นสมุฏฐาน”

ถาม “วิปลาสัตถุญา มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “มีความไม่มีที่ตั้งเป็นสมุฏฐาน”

ถาม “ความไม่มีที่ตั้ง มีอะไรเป็นสมุฏฐาน?”

ตอบ “ความไม่มีที่ตั้ง ย่อมไม่มีสิ่งใดมาเป็นสมุฏฐานได้อีก ข้าแต่
พระคุณเจ้ามัญชุสรี จากความไม่มีที่ตั้งนี้แล จึงบัญญัติธรรมทั้งปวงขึ้นมา*”

ก็โดยสมัยนั้นแล ในคฤหาสน์ของท่านวิมลเกียรติ มีเทพธิดาองค์
หนึ่ง เห็นหมู่เทวบริษัทยศดับฟังธรรมบรรยายของท่านคฤหบดีนั้น นางจึง
สำแดงองค์ให้ปรากฏ แลนางได้โปรยทิพยบุปผาบูชาหมู่แห่งพระโพธิสัตว์
กับทั้งพระมหาสาวก ทิพยบุปผาเหล่านั้นตกถึงสรีระของพระโพธิสัตว์
ทั้งหลายแล้ว ก็ร่วงหล่นตกจากสรีระไป แต่ครั้นตกถึงสรีระของพระ
มหาสาวก ก็กลับติดแน่นไม่ร่วงหล่น พระมหาสาวกทั้งหลาย ต่างใช้
อิทธิทธิสังขาร เพื่อสลัดทิพยบุปผาออกจากสรีระ ก็มีอาจสลัดทิ้งได้

ครั้งนั้น นางเทพธิดาจึงถามพระสารีบุตรว่า “ไฉนพระคุณจึงพยายาม
สลัดทิพยบุปผานี้เล่า?”

พระสารีบุตร ตอบว่า “สมณะสากยบุตรไม่ควรต่อการมีบุปผชาติ
มาประดับให้ผิดธรรมวินัย อาตมภาพจึงสลัดมันออกไป”

เทพธิดากล่าวว่า “ขอพระคุณโปรดอย่าได้กล่าวว่า บุปผชาตินี้ไม่
สมควรแก่ธรรมวินัยเลยเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่า
ธรรมดาคอกไม้ย่อมไม่มีจิตมาคิดว่าชอบธรรมไม่ชอบธรรม มีแต่พระคุณ
เจ้าเองหรือที่มากล็ดวิกลปลัฏฐญาขึ้นเองต่างหากเล่า ผู้ใดที่ออกบวชใน
พระพุทธศาสนา หากยังมีวิกลปลัฏฐญาอยู่ ผู้นั้นจึงเชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติน่า
สมควรแก่ธรรม ผู้ใดปราศจากวิกลปลัฏฐญา ผู้นั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติน่า
สมควรแก่ธรรมโดยแท้ ขอพระคุณจงพิจารณาเถิดว่า บรรดาพระโพธิสัตว์
ไม่มีองค์ใดเลยที่มีบุปผชาติติดค้างอยู่ที่สรีระ ทั้งนี้เนื่องด้วยพระโพธิสัตว์

* ความไม่มีที่ตั้งคือ สุญัตตานั่นเอง ปุณฺณหลงผิดในสุญตาว่าเป็นอัตตา จึงยึดถือ
สำคัญหมายในภาวะที่ว่างเปล่าว่ามีสาระ จึงต้องมาเวียนว่ายตายเกิด

กระทำวิกลปัสถุญาให้เป็นสมุจเฉทแล้ว เปรียบคฤมณุษย์ที่ตกอยู่ในท่ามกลาง
 ยักขภัย ถ้าเป็นคนแสดงความหวาดกลัวก็โง่ เป็นโอกาสแห่งยักขที่จักทำ
 ร้ายได้ เช่นเดียวกับพระสาวกที่หวาดกลัวต่อชาติมรณภัย ก็ย่อมเปิดโอกาส
 ให้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ประทุรร้ายได้ ส่วนบุคคลที่
 ปราศจากความหวาดหวั่นในภัยเหล่านี้ ภัยทั้งหลายมีกามคุณ ๕ เป็นต้น
 ย่อมมิอาจกระทำให้หวั่นไหวได้ ผู้ใดที่มีวาสนายังละได้มิขาด บุพพชาติก็
 ย่อมติดแน่นอยู่กับผู้นั้น ผู้ใดที่มีวาสนาละได้ขาดแล้ว บุพพชาติก็ย่อมไม่
 เหลือติดค้างอยู่กับเขาอีก”

พระสารีบุตรถามขึ้นว่า “ดูก่อนเทวี เธอมาอยู่ในภพหาสน์นี้เป็น
 เวลานานเท่าไรแล้ว?”

ตอบ “ดิฉันมาอยู่ที่นี่ นานเท่ากับเวลาที่พระคุณหลุดพ้นจากกิเลส”

ถาม “เธออยู่นานกระนั้นฤ?”

ตอบ “ก็พระคุณหลุดพ้นมาแล้วนานเท่าไรเจ้าข้า?”

พระสารีบุตรนิ่งเงียบมิได้ตอบ เทพธิดานั้นจึงว่า

“เหตุไรพระคุณเจ้าผู้มีปัญญา ไฉนจึงนิ่งเงียบไปเสียเจ้าคะ?”

พระสารีบุตรกล่าวว่า “ในความหลุดพ้น ย่อมพ้นทางแห่งบัญญัติ
 โวหาร โดยเหตุนั้นแล อาตมภาพจึงไม่รู้จะตอบเธออย่างไร?”

เทพธิดากล่าวว่า “คำพูดก็ดี ตัวอักษรก็ดี ย่อมได้ชื่อว่าเป็นลักษณะ
 แห่งวิมุตติ ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าในวิมุตตินั้นย่อมไม่มี
 ภายใน ภายนอก หรือท่ามกลาง อักษรก็ไม่อยู่ใน ภายใน ภายนอก หรือ
 ท่ามกลาง เพราะฉะนั้นแล ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร พระคุณเจ้าได้
 ละเลยอักษรแล้วกล่าวเรื่องวิมุตติ ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่า
 ธรรมทั้งปวง ย่อมล้วนเป็นวิมุตติลักษณะทั้งสิ้น”

พระสารีบุตรกล่าวว่า “ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น มิเป็นว่า เอราระคะ โทสะ
 โมหะ มาเป็นวิมุตติไปด้วยฤ?”

เทพธิดา “พระพุทธองค์ ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลผู้มีอติมานะให้ละจาก รากะ โทสะ โมหะ ชื่อว่าวิมุตติ หากไม่มีอติมานะบุคคลไซ้ พระพุทธองค์จักตรัสว่า รากะ โทสะ โมหะ นั้นแลเป็นวิมุตติ*”

พระสารีบุตร จึงอนุโมทนาขึ้นว่า

“สาธุๆ คุณอนเทวี เธอได้บรรลุธรรมอะไร ตรัสรู้ในธรรมอะไรหนอ จึงมีปฏิภาณโกศลสามารถเห็นปานนี้?”

เทพธิดาตอบว่า “ดิฉันไม่ได้บรรลุอะไร และก็ไม่ได้รู้แจ้งในอะไรเลยเจ้าข้า พระคุณเจ้า! ดิฉันถึงมีปฏิภาณโกศลเห็นปานจะนี้ได้ ถ้าดิฉันได้บรรลุอะไร ฤๅได้รู้แจ้งในอะไรไซ้ ก็ชื่อว่าเป็นอติมานะบุคคลในพรหมจรรย์แห่งพระพุทธองค์ไปแล้ว*๒”

พระสารีบุตรถามว่า “คุณอนเทวี ในยานทั้ง ๓ นั้น เธอมีจิตปรารถนาในยานใดหนอ?”

ตอบ “สำหรับดิฉันนะหรือพระคุณเจ้าข้า ถ้าดิฉันจะต้องแสดงธรรมโปรดบุคคลผู้มีนิสัยเหมาะแก่สาวกยาน ดิฉันก็สำแดงตนเป็นพระสาวก ถ้าจะต้องแสดงปฏิจจสมุปบาทธรรมโปรดสัตว์ ดิฉันก็สำแดงตนเป็นพระปัจเจกโพธิ์ แลถ้าอาศัยมหากรุณาในการโปรดสรรพสัตว์ ดิฉันก็สำแดงตนเป็นพระโพธิสัตว์ในมหายาน ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร อุปมาบุคคลเข้าไปอยู่ในดงดอกจำปี ย่อมได้สูดแต่สุคันธะแห่งบุปผชาติจำปีเพียงประการเดียว มิได้รับกลิ่นอื่นใดอีกฉันใด บุคคลผู้เข้าสู่กุหาสน์สถานนี้ ก็ย่อมได้

*๑ เพราะรากะ โทสะ โมหะ เป็นมายาธรรม เป็นสุญตา พระนิพพานเล่าก็เป็นสุญตา

*๒ กล่าวคือ เมื่อธรรมทั้งปวงเป็นสุญตา ถ้าไปเกิดสำคัญว่าตนได้บรรลุสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือได้รู้แจ้งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ยังชื่อว่าเป็นอุปาทานอยู่นั่นเอง เพราะโดยปรมาตม์แล้ว ตนผู้เป็นทุกข์นั้นไม่มี ก็เมื่อตนไม่มีแล้ว ธรรมอันตนจักบรรลุจักรู้แจ้งจักมีได้อย่างไร เหมือนคนกินข้าวไม่มี ความหิวความอิ่มก็ไม่มีไปด้วย

ฟังสุดแต่กลิ่นแห่งพระพุทฺธคุณ ไม่พอใจที่จักฟัง สูดกลิ่นแห่งคุณพระ
อรหันตสาวก และคุณพระปัจเจกโพธิ์ก็มีอุปมัยฉันนั้น พระคุณเจ้าสารีบุตร
หากมีท้าวพรหมราช ท้าวสักกรินทร์ ท้าวจตุมหาราช ทวยเทพนิกร นาค
ยักษ์ อสูร คนธรรพ์ต่างๆ ได้สดับพระธรรมเทศนาแห่งอุดมบุรุษผู้นี้(คือ
ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี)แล้ว ย่อมพอใจยินดีในกลิ่นแห่งพระพุทฺธคุณ มี
จิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วเล็งกลับคืนออกไป ข้าแต่
พระคุณเจ้าสารีบุตร ดิฉันอยู่ในภพหาสน์นี้ได้ ๑๒ ปีแล้ว นับตั้งแต่ต้นก็
มิได้สดับหลักธรรมในคติฝ่ายพระอรหันตสาวก ฤาหลักธรรมในคติฝ่าย
พระปัจเจกโพธิ์ ก็แต่ว่าที่สดับนั้นล้วนเป็นธรรมอันว่าด้วยหลักมหาเมตตา
มหากรุณาแห่งพระโพธิสัตว์ นั่นคือสรรพพระพุทฺธธรรมอันเป็นอจินไตย
นั่นเอง ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตรผู้เจริญ ในภพหาสน์นี้มีคุณสมบัติอัน
นับเป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมอยู่ ๘ ประการ ก็ ๘ ประการนั้นเป็นไฉน?

๑. ภพหาสน์นี้ มีสุวรรณประภาโอภาสอยู่เป็นนิตย์ ปราศจาก
ความแตกต่างระหว่างทิวากับรรตริ โดยมิต้องอาศัยแสงจากดวงทิวากร
ฤาณิศากรใดเลย นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่หนึ่ง.

๒. ภพหาสน์นี้ หากบุคคลใดได้เข้ามาถึงได้ ย่อมไม่ถูกสรรพกิเลส
สิ่งเศร้าหมองทั้งปวงย่ำยีได้ นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่สอง.

๓. ภพหาสน์นี้ มีท้าวพรหมราช ท้าวสักกรินทร์ ท้าวจตุมหาราช
และสรรพพระโพธิสัตว์จากโลกธาตุอื่นๆมาประชุมสโมสรอยู่เป็นนิตย์ นี่
เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่สาม.

๔. ภพหาสน์นี้ มีการแสดงพระสัทธรรมบรรยายว่าด้วยปารมิตา ๖
และอนิวัตรนियธรรมเป็นนิตย์ นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่สี่.

๕. ภพหาสน์นี้ มีเสียงทิพยดุริยางค์อันเลิศบรรเลงขับกล่อมอยู่เป็น
นิตย์ และเสียงแห่งทิพยสังคีตนั้น เป็นเสียงประกาศพระสัทธรรมโดย
อเนกปริยาย จักประมาณขอบเขตก็มีได้ นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรม

ประการที่ห้า.

๖. คฤหาสน์นี้ มีมหาจตุรโกศะบริบูรณ์ด้วยสรรพรัตน์ของวิเศษ พอแจกจ่ายแก่สรรพบุคคลชนคนเข็ญใจได้โดยถ้วนหน้ามิขาดพร่อง นี่เป็น อัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่หก

๗. คฤหาสน์นี้ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันไม่มีประมาณในทศทิศ เสด็จมาแสดงพระสัทธรรมเป็นนิตย์ อาทิเช่น พระศากย牟尼พุทธเจ้า พระอมิตาภะพุทธเจ้า พระอภิชัยพุทธเจ้า พระรัตนคุณพุทธเจ้า พระรัตนโชติพุทธเจ้า พระรัตนจันทรพุทธเจ้า ฯลฯ พระพุทธเจ้าทั้งหลายอันเป็นอปรไมยในทศทิศทุกพระองค์นี้ ในกาลใดอุดมบุรุษผู้นั้น (หมายถึงท่านวิมลเกียรติ) อนุสรณ์ทูลเชิญแล้ว ย่อมเสด็จมาปรากฏ พระองค์แสดงแจกแจงข้อพระสัทธรรมอันสุขุมคัมภีรภาพ ครั้นจบพระธรรมเทศนาแล้ว จึงเสด็จกลับคืนไป นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่เจ็ด.

๘. คฤหาสน์นี้ ย่อมปรากฏภาพอันไพจิตรตระการรุ่งแห่งปวงวิมาน ทิพยมณฑลสถาน แลปวงพุทธเกษตรอันอุดมด้วยสรรพคุณาลังการ สำแดงให้เห็นได้ในคฤหาสน์ นี่เป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมประการที่แปด.

“พระคุณเจ้า ท่านสารีบุตรเจ้าข้า ก็เมื่อมีคฤหาสน์อันสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัตินับเป็นอัจฉริยอัปภูตธรรมถึง ๘ ประการดังนี้ ใครเลยที่เขาได้มา ยลสภาพอันเป็นอจินไตยเห็นปานละนี้แล้ว เขาก็มาพอใจยินดีปรารถนาในธรรมฝ่ายสาวกอีกทำไม”

พระสารีบุตร ถามว่า “ดูก่อนเทวี ก็ไหนเธอจึงไม่เปลี่ยนสภาวะความเป็นหญิงของเธอเสียเล่า?”

เทพธิดาตอบว่า “ตลอดระยะเวลา ๑๒ ปีมา ดิฉันค้นหาไม่พบสภาวะความเป็นหญิงในตัวดิฉันเลย เมื่อเป็นดังนี้จะให้เอาอะไรมาเปลี่ยนเล่า พระคุณเจ้า อุปมาบุรุษมายากรได้สำแดงรูปสตรีมาขึ้น หากมีผู้ถามรูป

มานานี่ว่า ไฉนท่านจึงไม่เปลี่ยนสภาวะของท่านเสียเล่า การถามเช่นนั้น
ชื่อว่าเป็นการถามที่ถูกต้องกับความจริงหรือไม่เจ้าคะ?”

พระสารีบุตรตอบว่า “ไม่ถูกต้องหรือท เทวี! เพราะอันที่จริงมีแต่
สภาพมายาสาระ หาแก่นสารมั่นคงมิได้ จะเอาอะไรที่ไหนมาเปลี่ยน”

เทพธิดาจึงว่า “สิ่งทั้งปวงก็มีอุปมัยฉันเดียวกัน ปราศจากสภาวะคงที่
เมื่อเป็นเช่นนั้น พระคุณยังจะถามดิฉันว่า ไฉนจึงไม่เปลี่ยนสภาวะหญิงไป
เสียทำไมกัน”

ครั้งนั้นแล เทพธิดานางนั้นได้สำแดงอิทธิภิกษังขารบันดาลให้พระสารี
บุตรกลายเป็นตัวนางเทพธิดาเสียเอง ส่วนตนเองก็แปลงร่างเป็นพระสารีบุตร
แล้วจึงกลับย้อนถามพระสารีบุตรว่า

“เทวี! ไฉนเธอจึงไม่เปลี่ยนสภาวะหญิงเสียเล่า?”

พระสารีบุตรในรูปรนางเทพธิดาตอบว่า “อาตมภาพ มิทราบสาเหตุใด
อยู่ดีๆจึงมากลายเป็นนางเทพธิดาไปได้?”

เทพธิดา “พระคุณเจ้าสารีบุตร ถ้าพระคุณอาจแปรเปลี่ยนรูปหญิงนี้
ได้ สตรีทั้งปวงก็จักสามารถเปลี่ยนภาวะของเธอได้ เช่นกับพระคุณเอง
มิใช่เป็นสตรี แต่ก็สำแดงปรากฏเป็นรูปสตรีฉันใด สตรีทั้งหลายแม้จัก
ปรากฏโดยรูปว่าเป็นหญิง แต่ความจริงแล้วก็หาสภาวะหญิงมิได้ฉันนั้น
เพราะเหตุประการฉะนี้แล พระผู้มีพระภาค จึงตรัสว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี
สภาวะชาย ฤๅสภาวะหญิง”

ลำดับนั้นแล นางเทพธิดาจึงเรียกฤทธิ์ให้กลับคืน ยังพระสารีบุตรให้
คืนสู่ลักษณะเดิมของท่าน แล้วนางก็ถามว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้า อิตถิลักษณะนั้น เดียวนี้ตั้งอยู่ ณ ที่ไหน?”

ตอบ “อิตถิลักษณะนั้นมิได้ตั้งอยู่ ณ ที่ใด และไม่มีสถานที่ใดเลยที่
อิตถิลักษณะนั้นจักมิได้ตั้งอยู่”

เทพธิดา “ธรรมทั้งปวงก็มีนัยดุจเดียวกัน มิได้ตั้งอยู่กำหนดแน่นอน

ณ ที่ใด แลในประการเดียวกันก็ไม่มีสถานที่ใดที่ธรรมเหล่านั้นมิได้ตั้งอยู่ อันหลักที่ว่ามีได้ตั้งอยู่ ณ ที่ใด แลไม่มีสถานที่ใดที่จักมิได้ตั้งอยู่ นี่เป็น พระพุทธานุศาสน์นั่นเอง”

พระสารีบุตรถามว่า “ดูก่อนเทวี เมื่อเธอละสรีระนี้แล้ว จักไปถืออุบัติ ณ ภพภูมิใดหนอ?”

เทพธิดา “ภูมิใดซึ่งพระพุทธองค์ทรงอวตารเพื่อโปรดสัตว์ ดิฉันก็ ย่อมไปถืออุบัติ ณ ภพภูมินั้นๆ”

พระสารีบุตร “การอวตารเพื่อโปรดสัตว์ของพระพุทธองค์ ไม่นับว่า เป็นความเกิดขึ้นแลความดับไป”

เทพธิดา “ถ้าเช่นนั้นไซ้ร้ แม้การเวียนว่ายตายเกิดแห่งสรรพสัตว์ก็มี นัยฉันเดียวกัน คือไม่นับว่าเป็นความเกิดขึ้นแลความดับไปด้วย”

ถาม “เป็นกาลเวลาอีกนานเท่าใดหนอ ที่เธอจักบรรลुพระอนุตตร สัมมาสัมโพธิญาณ?”

ตอบ “ในกาลเวลาใดแล ที่พระคุณเจ้าพระสารีบุตรกลับเป็นปุถุชน ภาวะ ในกาลเวลานั้นดิฉันก็จักบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเจ้าค่ะ”

พระสารีบุตร “ข้อที่อาตมภาพจักสืบสู่ภาวะปุถุชน ย่อมไม่อยู่ใน ฐานะที่เป็นไปได้”

เทพธิดา “ก็เช่นเดียวกันแหละเจ้าค่ะ ข้อที่ดิฉันจักบรรลุพระอนุตตร สัมมาสัมโพธิญาณ ก็ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่เป็นไปได้ เพราะเหตุใด? ก็ เพราะว่าพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณนั้น เป็นธรรมปราศจากที่ตั้ง เหตุ ฉะนั้นแลจึงไม่มีผู้จักบรรลุ*”

* หมายความว่าพระโพธิญาณเป็นอนัตตา ไม่มีที่ตั้งกำหนดได้ว่าอยู่ที่คนไหนที่คนไหน ไม่ อยู่ในวิสัยแห่งกาลหรือเทศะใดๆ ส่วนบุคคลผู้บรรลุเล่าก็เป็นอนัตตา จึงกล่าวว่าไม่ มีการบรรลุโดยปรมาตม

ถาม “ก็บัดนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย สำเร็จบรรลुพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในอดีตด้วย ในอนาคตด้วย นับจำนวนจุลเจ็ดทราญในคงคานที ความเป็นไปปรากฏอยู่อย่างนี้ จักว่าฉันใดเล่า?”

ตอบ “ความเป็นไปปรากฏอย่างนั้น ล้วนนับเนื่องด้วยอักษระบัญญัติโวหารตามสมมุติโลกิยนัย จึงบัญญัติว่ามีกาละทั้ง ๓ อันพระโพธิญาณนั้น ย่อมไม่อยู่ในวิสัยแห่งอดีต ปัจจุบัน อนาคตใดๆ”

ลำดับนั้น นางเทพธิดาจึงถามพระสารีบุตรขึ้นบ้างว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตรผู้เจริญ พระคุณได้สำเร็จอรหันตมรรคกระนั้นฤเจ้าคะ?”

พระสารีบุตร “เพราะเหตุที่อาत्मภาพ มิได้ยึดถือว่ามีตัวตนเป็นผู้ได้บรรลุมรรคผล อาत्मภาพจึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์”

เทพธิดา “แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย กับทั้งพระโพธิสัตว์ทั้งปวงก็จุลเดียวกัน กล่าวคือ มิได้มีความยึดถือว่ามีสภาวะอันจักพึงบรรลุเมื่อปราศจากความยึดถือ จึงได้ชื่อว่าได้สำเร็จพระโพธิญาณโดยแท้จริง”

ลำดับนั้น ท่านวิมลเกียรติ จึงกล่าวกับพระสารีบุตรว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้า อันเทพธิดาผู้นี้ ได้กระทำการสักการะบูชาบำเพ็ญกุศลสมภารในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ๕๒ โกฏิพระองค์มาแล้ว เธอมีความเชี่ยวชาญในโพธิสัตว์อภิญญากริทาอย่างยอดเยี่ยม มีปณิธานอันสมบูรณ์เต็มเปี่ยม บรรลุนุตปาทธรรมกษานติ ตั้งอยู่ในภูมิอันไม่เสื่อมถอยหมุนกลับคืนมาอีก แต่ด้วยอาศัยมูลปณิธาน เธอจึงสำแดงตนตามมโนปรารถนาด้วยประการต่างๆ เพื่อสั่งสอนสรรพสัตว์.”

ปริเฉทที่ ๗ สรรพสัตว์วิหรรสนะวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๘

พุทธภูมิวรรค

ก็โดยสมัยนั้นแล พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ได้ถามท่านวิมลเกียรติกถุหบดีว่า

“ดูก่อนกถุหบดี พระโพธิสัตว์จักพึงบรรลุเข้าถึงพระพุทธานุภาพโดยประการใดหนอ?”

วิมลเกียรติกถุหบดีตอบว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้า หากพระโพธิสัตว์ใดสามารถดำเนินตามปฏิบัติ อันตรงกันข้ามกับปฏิบัติเพื่อบรรลุพระพุทธานุภาพไซ้ พระโพธิสัตว์นั้นย่อมชื่อว่าบรรลุเข้าถึงพระพุทธานุภาพโดยแท้เทียว”

ถาม “ที่ชื่อว่าดำเนินตามปฏิบัติอันตรงกันข้ามกับปฏิบัติเพื่อบรรลุพระพุทธานุภาพนั้น เป็นไฉนเล่า?”

ตอบ “หากพระโพธิสัตว์สามารถบำเพ็ญโพธิจริยา ในท่ามกลาง ปัญหานันตริยกรรม*ได้ โดยปราศจากความวิปถิหารเร่าร้อนด้วยกิเลส เข้าไปสู่ภูมินรกได้ โดยปราศจากการครอบงำแปดเปื้อนด้วยมลทินใดๆ ตั้งอยู่ในภูมิเดรัจฉานได้ โดยปราศจากโทษแห่งอวิชชา สาถะยะ มานะเป็นต้น บังเกิดในภูมิเปรตอสุรกายได้ โดยมีสรรพกุศลธรรมบริบูรณ์ไม่บกพร่อง แม้จักอุบัติในรูปาวจรภพ อรูปาวจรภพ แต่ก็สำคัญหมายว่านั่นเป็นภพอันวิเศษ แม้จักสำแดงให้เห็น และประหนึ่งว่าเป็นผู้มีอภิขมาวิสมโลกะ แต่ความจริงนั้นเป็นผู้เว้นจากปวงฉันทราคะ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่ง

* ปัญหานันตริยกรรม หมายถึงนรกซึ่งผู้ที่ก่อปัญหานันตริยกรรม เข้าไปเสวยทุกข์อยู่ พระโพธิสัตว์ลงไปเกิดในภูมิดังกล่าว เพื่อโปรดสัตว์นรกเหล่านั้นโดยปราศจากความหวาดหวั่นต่อความทุกข์ยากในนรกนั้น

ว่าเป็นผู้มีโทสะ แต่ความจริงเป็นผู้ปราศจากความกิดขวางเป็นภัยต่อสรรพ
 สัตว์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งว่าเป็นผู้โง่เขลา แต่ความจริงเป็นผู้มี
 สติปัญญาญาณ ฝึกหัดอบรมจิตของตนและของผู้อื่นให้อยู่ในอำนาจได้
 แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้มีมัจฉริยะตระหนี่ถี่เหนียว แต่ความจริง
 เป็นผู้เสียสละสรรพสมบัติทั้งภายในภายนอก จนที่สุด แม้สละชีวิตก็
 สามารถสละได้ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้ทู่ซื่อ แต่ความจริงเป็นผู้
 ผู้สถิตอยู่ในศีลสังวรอันบริสุทธิ์เสมอ จนที่สุดแม้โทษอันเล็กน้อยก็มีความ
 ครั่นคร้ามยิ่งนัก มีอาจล่งลิกขาบทได้ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งว่า
 เป็นผู้มีความโกรธ แต่ความจริงเป็นผู้มีใจตั้งอยู่ในเมตตาเกษมธรรมเป็น
 นิตย์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งว่าเป็นผู้มีโกธัสชยะ แต่ความจริงเป็นผู้
 ขวนขวายพากเพียรในการสร้างกุศลธรรมยิ่งนักหนา แม้จักสำแดงให้เห็น
 ประหนึ่งเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน แต่ความจริงเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิจิตมิขาด
 แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้มีโมหะโหดเขลา แต่ความจริงเป็นผู้รอบ
 รู้แตกฉานในโลกียปัญญา และโลกุตตรปัญญา แม้จักสำแดงให้เห็น
 ประหนึ่งเป็นผู้มีมารยา แต่ความจริงเป็นผู้อนุโลมตามอรรถแห่งพระสูตร
 ทั้งหลายโดยกุศโลบายเพื่อโปรดสัตว์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้มี
 ความเย่อหยิ่งทะนงถือตัว แต่ความจริงเป็นผู้รับใช้บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่
 ปวงสัตว์ จุจสะพานเป็นที่อาศัยเดินข้ามของปวงชนฉะนั้น แม้จักสำแดง
 ให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยสรรพกิเลส แต่ความจริงจิตภายในของ
 เขาสะอาดหมดจดเป็นนิรันดร์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้เข้าไปสู่
 มารสมาคม แต่ความจริงเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนตามพระพุทธรูปปัญญา ไม่รับ
 ปฏิบัติตามมารานุศาสน์เลย แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้ยากจน
 เจ็บใจ แต่ความจริงเป็นผู้อุดมด้วยรัตนกรคุณานันต์ แม้จักสำแดงให้เห็น
 ประหนึ่งเป็นผู้พิกลพิการ แต่ความจริงเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสุกัลลักษณ์ อัน
 เลอเลิศอเนกพรรณรายประดับตน แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้อยู่ใน

วรรณะต่ำ แต่ความจริงเป็นผู้อุบัติในพระพุทธวงศ์อันประเสริฐ สะพรั่งพร้อมด้วยสรรพคุณานุคุณ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้อัปลักษณ์ทุกพลภาพ แต่ความจริงเป็นผู้มีสรีรกายดุจองค์นารายณ์เทพ เป็นปรียัทศนาแห่งสรรพสัตว์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้อันชราพยาธิบีทา แต่ความจริงเป็นผู้อันยังพยาธิมุลสมุจเฉทแล้ว เป็นผู้ข้ามจากมรณภัยแล้ว แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยสรรพสิ่งอุปโภคบริโภคทรัพย์สินเครื่องบำรุง แต่ความจริงเป็นผู้ตั้งอยู่ในอนิจจานุปัตตนาเป็นนิത്യ ปราศจากอภิชฌาวิสมโลภะใดๆ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้มีภริยาคุ้มครองทารสมบัติ แต่ความจริงเป็นผู้ห่างเหินจากเบญจพิศกามคุณ ดุจปทุมมालย์ซึ่งเจริญขึ้นพ้นจากโคลนตมฉะนั้น แม้จักสำแดงให้เห็นเป็นผู้มีวาจาติดขัดไม่แคล่วคล่องว่องไว แต่ความจริงเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสรรพปฏิสัมภทา ปฏิภาณ โกศล สำเร็จสมบุรณ์มิเสื่อมถอย แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้แสดงคติธรรมฝ่ายมิจฉาทิฐิของพวกพาหิรลัทธิ แต่ความจริงเป็นผู้แสดงคติธรรมฝ่ายสัมมาทิฐิโปรดปวงสัตว์ให้พ้นทุกข์ แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้เข้าถึงฉคิตทั้ง ๖ แต่ความจริงเป็นผู้มีคติมุลสมุจเฉทแล้ว แม้จักสำแดงให้เห็นประหนึ่งเป็นผู้บรรลुพระนิพพาน แต่ความจริงเป็นผู้ไม่ละชาติมรณะให้ขาดสิ้น (เพื่ออาศัยชาติมรณะนั้นบำเพ็ญहितประโยชน์แก่ปวงสัตว์) ข้าแต่พระมัญชุศรีผู้เจริญ พระโพธิสัตว์ใดสามารถดำเนินตามปฏิบัติอันตรงข้ามดังกล่าวมานี้ ย่อมชื่อว่าพระโพธิสัตว์นั้นเป็นผู้บรรลुเข้าถึงพระพุทธภูมิโดยแท้เทียว”

ลำดับนั้น ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี ได้ถามพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ว่า
 “ข้าแต่พระคุณเจ้ามัญชุศรีผู้เจริญ ธรรมอะไรหนอชื่อว่าพระตถาคต
 พิชะ?”

พระมัญชุศรีตอบว่า “ดูก่อนภคฺยบดี สรีรกายนี้แล ชื่อว่าพระตถาคตพืชะ อวิชชา ภาวตัณหาชื่อว่าพระตถาคตพืชะ โลภะ โทสะ โมหะ ชื่อว่าพระตถาคตพืชะ แม้วิปลาส ๔ และนิรณ ๕ ก็ชื่อว่าพระตถาคตพืชะ สพายตนะ ๖ ชื่อว่าพระตถาคตพืชะ วิญญูณธาตุ ๗ มิจฉัตตะ ๘ เหล่านี้ก็นับว่าเป็นพระพุทฺธพืชะ แลเมื่อก้าวโดยรวบยอดแล้ว มิจฉาทิฐิ ๖๒ กับปวงกิเลสล้วนเป็นพระพุทฺธพืชะได้ทั้งสิ้น”

ถาม “ข้อนั้น เพราะเหตุคังฤ?”

ตอบ “เพราะเหตุว่า หากบุคคลเป็นผู้สำเร็จอริยผล ได้บรรลुพระนิพพานไซริ์ บุคคลนั้นก็ย่อมไม่อาจตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้”

“อุปมาคังพื้นปฐพีคณอันสูงลิ่ว ย่อมไม่ปฐฐานะที่คอกโกมุทจักพึงอุบัติขึ้นได้ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ต่ำ เป็นเลนคณขึ้นและ จึงเป็นแหล่งอันปทุมชาติจักพึงอุบัติขึ้นได้ฉนใด บุคคลผู้ได้สำเร็จอริยผล บรรลุพระนิพพานแล้วไซริ์ ย่อมไม่อาจจักยังเขาให้ตั้งจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ ในท่ามกลางโคลนคณคือกิเลส จึงมีผู้สามารถบังเกิดจิตปณิธานต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็มีอุปมัยฉนนั่น อนึ่ง เปรียบเหมือนผู้ที่หว่านพืชลงในกลางอากาศ พืชนั้นย่อมไม่มีทางจักเจริญงอกงามขึ้นได้เลย แต่หากหว่านพืชลงในสถานพื้นที่โสโครก พืชนั้นกลับจักเจริญงอกงามขึ้น เช่นเดียวกับบุคคลผู้สำเร็จอริยผล บรรลุพระนิพพานไปแล้ว ย่อมไม่อาจตั้งจิตปณิธานต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้อีก โดยประการตรงกันข้าม บุคคลผู้ที่ยังมีอิตตานุกิฐิกว้างขวางใหญ่โต ครวนคังจอมสุเมรุบรรพต กลับจักสามารถบังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ ด้วยประการฉนนี้แล ท่านภคฺยบดี! ขอท่านพึงกำหนดรู้ไว้ว่าสรรพกิเลสาคะทั้งหลาย แต่ละล้วนนับเป็นพระตถาคตพืชะ อนึ่ง เปรียบเหมือนบุคคลผู้ปรารธนาจักได้ดวงมณีนาค่าเปรียบมิได้ มาตรการ

แม้ว่าเขาไม่ออกไปสู่สาครสมุทรอันล้าลึกเพื่อเสาะแสวงหาไขรู้ ไหนเลยจัก
ได้เป็นเจ้าของมณีรัตน์อันล้ำค่าเห็นปานนั้นได้เล่า ความอุปมานี้จันใด
ความอุปมัยเช่นเดียวกับบุคคลผู้มีได้เข้าไปสู่ท่ามกลางมหาโอฆกันดารแห่ง
กิเลส ก็ย่อมไม่อาจสำเร็จบรรลุนิสรพเพชดาญาณรัตนะก็จันนั้นแล”

ครั้งนั้นแล พระมหากัสสปะได้เปล่งวาจาอนุโมทนาขึ้นว่า

“สาธุ! สาธุ! ท่านมัญชุสรีผู้เจริญ ท่านกล่าวได้แหลมลึกนัก ความ
จริงย่อมเป็นดังคำกล่าวของท่านมิลลาดเคลื่อน กล่าวคือสรรพกิเลสทั้งปวง
ย่อมเป็นพระตถาคตพีชะ*^๑ พวกอาตมภาพทั้งหลาย (หมายถึงพระอรหันต
สาวก) มีอาจบังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ ซึ่ง
ผิดกับบุคคลผู้ประกอบแม้จนกระทั่งปัญญานั้นตรัยกรรม เขายังมีโอกาสดัง
จักบังเกิดจิตปณิธานในพระพุทธานุโมได้ ก็แต่พวกอาตมภาพกลับเป็นผู้ไม่
สามารถตั้งจิตปณิธานในพระโพธิญาณได้ คงเดียวกับบุคคลผู้มีอินทรีย์อัน
ทุพพลภาพไปแล้ว*^๒ ย่อมมีอาจเสวยเบญจพิชคามคุณารมณได้ดังปกติ
ครุณาเช่นพระอรหันตสาวกผู้ทำลายสังโยชน์โดยสิ้นเชิงแล้ว ย่อมบ่มห่อน
จักสามารถบำเพ็ญพุทธการกธรรมได้ ย่อมบ่มห่อนจักบังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อ
พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ เพราะเหตุฉะนั้นแล ท่านมัญชุสรีผู้เจริญ
ปฤชณในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ แม้จักยังมีความหวั่นไหวกลับ
กลอก บัดได้บัดเสื่อมจากคุณธรรม นับเป็นกุปปบุคคล แต่พระอรหันต

*^๑ เพราะถ้าไม่มีความทุกข์เพราะกิเลสในสรวสวัตร์ ก็จักไม่มีผู้ตั้งความปรารถนาเป็น
พระพุทธเจ้า เพื่อเปลื้องทุกข์ภัยให้แก่สรวสวัตร์ได้

*^๒ เช่นโสดินทรีย์วิธีการไปย่อมไม่อาจเสวยสัททวารมณได้ เป็นต้น อินทรีย์ในที่นี้
หมายถึง จักขุนทรีย์ โสดินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ และกายินทรีย์ คู่กับรูป รส
กลิ่น เสียง โณภูฐัพพะ

สาวกเป็นอุปบุคลลปราศจากความหวั่นไหว ไม่เสื่อมจากคุณธรรมที่ได้
 ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะเหตุว่า หากบุพฺพชนได้สดับฟังพระ
 สัทธรรมอันเป็นไปเพื่อพุทธภูมิไซ้ร ก็จักสามารถบังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อ
 พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ เขาย่อมเป็นผู้สืบสายวงศ์พระรัตนตรัยมิ
 ให้ขาดสะบั้น*^๑ ฝ่ายพระอรหันตสาวกนั้นมาตรว่าตลอดชีพจักดับธรรม
 อันเป็นไปเพื่อพระพุทฺธภูมิ มีทศพลธรรม อภัยธรรมเป็นอาทิ ก็ยังไม่
 สามารถบังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้”

ลำดับนั้นแล ณ ท่ามกลางธรรมสันนิบาตนั้น มีพระโพธิสัตว์องค์
 หนึ่ง นามกรว่า สัมพัตติสमानกาย ได้เอื้อนโอฐถามท่านวิมลเกียรติ
 คฤหบดีว่า

“ดูก่อนท่านคฤหบดี ก็มารดาบิดาภริยาและบุตรธิดา อีกทั้งวงศ์
 คณาญาติบริวารชนของท่านนั้นเป็นใครหนอ? อนึ่ง บ่าวไพร่ทั้งผู้ใหญ่และ
 เด็ก อีกทั้งยวดยานพาหนะของท่านเล่า บัดนี้อยู่ ณ แห่งหนใด?”

ท่านวิมลเกียรติได้สดับถ้อยปัญหานั้นแล้ว จึงแถลงปฏิพจน์โดยคาถา
 ว่า:

“พระโพธิสัตว์มีปรีชาญาณเป็นมารดา มีอุบายะเป็นบิดา อันพระผู้นำ
 ทางพ้นทุกข์แก่สัตว์ ไม่มีส่วนพระองค์หนึ่งเลยที่จักไม่อุบัติขึ้นจากมารดา
 บิดาดังกล่าวนี้*^๒”

*^๑ หมายความว่า เมื่อเขาได้บำเพ็ญบารมีจนลุล่วงพุทธภูมิแล้ว ก็จักได้ตั้งพระพุทฺธศาสนา
 สืบต่อจากพระอดีตพระพุทฺธเจ้า

*^๒ หมายความว่า พระโพธิสัตว์มีทั้งปัญญาและมีทั้งอุบายโกศลที่จะสอนสัตว์ให้พ้น
 ทุกข์ให้ถูกต้องกับจริตของสัตว์ เมื่อเป็นไปได้เช่นนี้ชื่อว่าได้สำเร็จโพธิญาณบำเพ็ญพุทฺธกิจ
 โดยสมบูรณ์ สำนวนเหล่านี้เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับบุคคลาธิษฐานกับบุคคลาธิษฐาน

“กระผมเอาปิตินิพพชรรณมาเป็นคู่เคียง มีจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณาเป็นบุตรสาว เอาความซื่อสัตย์สุจริตใจเป็นบุตรชาย มีสุญตาเป็น เรือนอาศัย เอาสรรพสัตว์เป็นศิษย์ กระผมยอมอบรมสั่งสอนสัตว์เหล่านั้น ได้ตามปรารถนา อนึ่ง กระผมมีโพธิปักขิยธรรมเป็นกัลยาณมิตร ได้ อาศัยธรรมดังกล่าวนี้แล้วจึงถึงภูมิตรัสรู้ได้”

“ความทรงไว้ซึ่งสรรพธรรมอรรถ เป็นอุทยานของกระผม อนาคต ธรรมเป็นไพรพฤกษ์ มีจิตตรัสรู้เป็นบุปผชาติลดาวัลย์ ผลัดผลกว่าคือ วิมุตติญาณ วิโมกข์ ๘ เป็นสระโบกขรณี มีสมาธิจิตเป็นวาริอันเต็มเปี่ยม เสมอ สะพรั่งด้วยบัวบานปราศจากมลทิน ๗ อย่าง กล่าวคือวิสุทธิ ๗ กระผมได้อาบรดด้วยวาริดังกล่าวนั้น”

“กระผมมีอภิญญา ๕ เป็นช้างม้าที่ไปได้เร็ว มีมหายานธรรมเป็น ยวดยาน เอกัคตาคือเป็นนายสารถิ กระผมอาศัยยานพาหนะเช่นนี้ ท่องเที่ยวไปตามหนทาง กล่าวคืออัฐังคิกมรรค ๘”

“มหาปุริสลักขณะ ๓๒ เป็นรูปร่างของกระผม มีอนุพยัญชนะ ๘๐ เป็นอสังการแห่งองคาพยพ มีหิริโอตตัปปะเป็นวิญญิตาภรณ์ จิตที่สุขุม คัมภีรภาพเป็นสิริภรณ์ กระผมมั่งคั่งด้วยอริยทรัพย์ทั้ง ๗ อนึ่ง การสั่ง สอนอบรมทวยนิกรสัตว์ให้เป็นผู้สมบูรณ์ในอริยทรัพย์นั้น เพื่ออุทิศในพระ โพธิญาณ นับว่าเป็นดอกเบี๋ยประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของกระผมทีเดียว”

“กระผมเอารูปาวจรฌานทั้ง ๔ เป็นอาสนะ มีความเป็นอยู่ด้วย สัมมาอาชีวะ มีพหูสูตเป็นเครื่องทวิปัญญาทั้งเป็นเสียงยังตนเองให้รู้แจ้ง โภชนาหารของกระผมเล่าคืออมฤตธรรม มีวิมุตติรสเป็นน้ำปานะ กระผม ไตรจสงสนานตัวด้วยการชำระจิตให้บริสุทธิ์ ลูบไล้ด้วยสุคันธชาติ กล่าวคือศีล”

“กระผมหักหาญใจคือกิเลสให้พินาศย่อยยับ มีวีรภาพอันยิ่งยง ปราศจากผู้เปรียบเกิน ยังมาร ๔ ประเภทให้ตกอยู่ในอำนาจ สถาปนาธรรมมณฑลขึ้นแล้ว ยังธรรมวิชัยธาตุให้โบกไสว”

“ถึงมาตราว่า กระผมจักรู้แจ้งในธรรมอันปราศจากความเกิดขึ้นแลดับไป แต่เพื่อโปรดสรรพสัตว์ จึงยังคงวนเวียนท่องเที่ยวในภพอีก มีกายปรากฏในสรรพโลกานุโลกดังดวงภาณุมาศ ซึ่งปรากฏแก่ชนทั้งหลายฉะนั้น”

“กระผมได้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีประมาณพระองค์อันจักพึงนับมิได้ทั่วทิศ โดยมิได้เกิดวิกลปัญญาว่าพระพุทธรูปทั้งหลายกับตนเองแตกต่างกันเลย ถึงมาตรากระผมรู้จักว่าสรรพพุทธเกษตร แลสรรพสัตว์ล้วนเป็นสุญตา แต่กระผมก็บำเพ็ญกรณียกิจเพื่อยังโลกธาตุให้บริสุทธิ์เสมอ เพื่อโปรดทวยประชาสัตว์”

“สัตว์ทั้งหลาย โดยประเภทมีหลายหลาก รูปลักษณะก็ดี สุ่มเสี่ยงจําแนกรากอีกทั้งอิริยาบถประการต่างๆ พระโพธิสัตว์ย่อมอาศัยกำลังแห่งอภัยธรรม สำแดงตนให้ปรากฏโดยลักษณะดังกล่าวนั้น ในกาลเพียงชั่วครู่เดียว”

“พระโพธิสัตว์ ย่อมรู้เท่าทันเรื่องราวของมาร แต่สำแดงตนประหนึ่งว่าเข้าไปพัวพันกับมารนั้น ก็ด้วยอาศัยปัญญาคุศโลบายอันแยบคายตามใจปรารถนา ชักจูงให้มารมุ่งจิตต่อพระพุทธรูป”

“อนึ่ง พระโพธิสัตว์ ย่อมสำแดงตนประหนึ่งว่ามีชราพยาธิมรณะ ก็เพื่อโปรดสรรพสัตว์ให้สำเร็จประโยชน์ ในการแทงทะลุสรรพธรรมโดยปราศจากอุปสรรค ว่าสังขารทั้งปวงเป็นมายาไร้แก่นสาร”

“อนึ่ง ย่อมสำแดงให้เห็นกัลป์อันประลัยด้วยอัคินี พร้อมทั้งมหาปฐพีซึ่งลูกไหม้ยังชนซึ่งยึดถือในนิจสัญญา ให้บังเกิดความแจ่มชัดในความเป็นอนิจจัง ทวยนิกรสัตว์นั้นบอสงไขยอปรไมย ต่างก็บ่ายหน้ามาฟังฟังพระโพธิสัตว์ยังสถานที่อาศัย ในเวลาเดียวกัน พระโพธิสัตว์ย่อมสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งนั้นมุ่งจิตต่อพระพุทธรูป”

“ศาสตราคม อถรรพเวท อีกทั้งนानาสิลปวิทยา พระโพธิสัตว์ย่อมศึกษาเจนจบ นำมาเป็นเครื่องมือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อประชาสัตว์ อนึ่ง ย่อมสำแดงตนถือเพศเป็นนักบวชในสรรพพาหิรลัทธิต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่่อมุ่งขจัดความหลงของเหล่าพาหิรชน โดยที่ตนเองมิได้กลายเป็นมิจฉาทิฐิไปตาม”

“อนึ่ง พระโพธิสัตว์ ย่อมสำแดงตนเป็นสุริยเทพ จันทรเทพ ฤๅท้าวมหาพรหมปชาบดี ในบางสมัยย่อมสำแดงเป็นปฐพีมหาภูติ อาโปมหาภูติ ฤๅวาโยมหาภูติ เตโชมหาภูติ ก็แลหากบังเกิดโรคนันตราย ในท่ามกลางความเป็นไปแห่งกาลป์ไซร์ พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงสรรพต้นยาสมุนไพรรักษาโรคคนไข้เข้าไปแล้ว ย่อมสามารถดับพิษโรคได้อย่างฉมัง ฤๅหากว่าบังเกิดทุกข์ภัยภัย พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงโภชนาหารอันประณีต ยังสรรพชนให้อิ่มหนำสำราญ ระงับความหิวโหย แล้วแลแสดงธรรมแก่เขาเหล่านั้น ฤๅหากมีทุกข์ภัยบังเกิดขึ้น พระโพธิสัตว์ย่อมยังชนอันเป็นข้าศึกแก่กันทั้ง ๒ ฝ่าย ให้มีจิตเมตตาต่อกัน ตั้งอยู่ในอรรถภูมิ ฤๅหากมีหารณรงค์ อันกองทัพทั้งสองฝ่ายตั้งประจัญกัน ณ สมรภูมิ พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงเดชพละ ยังกองทัพทั้งหลายนั้นให้อยู่ในอำนาจ แล้วแลให้ตั้งอยู่ในสันติความสมัคสมานกันได้ในที่สุด”

“ในท่ามกลางสรรพโลกานุโลก ประดาที่มีนรกภูมิ พระโพธิสัตว์ย่อมเสด็จไปปรากฏ ณ ที่เช่นนั้น เพื่อช่วยเปลื้องทุกข์ของสัตว์ผู้แสวงทุกข์ ในท่ามกลางสรรพโลกานุโลก ประดาที่มีเดรัจฉานภูมิ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายต่างกัดกินกันเป็นอาหาร พระโพธิสัตว์ย่อมเสด็จไปปรากฏ ณ แดนนั้น เพื่อสั่งสอนให้ระงับการเบียดเบียน ยังหิตานุหิตคุณให้มีขึ้น”

“อนึ่ง พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงตนประหนึ่งว่าเสวยเบญจพิศกามคุณ ในยามเดียวกันก็สำแดงตนประหนึ่งว่าบำเพ็ญฌานสมาบัติ ยังจิตของมารให้งงววย ไม่พบช่องโอกาสที่จะจักสำแดงมาได้ เปรียบเหมือนดอกโกมุทซึ่งอุบัติขึ้นท่ามกลางกองอัคนี อันนับว่าเป็นอัจริยอัปภูตธรรม ผู้ที่อยู่ใน

ท่ามกลางแควงแห่งกามคุณ แต่กลับสามารถตั้งมั่นอบรมในฉานสมาบัติได้
ก็มีน้อยคนเดียวกัน”

“อนึ่ง บางสมัยพระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงตนประหนึ่งเป็นหญิงนักใน
ราคะ ชักงูล่อบรรดาชายผู้ภริมย์ในรสกามให้มาผูกพัน ทั้งนี้ก็โดยใช้วิธี
เอากามคุณมาเป็นเบ็ดเกี่ยวจิตใจของชนผู้มีนันทิราคะให้มาติดเสียก่อน
ภายหลังจึงพรัาสอนให้เขาเหล่านั้นบรรลุมิตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

“อาบางสมัย สำแดงตนเป็นหัวหน้าแห่งคามนิคม อาเป็นผู้นำเหล่า
พาณิช อาเป็นราชบุโรหิต อาเป็นอัครมนตรี ทั้งนี้ก็เพื่อบำเพ็ญประโยชน์
ให้แก่ปวงนิกรชน ในบรรดาชนทุกตเชื้อใจยากไร้อนาถา พระโพธิสัตว์
ย่อมสำแดงชนทรัพย์อันอนเอนกอนันต์แจกจ่ายให้แก่ชนเหล่านั้น แล้วเลย
อบรมสั่งสอนแนะนำให้พวกเขาตั้งจิตมุ่งมั่นต่อพระโพธิญาณ”

“ในบุคคลผู้มีความลำพองเย่อหยิ่งทะนง พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงตน
เป็นบุรุษผู้กำยำ มีพลังแรงกล้า เพื่อปราบความลำพองเย่อหยิ่งนั้น ให้เขา
ตั้งอยู่ในภูมิที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ในชนที่มีแต่ความหวาดหวั่นภัย พระ
โพธิสัตว์ย่อมไปปลอมขวัณเฒ่าโคมจิตของเขา ย่อมยังอภัยให้บังเกิดขึ้น
ภายหลังจึงชักงูให้เขามุ่งจิตต่อพระโพธิญาณ”

“ในชนผู้ปรารถนามีผู้รับใช้ พระโพธิสัตว์ย่อมสำแดงตนเป็นเด็กรับ
ใช้ ปฏิบัติกิจของผู้เป็นนาย ยังความยินดีของนายให้เป็นไป จึงถือ
โอกาสอบรมจิตของนายให้มุ่งพระโพธิญาณ ยังความปรารถนาของเขาให้
เป็นไปตามหวัง กระทำให้เขาเข้าสู่พระพุทธานุภาพ ทั้งนี้ก็โดยอาศัยกำลัง
แห่งกุศลโลบาย กระทำให้สมบูรณ์ได้”

“วิถีของพระโพธิสัตว์ย่อมไม่มีประมาณ จริยาของพระโพธิสัตว์ก็
ปราศจากขอบเขต พระโพธิสัตว์ย่อมปลดเปลื้องสัตว์ไม่มีประมาณให้พ้น
จากห้วงแห่งทุกข์ และโดยประการดังกล่าวนี้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทั้งหลาย จักตรัสสรรเสริญพรณาคูณของพระโพธิสัตว์ นับเป็น
อสงไขยกัลป์ก็ยังไม่อาจจักพรณนาได้จบสิ้นได้”

“ผู้ใดมาตรว่าได้สดับธรรมเห็นปานดังนี้ไซ้ ใครเล่าจักไม่บังเกิดจิต
ปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ นอกเสียแต่ชนผู้โง่เขลา มี
แต่อัญญาณเท่านั้นแล.”

ปริเฉทที่ ๘ พุทธภูมิวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๕

อโฏตธรรมทวารวรรค

ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติอุบาสก ได้กล่าวกับพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระโพธิสัตว์จักเข้าไปสู่อโฏตธรรมทวาร คือ ประตูแห่งความไม่เป็นคู่อย่างใดฤาหนอแล? ขอท่านผู้เจริญทั้งปวงโปรด แสดงมติของท่านแต่ละท่านออกมาเถิด!”

ลำดับนั้น ในท่ามกลางธรรมสันนิบาต มีพระโพธิสัตว์ชื่อ พระธรรมอิศวร จึงกล่าวขึ้นว่า

“ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ ความเกิดและความดับ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ แต่เนื้อแท้สิ่งทั้งปวงปราศจากความเกิดขึ้น เมื่อเป็นดังนี้จึงไม่มีอะไรดับไป ผู้ใดได้รู้ถึงอนุตปาตธรรมกษานติดังกล่าว จึงชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร”

พระคุณรักษ์โพธิสัตว์ กล่าวว่า

“อัตตา อัตตนิยะ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เหตุเพราะมีตัวตน จึงมีสิ่งที่เนื่องด้วยตน เมื่อปราศจากตนเสียแล้ว สิ่งที่เนื่องด้วยของๆตนก็ไม่มี จึงชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร”

พระอนิมมิสโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความสวैयाภพชาติ ความไม่สวैयाภพชาติ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ แต่เนื้อแท้ธรรมทั้งปวงเป็นสูญตา ปราศจากผู้สวैया จึงปราศจากสิ่งที่พึงถือเอาว่าเป็นเจ้าของได้ เพราะปราศจากสิ่งอันพึงยึดมั่น จึงไม่มีอุปาทาน ไม่มี การละอุปาทาน ไม่มีกิเลสกรรม ไม่มีการปฏิบัติเพื่อพ้นกิเลสกรรม นี้แล ชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร”

พระคุณเสขโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“มลธรรม วิมลธรรม ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดเห็นแจ้งในสภาวะตาม
เป็นจริงของมลธรรมอันเป็นสัจจตาไชรี วิมลธรรมก็ย่อมพลอยไม่มีไปด้วย
ย่อมอนุโลมเป็นไปในนิโรธ นี่แลชื่อว่าเข้าสู่ไพบูลยธรรมทวาร”

พระศุภเคราะห์โพธิสัตว์ กล่าวว่า

“อารมณ์ ๖ ที่ทำให้ท่านหวั่นไหว วิปาสัสสญาณอันเป็นไปในอารมณ์
เหล่านั้น ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เมื่อปราศจากความหวั่นไหวเพราะอารมณ์ ๖
จึงไม่มีวิปาสัสสญาณ เมื่อไม่มีวิปาสัสสญาณก็ปราศจากวิกัลปะ ผู้รู้แจ้งดังนี้
จึงชื่อว่าเข้าสู่ไพบูลยธรรมทวาร”

พระสมันตจักษุโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“สภาวะ อภาวะ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดรู้แจ้งว่าเนื้อแท้สภาวะก็คือ
อภาวะ ไม่เกิดความยึดถือในอภาวะว่ามีอยู่อีกด้วย ตั้งอยู่ในสมธรรมชาติ จึง
ชื่อว่าเข้าสู่ไพบูลยธรรมทวาร”

พระศรีหัตถโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“จิตพระโพธิสัตว์ จิตพระอรหันตสาวก ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใด
พิจารณาเห็นภาวะแห่งจิตว่าเป็นสัจจตา เป็นมายาปราศจากแก่นสาร เนื้อ
แท้ไม่มีอะไร ที่เป็นจิตพระโพธิสัตว์ฤจิตพระอรหันตสาวก จึงชื่อว่าเข้า
สู่ไพบูลยธรรมทวาร”

พระปฐสโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“กุศล อกุศล ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดไม่เกิดความรู้สึกลึกซึ้งก่อเกิด
กุศลอกุศล รู้แจ้งเห็นจริง เข้าถึงอัปนิหิตธรรม จึงชื่อว่าเข้าสู่ไพบูลย
ธรรม”

พระสิงหราชโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“บาป บุญ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดรู้แจ้งว่าเนื้อแท้ภาวะแห่งบาปมิได้
ผิดแปลกจากบุญเลย ใช้วัชรปัญญาเข้าไปตัดความติดแน่นในลักษณะ

แบ่งแยกเสียได้ ไม่มีผู้ถูกผูกพันถ้าไม่มีผู้หลุดพ้น จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระสิงหมติโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“อาสวะ อนาสวะ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดเข้าถึงความจริงว่าสรรพธรรมเป็นสมตา ย่อมไม่เกิดอาสวสัญญา ญาณาสวสัญญาขึ้น ไม่ยึดถือในสภาวะ ไม่ยึดถือในอภาวะ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระวิสุทธิญาณโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“สังขตะ อสังขตะ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดพ้นจากสิ่งที่ยึดจับได้ จิตของผู้นั้นว่างเปล่า เขาย่อมมีปัญญาอันบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งขัดข้อง จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระนารายณโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“โลกียะ โลกุตตระ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้โลกียธรรมเป็นสุญตา เป็นอันเดียวกับโลกุตตระ ฉะนั้นจึงไม่มีการเข้าสู่โลกียะจากการออกไปจากโลกียะ ไม่มีความไหลเอ่อล้นจากความฟุ้งซ่าน จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระศุภมติโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความเกิด ความตาย พระนิพพาน ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดเห็นแจ้งว่าสภาพแห่งความเกิด ความตาย เนื้อแท้ปราศจากความเกิด ความตาย ไม่มีความผูกพันจากความหลุดพ้น ไม่มีความลุ่มหลงจากความดับเย็น ผู้เห็นแจ้งดังนี้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระสันติภูจิกโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความสิ้นไปแห่งกิเลส ความไม่สิ้นไปแห่งกิเลส ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้ของสภาพธรรมนั้น ความสิ้นไปก็คือความไม่สิ้นไป แต่ละล้วนเป็นภาวะอันไม่มีขอบเขต ภาวะอันไม่มีขอบเขตก็คือสุญตา เพราะเป็น

สุญตาจึงปราศจากขอบเขตไม่มีที่สิ้นสุด ผู้ใดเข้าถึงความจริงดังนี้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระสมันตรักษ์โพธิสัตว์ กล่าวว่า

“อัตตา อนัตตา ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ อันที่จริงอัตตาย่อมหาไม่ได้เลย แล้วอนัตตาก็มีได้อย่างไร ผู้ใคร่แจ้งในธรรมตามเป็นจริงดังนี้ ย่อมไม่เกิดความยึดถือในอัตตา อนัตตา จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระวิชขุเทพโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“วิชา อวิชา ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้สภาพแห่งวิชาก็คือวิชา แม้วิชาก็ไม่พึงยึดมั่น เมื่อพ้นจากภาวะแห่งการนับเสียได้ ตั้งอยู่ในภูมิอันสม่ำเสมอไม่เป็นสอง ผู้เช่นนี้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระปริยทรรคนโพธิสัตว์ กล่าวว่า

รูปกับความสูญของรูป ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้รูปก็คือความสูญ มิใช่ต้องรอให้รูปธรรมแตกดับไปจึงเรียกว่าสูญ แท้จริงสถานะแห่งรูปย่อมเป็นสุญตาอยู่โดยธรรมดา แม้เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กับความสูญ แห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้เวทนา ฯลฯ วิญญาณ ก็คือความสูญ มิใช่ต้องรอให้เวทนา ฯลฯ วิญญาณ ดับไปเสียก่อน จึงเรียกว่าสูญ แท้จริงสถานะแห่งเวทนา ฯลฯ วิญญาณ ย่อมเป็นสุญตาอยู่โดยธรรมดา ผู้ใดเห็นแจ้งแทงทะลุในเรื่องนี้ได้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระวิद्याลักษณ์โพธิสัตว์ กล่าวว่า

“มหาภูตรูป ๔ กับอากาศธาตุ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้สถานะแห่งธาตุ ๔ ก็คืออากาศธาตุนั่นเอง เช่นเดียวกับอดีต อนาคต อันเป็นสิ่งว่างเปล่า ดังนั้นปัจจุบันก็ว่างเปล่า ผู้ใคร่แจ้งธาตุต่างๆดังนี้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระศรีมนัสโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“จักขุกับรูป เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดเห็นแจ้งว่าเนื้อแท้สภาวะแห่งจักขุเป็นสุญตา ย่อมไม่เกิดโลภ โกรธ หลงต่อรูป เชื่อว่าเป็นธรรมอันสงบระงับ แม้โสตะกับเสียง ฆานะกับกลิ่น จิวหากับรส กายกับโผฏฐัพพะ มนะกับธรรมารมณ์ ต่างก็เป็นธรรมคู่ หากรู้แจ้งว่าสภาวะเหล่านี้เป็นสุญตา ใจไม่เกิดโลภ โกรธ หลงในธรรมารมณ์เป็นต้น เชื่อว่าเป็นธรรมอันสงบระงับ ผู้ตั้งอยู่ในภูมิดังกล่าว จึงชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร”

พระอักษยมติโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ทานกับการอุทิศมุ่งต่อพระสัพพัญญุตญาณ เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้สภาวะแห่งทานก็คือ อันเดียวกับสภาวะอุทิศมุ่งต่อพระสรเพชดาญาณนั่นเอง แม้ศีล จันติ วิริยะ ฐาน ปรักขญา กับการอุทิศมุ่งต่อพระสรเพชดาญาณก็เป็นธรรมคู่ แต่เนื้อแท้บารมีเหล่านี้ มีปรักขญาบารมีเป็นต้น เป็นสภาวะเดียวกับการอุทิศมุ่งต่อพระสรเพชดาญาณ ผู้ใดเข้าถึงเอกีสภาวะลักษณะได้ จึงชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร*”

พระคัมภีรปัญญาโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“สุญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อปฺปณฺหิตวิโมกข์ เชื่อว่าเป็นธรรมคู่*^๒ เนื้อแท้สุญตวิโมกข์ ก็คืออนิมิต นิमितนั้นก็คืออปฺปณฺหิต ผู้เข้าถึงสุญตะ อนิมิตตะ อปฺปณฺหิตะ ย่อมปราศจากจิต มโนวิญญูญาณ ในวิโมกขธรรมอันหนึ่ง ย่อมเป็นได้ทั้ง ๓ วิโมกข์ เชื่อว่าเข้าสู่อโฏตธรรมทวาร”

*^๑ ทางมหายานมีทศบารมีเหมือนกัน แต่จัดลำดับและข้อธรรมบางข้อต่างกับมติในบาลี แต่ส่วนใหญ่นิยมบารมี ๖ โดยย่อจากบารมี ๑๐ บางมติก็นับทศบารมีนั้นแยกกระจายออกจากบารมี ๖ ให้พิสดาร

*^๒ คำว่าคู่นี้อย่าเพิ่งนึกว่าต้องมีจำนวนเลขคู่เสมอ เพราะความจริงหมายถึงสภาพที่คิดแบ่งจำแนกว่านั้นว่านี่ ด้วยอำนาจอุปาทาน ฉะนั้นในที่นี้แม้จะมี ๓ ก็ไม่แปลก

พระสันติอินทริยโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“พระพุทธรัตตะ พระธรรมรัตตะ พระสังฆรัตตะ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่
เนื้อแท้สภาวะแห่งพระพุทธรัตตะก็คือพระธรรม สภาวะแห่งธรรมะนั้นเองก็ชื่อ
ว่าเป็นพระสงฆ์ สภาพแห่งคุณพระไตรรัตน์เป็นอสังขตะ มีคุณอนันต์ดุจ
อากาศ สิ่งทั้งปวงก็มีสภาพอย่างเดียวกัน ผู้ใดปฏิบัติตามคุณดังกล่าวได้
จึงชื่อว่าเข้าสู่ไหว่ธรรมทวาร”

พระจิตนิราวรรณโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“กายกับกายนิโรธ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้กายกับกายนิโรธเป็น
สภาพเดียวกัน ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าผู้ที่เห็นแจ้งใน
สภาวะธรรมตามเป็นจริงแห่งกายนี้ ย่อมไม่เห็นว่ามียาย หรือความคับไป
ของกาย กายกับกายนิโรธไม่เป็นสอง ไม่มีวิกัลปะ เขาผู้นั้นไม่บังเกิด
ความหวั่นหวาด จึงชื่อว่าเข้าสู่ไหว่ธรรมทวาร”

พระอนุตตรกุศลโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“กายสุจริต วจิตสุจริต มโนสุจริต ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้สุจริต
กรรมทั้ง ๓ ล้วนปราศจากลักษณะปรุงแต่งกระทำใดๆเลย เมื่อกายปราศจาก
ลักษณะปรุงแต่ง นั่นก็คือวาจาปราศจากลักษณะปรุงแต่ง เมื่อวาจา
ปราศจากลักษณะปรุงแต่ง นั่นก็คือมโนทั้ง ๓ ปราศจากลักษณะปรุงแต่ง
เมื่อกรรมทั้งสามปราศจากลักษณะปรุงแต่ง สิ่งทั้งปวงก็ปราศจากลักษณะ
ปรุงแต่ง ผู้ใดสามารถปฏิบัติตามปัญญาอันปราศจากลักษณะปรุงแต่งนี้ได้
จึงชื่อว่าเข้าสู่ไหว่ธรรมทวาร”

พระบุญเขตโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“บุญญาภิสังขาร อบุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร ชื่อว่าเป็นธรรมคู่
เนื้อแท้สังขารทั้ง ๓ เป็นสุญตา เมื่อเป็นสุญตาแล้ว ที่ไหนจักมีบุญญาภิ
สังขาร อบุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร ผู้ที่ไม่ก่อสังขารทั้ง ๓ ให้มีขึ้น

จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระอวตังสกโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความมีเรามีเขา เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดเห็นแจ้งว่าเรานั้นไม่มีตามเป็นจริง ย่อมไม่เกิดความยึดถือว่ามีเรามีเขา เมื่อไม่ยึดถือในธรรมคู่นี้ ก็ไม่เกิดอหังการและปรังการขึ้น จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระคุณครรภโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ผู้บรรลुकับธรรมที่บรรลુ เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใคร่รู้แจ้งว่าเนื้อแท้ปราศจากผู้บรรลुकับธรรมที่บรรลุ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมไม่มีสิ่งอันพึงยึดถือฤาสิ่งอันพึงละใดๆ เมื่อไม่มีการยึดถือและไม่มีการละ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระจันทรอุตตรโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความมืดกับความสว่าง เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ เนื้อแท้ไม่มีสภาพมืดฤาสภาพสว่าง อันเป็นอไทวตะ เช่นอะไร? เช่นผู้เข้าสู่ัญญาเวทิตนิโรธสมาบัติ ย่อมไม่มีสภาพมืดฤาสภาพสว่าง ลักษณะแห่งธรรมทั้งปวงก็คู่จเดียวกัน ผู้ใดเข้าถึงโดยสมธรรมอันสม่าเสมอดังกล่าว จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระรัตนมูทรรหัตถโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“ความยินดีในพระนิพพาน ความนิพพิทาในสังสารวัฏ เชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ใดหากไม่เกิดความยินดีในพระนิพพาน ไม่เกิดความหน่ายในสังสารวัฏ เชื่อว่าพ้นจากธรรมคู่ ข้อนั้นเพราะเหตุดังฤา? ก็เพราะว่า เมื่อมีการผูกพันถึงมีการหลุดพ้น แต่โดยปรมัตถ์เนื้อแท้ ไม่มีผู้ใดที่ถูกผูกพันเลย ก็แล้วจักมีใครเล่าที่จะหลุดพ้นออกไป ฉะนั้น เมื่อไม่มีสภาพผูกพัน ก็ย่อมไม่มีสภาพหลุดพ้น ย่อมไม่มีความยินดี และไม่มีความนิพพิทา ทำได้เช่นนี้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระมณีเสขโรโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“สัมมามรรค มิจฉามรรค ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ที่ตั้งอยู่ในสัมมาภูมิ ย่อมไม่เกิดวิกัลปะว่านี่เป็นสัมมามรรค นั่นเป็นมิจฉามรรค ผู้ใดพ้นจากธรรมคู่นี้ไปได้ จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระอนันตลัตถโยโพธิสัตว์ กล่าวว่า

“สัตย์กับอสัตย์ ชื่อว่าเป็นธรรมคู่ ผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริง ย่อมไม่เกิดทิฐิว่านี่มีสถานะจริง จักป่วยกล่าวไปโยกับที่จักเกิดทิฐิว่านี่เป็นสถานะเท็จเล่า ข้อนั้นเพราะเหตุใดๆ? ก็เพราะว่าอันความรู้แจ้งเห็นจริงนั้น ย่อมมิได้เห็นด้วยมังสจักขุ แต่เห็นได้ด้วยปัญญาจักขุเท่านั้น แลปัญญาจักขุนี้เล่า ย่อมไม่มีการเห็นหรือไม่เห็น* จึงชื่อว่าเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร”

พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ต่างก็ได้เชลงทศนะของแต่ละท่านออกมาด้วยประการฉะนี้ และแล้วที่ประชุมนั้นจึงพากันปฐกาพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ขึ้นว่า

“ข้าแต่ท่านผู้รทุกข์ ก็พระโพธิสัตว์ผู้เข้าสู่ไทวตธรรมทวารวิธินั้น เป็นประการฉะนี้ใดหนอ?”

พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ วิชันว่า

“ตามมติของกระผม ในธรรมทั้งหลาย เมื่อปราศจากคำพูดปราศจากโวหาร ปราศจากการแสดง ปราศจากความคิดรู้ค้ำึง พ้นจากการปฐกาวิชันว่า นั่นคือเข้าสู่ไทวตธรรมทวารวิธิ”

ลำดับนั้นแล พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ อามท่านวิมลเกียรติคุณดื่ว่า

* หมายความว่า สรรพธรรมเป็นสุญตา จึงไม่มีการเห็นหรือไม่เห็นใดๆ เพราะเห็นก็สุญตา ไม่เห็นก็สุญตา ปัญญาจักขุเห็นแจ้งในพระนิพพานซึ่งเป็นสุญตาอีกเหมือนกัน

“ดูก่อนท่านคฤหบดี พวกอาตมะทั้งปวงต่างก็ได้เฉลยพจน์ของตนแล้ว บัดนี้เป็นวาระของท่านจักพึงเฉลยบ้าง โดยประการฉนี้ไฉนหนา พระโพธิสัตว์จึงเข้าสู่ไทวตธรรมทวารวิถี”

ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี ได้สงบนิ่งปราศจากด้วยวจนะใดๆ

พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ จึงเปล่งสาธุการขึ้นว่า

“สาธุ! สาธุ! เมื่อปราศจากอักษรวาหารวจนบัญญัติใดๆ จึงนับว่าเป็นการเข้าสู่ไทวตธรรมทวารวิถีโดยแท้จริงทีเดียว”

เมื่อที่ประชุมแสดงอไทวตธรรมทวารกถาปัจฉิมลง มีพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ รูปในธรรมสถานนั้น ต่างก็บรรลुเข้าสู่ไทวตธรรมทวาร ได้สำเร็จอนุตปาทธรรมกษานติ ด้วยประการฉนี้แล.

ปริเฉทที่ ๕ อไทวตธรรมทวาร จบ.

ปริเฉทที่ ๑๐

สุคันโธปจิตพุทธวรรค

ลำดับนั้นแล พระสารีบุตรเถรเจ้าได้บังเกิดความปริวิตกขึ้นในใจว่า บัดนี้เป็นกาลใกล้เพลแล้ว ก็บรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งหลายนี้ จักแสวงหาอาหารบริโภคนั้นได้ ณ ที่ใดหนอ? ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี ได้ทราบความปริวิตกของพระสารีบุตรแล้ว จึงกล่าวกับพระสารีบุตรว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร พระพุทธองค์ตรัสวิโมกขธรรม ๘ ซึ่งพระคุณรับปฏิบัติตาม โฉนพระคุณจึงมาจำนงหวังต่อการขบฉันในการสดับพระสัทธรรมกระนี้เล่า? หากพระคุณปรารถนาจักขบฉันอาหารไซร้ ก็ขอฉันนัตถ์รสสักครู่หนึ่ง กระผมจักนำภัตต์อันไม่เคยมีมาก่อนถวายแด่พระคุณ”

ครั้นแล้ว วิมลเกียรติอุบาสกจึงเข้าสู่มานสมาบัติ บันดาลด้วยอิทธิวิสังขารสำแดงโลกธาตุเบื้องบน ให้ชนทั้งหลาย ณ ที่นั้นเห็น กล่าวคือ ณ ทิศาภาคว่าเบื้องบน ผ่านพุทธเกษตรอันมีจำนวนเท่าเม็ดทรายในกองทรายที่ ๔๒ นทีรวมกัน มีโลกธาตุแห่งหนึ่งนามว่า พุทฺธสุคันธพุทธเกษตร ในโลกธาตุนั้นมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **สุคันโธปจิตตถาคต** ยังดำรงพระชนม์ประทับแสดงพระธรรมบรรยายอยู่ ณ บัดนี้ อันว่า **สุคันธะ** แห่งพุทธเกษตรนั้น นับว่าเป็นยอดเยี่ยมยิ่งกว่าบรรดากลิ่นหอมในพุทธเกษตรอื่นทั่วทิศ ยิ่งกว่ากลิ่นหอมทั้งในมนุษย์โลกแลเทวโลกอีกด้วย อนึ่งใน พุทฺธสุคันธโลกธาตุนั้น แม้แต่นามว่าพระอรหันตสาวกก็ดี ฤาณามพระปัจเจกโพธิเจ้าก็ดี จักมีอยู่ก็หามิได้ คงมีแต่บริษัทแห่งพระมหาโพธิสัตว์อันบริสุทธิหมดจด แลพระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น ย่อมตรัสพระสัทธรรมในหมู่พระโพธิสัตว์เหล่านี้ อนึ่ง สรรพสิ่ง ณ พุทธเกษตรนั้น แต่ละล้วนสำเร็จด้วยกลิ่นหอมอบอวล มณทิราลัยสถานทิพย์ ก็ปรุงด้วยกลิ่นหอม

ระวายเป็น แลพสุชาดลที่เดินจงกรมซังฆวิหารเล่า ก็เป็นสุคันธปฐพี อนึ่ง มีทิพยวโนทยานอันประดับด้วยสุคันธชาติหอมเฟื่องฟุ้ง แลทิพยสุทธาโกชนัแห่งนิกรชนในพุทธเกษตรนั้น ก็มีสุคันธรสอันจรจายไปในโลกานุโลก ไม่มีประมาณทั่วทิศกาลบัดนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระโภทิสัตว์ทั้งหลายกำลังประทับเสวยภัตตาหาร มีเหล่าเทพนิกรล้วนนามว่า สุคันธาลงกต เทพทุกองค์มีจิตปณิธานต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นผู้กระทำการน้อมถวายภัตตาหารแด่พระตถาคตเจ้ากับทั้งพระโภทิสัตว์เหล่านั้น ก็ทิพยประภาความเป็นไปดังกล่าวนี้นี้ ย่อมปรากฏแก่บริษัททั้งปวงบรรดาที่อยู่ ณ คฤหาสน์ของท่านวิมลเกียรติ โดยต่างได้ทัศนาเห็นกันทั่วทุกอุปนามแล

ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติคฤหบดี ได้กล่าวกับพระโภทิสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในคฤหาสน์ของท่านว่า

“ข้าแต่ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย จักมีท่านผู้ใดฤาไม่ ที่อาสาไปทูลขอทิพยสุทธาโกชนัจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น?”

แต่ด้วยอานุภาพของ พระมัญชุศรีโพทิสัตว์ บันดาลให้ทุกคนในที่ประชุมนั้นพากันนิ่งเงียบ วิมลเกียรติอุบาสกจึงกล่าวว่า

“น่าละอายยิ่งนัก ที่บริษัทหมู่ใหญ่เห็นปานนี้ ปราศจากผู้ที่สามารถอาจรับอาสาไปนำทิพยสุทธาโกชนั ณ พุทธเกษตรนั้นมาได้”

พระมัญชุศรีโพทิสัตว์ จึงท้วงขึ้นว่า

“ดูก่อนคฤหบดี พระพุทธองค์ตรัสไว้แล้วมิใช่หรือว่า อย่าพึงดูแคลนบุคคลผู้เริ่มศึกษา?”

ลำดับนั้นแล ท่านวิมลเกียรติมิได้ลุกขึ้นจากอาสนะ เฉพาะหน้าชนทั้งหลายนั้น ท่านได้นิรมิตรูปพระโพทิสัตว์ขึ้นองค์หนึ่ง ประกอบด้วยสุกลักษณะผุดผ่องอลังการ พร้อมด้วยเดชพละอันพิเศษอุดมปรากฏขึ้นมาใน

ท่ามกลางธรรมสถานนั้น และแล้วคฤหบดีผู้นั้นจึงสั่งกับพระโพธิสัตว์นิรมิต
นั้นว่า

“ท่านจงไปสู่โลกธาตุ ณ ทิศภาคเบื้องบน ผ่านโลกธาตุจำนวนเท่า
เม็ดทรายใน ๔๒ สายคงคาที่รวมกัน มีโลกธาตุหนึ่งนามว่า พุทธคันธ
พุทธเกษตร มีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุตันโรปจิตพุทธะ
พระองค์พร้อมทั้งหมู่พระโพธิสัตว์ กำลังเสวยภัตตาหารอยู่ ณ บัดนี้ ท่านจง
ไปเฝ้าพระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น จงกราบทูลตามคำของเราว่า ข้าพระองค์
วิมลเกียรติ ขอถวายอภิวัตต์พระบาทบงกชของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียร
เกล้า กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า มีพระอิริยาบถเป็นไปด้วยความผาสุก
อยู่ฤๅ? ทรงมีพระโรคน้อย มีความถูกเบียดเบียนเพราะสังขารทุกข์น้อย
อยู่ฤๅ? ทรงมีพระอนามัยแข็งแรงกระปรี้กระเปร่าดีฤๅ? ข้าพระองค์มีความ
ปรารถนามาทูลขอทิพยสุทธาโภชนอันเหลือจากเสวยของพระองค์ เพื่อ
ประสงค์นำไปบำเพ็ญพุทธกรณียกิจยังสหาโลกธาตุ กระทำให้บุคคลผู้ยินดี
ในหินธรรมได้บริโภคอาหารนี้แล้ว บังเกิดจิตปณิธานมุ่งต่อพระโพธิญาณ
ยังมหาปฎิปปทา (สู่พุทธภูมิ) ให้แพร่หลายไพบุลย์ อนึ่ง เพื่อยังพระเกียรติคุณ
แห่งพระสุคตเจ้า ให้ระบือลือเลื่อง ณ สหาโลกธาตุนั้นอีกโสดหนึ่งด้วย”

ครั้งนั้นแล พระโพธิสัตว์นิรมิต ณ ที่ประชุมชน ได้สำแดงปาฏิหาริย์
เหาะลอยขึ้นไปสู่ทิศภาคเบื้องบน เป็นที่แลเห็นกันตลอด เมื่อเหาะมาถึง
พุทธคันธพุทธเกษตร ได้ถวายอภิวัตต์พระบาทของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ด้วยเศียรเกล้าแล้ว ก็กราบทูลตามคำของท่านวิมลเกียรติว่า ฯลฯ

ก็โดยสมัยนั้นแล บรรดาพระมหามุรุษ ซึ่งสถิตอยู่ในพุทธคันธ
โลกธาตุ ครั้นได้ยลเห็นพระโพธิสัตว์นิรมิตพระองค์นี้แล้ว ต่างก็พากัน
อัศจรรย์ จึงพากันกราบทูลถามพระสุคตเจ้าขึ้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ท่านผู้นิรทุกข์นี้มาแต่อาคตสถานหนใดหนอ

อนึ่ง สหาลอกชาตุนั้นเล่า อยู่ใกล้ไกลจากแดนนี้ไปอีกเท่าไร และด้วยเหตุ
ดังฤาจึงชื่อว่าบุคคลผู้ยินดีในหินธรรม พระพุทธเจ้าข้า?”

พระทศพล พระองค์นั้น จึงตรัสว่า

“จากที่นี่ไป ณ ทิศภาคเบื้องต่ำ ผ่านโลกชาตุนั้นมีจำนวนดุจเม็ดทราย
ในกองทรายที่ ๔๒ นทีรวมกัน ยังมีโลกชาตุนั้นชื่อว่า สหาลอกชาตุนั้น มีพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระศากยมุณีพุทธะ ประทับแสดง
พระสัทธรรมในท่ามกลางโลกซึ่งมีความเลื่อม ๕ ประการนั้น ทรงแสดง
ปฏิบัติทำให้แก่สัตว์ทั้งหลายผู้ยินดีในหินธรรม พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มี
พระโพธิสัตว์องค์หนึ่งชื่อว่าวิมลเกียรติ เขาผู้นี้ดำรงอยู่ในอินทียิมุตติ
ธรรม เป็นผู้กำลังกล่าวธรรมบรรยายแก่ชนทั้งหลายอยู่ ณ กาลบัดนี้ เขา
เป็นผู้นิรมิตรูปพระโพธิสัตว์ดังกล่าวมายังโลกชาตุนั้น เขาได้กล่าวสวด
เราผู้ตถาคต อีกทั้งสรรเสริญความอุดมวิเศษแห่งโลกชาตุนั้นด้วย เพื่อยัง
กุศลของพระโพธิสัตว์ที่อยู่ในธรรมสมาคมนั้นให้ทวีสมบูรณ์ขึ้น”

เหล่าพระโพธิสัตว์ จึงพากันทูลถามอีกว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านวิมลเกียรติเป็นบุคคลชนิดใด จึง
สามารถนิรมิตรูปเห็นปานนี้ กอปรทั้งมีกำลังแห่งคุณ ปราศจากความหวั่น
หวาด มีอิทธิบาทถึงกระนี้ได้พระพุทธเจ้าข้า?”

พระสุคันโธปจิตพุทธเจ้า ตรัสว่า

“อันคุณธรรมแลอิทธิปาณภาพของอุบาสกนั้น ยิ่งใหญ่มหิพาหนักหนา
แม้แต่ในโลกชาตุนั้นทั้งหลายทั่วทิศ เขาก็ได้ส่งรูปนิรมิตไปบำเพ็ญพุทธ
กรณียกิจต่างๆเป็นอเนกประการ เพื่อहितประโยชน์ของสรรพสัตว์”

เมื่อ มีพระพุทธรูปกาดังนั้นแล้ว พระสุคันโธปจิตพุทธเจ้า จึงทรง
ประทานทิพยสุทธาโภชน ซึ่งบรรจุเต็มอยู่ในบาตรจำนวนมากให้แก่พระ
โพธิสัตว์นิรมิต (อาหารทั้งหมดก็รวมอยู่ในบาตรเพียงใบเดียว)

ครั้งนั้นแล พระโพธิสัตว์จำนวน ๕ ล้านองค์ที่อยู่ ณ ที่นั้นก็พากันเปล่งเสียงขึ้นว่า

“พวกข้าพระองค์ปรารถนาจักไปสู่สหาโลกธาตุ เพื่อถวายสักการบูชา พระศากยมุณีพุทธเจ้า แลเยี่ยมเยือนท่านวิมลเกียรติกับทั้งหมู่พระโพธิสัตว์ในแดนนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุคันโธปจิตพุทธเจ้า จึงมีพุทธบรรหารว่า

“จงไปเถิด! แต่จงรวมกลิ่นหอมในสรีรกายของพวกเธออย่าให้จจรเฟื่องฟู จักเป็นเหตุให้สรรพสัตว์ในสหาโลกธาตุผู้ได้สดุดศุคันธารมณีนี้อันแล้วบังเกิดฉันทราคะต่อกลิ่นนั้นได้ อนึ่ง พึงสละทิพยกายของเธอไว้ก่อน อย่าให้บุคคลผู้แสวงพระโพธิญาณในแดนนั้นทศนาเข้าแล้วเกิดการเปรียบเทียบกับกายของตนเอง แล้วแลบังเกิดความละอายในกายของตนได้* อนึ่ง เธอทั้งหลายอย่าได้เกิดอวณตัญญาคูแกลนต่อพระโพธิสัตว์เหล่านั้นว่า มีสรีระด้อยกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าโลกธาตุในทศทิศ ย่อมเปรียบด้วยความว่างเปล่า อนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจักแสดงพระสัทธรรมโปรดบรรดาผู้ยินดีต่อหินธรรม พระองค์ย่อมไม่สำแดงพุทธเกษตรของพระองค์ให้บริสุทธิหมดจดพิเศษไปเสียเลยทีเดียว”

เมื่อจบ พระคำรัสลง พระโพธิสัตว์นิรมิต ซึ่งถือเอาบาตรทิพยสุทธาโกชนพร้อมด้วยพระโพธิสัตว์ ๕ ล้านองค์ อาศัยพระพุทธานิหารกับทั้งอานุภาพของท่านวิมลเกียรติประกอบกัน ได้อันตรธานจากพหุสุคันธโลกธาตุ เพียงชั่วขณะเดียวก็มาปรากฏในคฤหาสน์ของท่านวิมลเกียรติ

* คือพระโพธิสัตว์ในพหุสุคันธโลก ล้วนเป็นทิพยกายติดกับพระโพธิสัตว์บุคคลในโลกของเรานี้เป็นแต่มนุษย์กายซึ่งจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบ อันจะเป็นเหตุให้ผู้เพ็งม่งพระโพธิญาณเกิดความขวยอายในภาวะของตน จึงตรัสให้มาโดยการสำแดงเป็นกายมนุษย์

คฤหบดี

ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี ได้บันดาลให้เกิดมีสิงหาสน บัลลังก์ขึ้น ๕ ถ้ำที่ ด้วยอานุภาพแห่งฤทธิ์ แต่ละถ้ำวิจิตรอลงกตดู สิงหาสนบัลลังก์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว บรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่เขจรมาใหม่ จึงได้ขึ้นประทับบนอาสนะเหล่านั้น ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์นิรมิต ได้นำ บาตรอันเต็มเปี่ยมด้วยสุคันธโรจน์เข้าไปมอบให้แก่ท่านคฤหบดี แลกเปลี่ยน แห่งทิพยอาหารนั้นได้กำจายไปทั่วเขตนครเวสาลี ตลอดจนอบอวลครอบงำ ไปทั่วมหาตริสหัสสโลกธาตุอีกด้วย บรรดาประชาชน มีสมณพราหมณ์ คฤหบดีทั้งหลายเป็นอาทิในกรุงเวสาลี ต่างได้สูดกลิ่นหอมอันเป็นทิพย์นี้ แล้ว ทุกคนก็มีกายแลใจอันผาสุกสำราญยิ่ง ต่างก็สยุมติว่า เป็นสิ่ง อัจฉริยะที่ไม่เคยมีมาก่อนเลย

ครั้งนั้น ประธานเจ้าลิจฉวี ผู้ชื่อว่าจันทรฉัตร พร้อมด้วยบริวาร ๘๔,๐๐๐คน ได้บุรยาตรมาสู่ภูเขาสันของท่านวิมลเกียรติ แลเมื่อยลเห็น หมู่แห่งพระโพธิสัตว์จำนวนมากในภูเขาสันนั้น พร้อมทั้งสิงหาสนบัลลังก์ อันอลังการไพจิตรสูงตระหง่าน ก็บังเกิดความโสมนัสปรีดาพากันถวาย อภิวาทแด่พระโพธิสัตว์ กับทั้งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นด้วยเศียรเกล้า แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง หนึ่ง ปวงภุมมเทพเจ้า อากาศเทพเจ้า กับทั้งเทพเจ้าในกามาวจรสวรรค์ก็ดี เทพเจ้าในรูปาวจรพรหมโลกก็ดี เมื่อ ได้สูดกลิ่นหอมดังกล่าวแล้ว ต่างก็มาสู่ภูเขาสันของท่านวิมลเกียรติทั่วหน้า กันทุกองค์แล

ลำดับนั้น ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี จึงกล่าวกับบรรดาพระอรหันตสาวก มีพระสารีบุตรเป็นต้นว่า

“ขอนิมนต์พระคุณเจ้าทั้งหลายขบฉันจังหันนี้ ซึ่งเป็นอมฤตวิสุทธิ สุคันธโรจน์แห่งองค์พระสุคตเจ้า เป็นกระยาหารอันอบรมสำเร็จมาจาก

พระมหากรุณาของพระพุทธองค์ แต่ขออาราธนาอย่าได้ขบขันด้วยจิตที่มี ภูมิซัดขึ้นจำกัด* มิฉะนั้นแล้ว ก็มีอาจย่อยอาหารนี้ได้เลย”

ครั้งนั้น มีพระสาวกบางรูปเกิดความปริวิตกว่า อาหารมีปริมาณเท่านี้ ไหนเลยจักเพียงพอกับทุกคนในบริษัทหมู่ใหญ่เห็นปานนี้ จักบริโภคโดย ทั้งถึงกันได้ พระโพธิสัตว์นිරมิตทราบความปริวิตกนั้นแล้ว จึงกล่าวขึ้นว่า

“ขอท่านผู้เจริญ อย่าได้นำคุณธรรมเพียงเล็กน้อย ปัญญาเพียง เล็กน้อยของภูมิพระสาวก มาหยั่งประมาณพระคุณาภินิหารบุญสัมภาราติเรก อีกทั้งพระมหาปัญญาของพระตถาคตเจ้าเลย ถึงมาตรแม้ว่ากระแสน้ำโลก ในห้วงมหาสมุทรทั้ง ๔ จักเหือดแห้งแล้งอันตรธานไป อันทิพยวิสุทธาหาร นี้ก็ได้จำกัดหมดสิ้น อนึ่ง ถึงต่อให้สรรพนิกรชนบริโภคอาหารครวนาคู จอมไศลสุเมรุมาศ แลบริโภคอยู่ตลอดกาลป็นหนึ่งก็ตาม กระนั้นก็ยังมิอาจ ยังปริมาณแห่งสุคันธโกชนนี้ให้หมดสิ้นไปได้ ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่า ทิพยกระยาหารนี้เป็นอาหารส่วนเหลือของพระผู้บริบูรณ์ด้วยคุณ มีศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัศนะ อันปราศจากขอบเขตอันเป็น อนันตะนั้นเอง”

โดยประการฉะนี้ อาหารเพียงบาตรเดียว จึงสามารถยังมหาชนที่มา สันนิบาตอิมหานำสำราญโดยทั่วถ้วนอย่างมหัศจรรย์ยิ่ง แต่ก็ยังมีอาหาร ปรากฏอยู่มีรู้หมด แลบรรดาพระโพธิสัตว์ก็ดี พระอรหันตสาวกก็ดี ทวย เทพก็ดี มนุษย์ทั้งหลายก็ดี ประดาที่ได้บริโภคสุคันธโกชนนี้แล้ว ต่างก็มี สรีระอันผาสุกยิ่ง มีครวนาคูเดียวกับสรีระแห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายใน สรรพโลกธาตุ อันประดับด้วยสุขารมณ์ฉะนั้น อนึ่ง ตามชุมชนแห่งชนผู้

* จิตที่ภูมิซัดขึ้นจำกัด หมายถึงจิตที่ตั้งอยู่ในภูมิพระอรหันตสาวก ซึ่งในทัศนะของ ฝ่ายมหายาน เห็นว่ายังคับแคบ ควรตั้งอยู่ในภูมิแห่งมหากรุณาบำเพ็ญโพธิจริยามุ่ง พระพุทธภูมิดีกว่า

บริโภกัตต์นั้น ก็มีกลิ่นหอมอบอวลออกมา ดูกลิ่นหอมแห่งบรรดา
พฤษชาติลดาวัลย์ในพหุสุคันธโลกธาตุฉันเดียวกัน

ครั้งนั้นแล ท่านวิมลเกียรติคุณบดี ได้ตั้งปวงนามหมู่พระโพธิสัตว์แห่ง
พหุสุคันธพุทธเกษตรขึ้นว่า

“ดูก่อนท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย อันพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธะ ผู้มีพระนามว่าพระสุคันโธปจิตตภาคตเจ้านั้น พระองค์แสดง
พระธรรมบรรยายอย่างไรหนอแล?”

พระโพธิสัตว์เหล่านั้น จึงตอบเชล่งพจน์ว่า

“อันพระสุคตเจ้าในโลกธาตุของเราทั้งหลายนั้น พระองค์มิได้อาศัย
อักษรโองการบัญญัติใดๆมาแสดงพระสัทธรรม แต่ทรงอาศัยสรรพสุคันธชาติ
เป็นปัจจัย ชักนำเทวดาและมนุษย์ให้ตั้งอยู่ในศีลสมาจารวัตร และพระ
โพธิสัตว์แต่ละองค์ก็ประทับนั่งอยู่ภายใต้ร่มฉายของสุคันธพฤษชาติลดาวัลย์
ครั้นได้สดูสุรภิจากพฤษชาติเหล่านั้นแล้ว พลันก็บรรลุมิ ธรรมคุณครรภ์
สมาบัติ อันผู้ที่เข้าสู่สมาบัตินี้ ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วย
คุณสมบัติทั้งปวงแห่งพระโพธิสัตว์ทีเดียว”

ครั้นแล้ว หมู่พระโพธิสัตว์แห่งพหุสุคันธโลกธาตุ จึงมีปฏิปจฉาท่าน
วิมลเกียรติว่า

“ดูก่อนท่านคุณบดี อันพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธะผู้มี
พระนามว่าพระศากยมุนีตภาคตเจ้าในโลกธาตุนี้ พระองค์แสดงพระธรรม
บรรยายอย่างไรหนอแล?”

ท่านวิมลเกียรติคุณบดี จึงวิสัชนาว่า

“สรรพสัตว์ในโลกธาตุแห่งนี้ มีอฆมาสัยหยาบกระด้างขัดแย้งยากแก่
การอบรมสั่งสอนนัก เหตุฉะนั้น พระสุคตเจ้าพระองค์นั้น (หมายถึงพระ
ศากยมุนีพระพุทธเจ้า) จึงต้องตรัสแสดงพจนารถซึ่งกล้าแข็ง เพื่อฝึกข่มสัตว์
เหล่านั้นให้ราบคาบ จัดเป็นยถาปราชสาสนธรรม อาทิเช่น ตรัสเรื่องนिरยคติ

“นำอัครรยนัก ในการที่พระศากยมนิราศทศพลเจ้า ไม่ทรง
 สำแดงอิสรพละอันปราศจากขอบเขตของพระองค์ให้ปรากฏ กลับมาปรากฏ
 พระองค์ในโลกธาตุอันยากเจ็ญนี้ เพื่อโปรดสรรพสัตว์ อนึ่ง แม้เหล่าพระ
 โพธิสัตว์ ณ แดนนี้ ก็ยอมตรากตรำเหนื่อยยาก ด้วยอาศัยมหากรุณาจิตอัน
 ไม่มีประมาณ มาถือสมภพ ณ พุทธเกษตรแหล่งนี้ได้”

ท่านวิมลเกียรติจึงกล่าวว่า

“ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ พระโพธิสัตว์ในโลกธาตุนี้ ย่อมมีพระมหา
 กรุณาจิตอันมั่นคงไม่หวั่นไหวในปวงสัตว์ คุณจิตรรเสรีญของท่านทั้งหลาย
 แม่นแล้ว อนึ่ง ขอท่านนิรทุกข์ทั้งปวง ฟังทราบไว้ด้วยว่า พระโพธิสัตว์
 ในโลกธาตุนี้ แม้จักบำเพ็ญหิตานุหิตจริยาต่อสัตว์ทั้งหลายเพียงชาติเดียว
 ก็ยังประเสริฐกว่าพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญโพธิจริยาในโลกธาตุอื่น นับด้วย
 ร้อยด้วยพันกัลป์ทีเดียวหนา ชื่อนั้นเพราะเหตุดังๆ? ก็เพราะว่าในสหา
 โลกธาตุนี้ มีความคืออยู่ ๑๐ ประการ ซึ่งหามิได้ในโลกธาตุอื่น ก็ความดี
 ๑๐ ประการนั้นเป็นไฉน? ก็ได้อาศัยทานสงเคราะห์ผู้ทุกตะเจ็ญใจ ๑ ได้
 อาศัยศีลবারมีสงเคราะห์ผู้ทุกศีล ๑ ได้อาศัยขันติবারมีสงเคราะห์ผู้มักกริ้ว ๑
 ได้อาศัยวิริยবারมีสงเคราะห์ผู้เกียจคร้านท้อแท้ ๑ ได้อาศัยฉานบาร์มี
 สงเคราะห์ผู้มีวิกเขปจิต ๑ ได้อาศัยปัญญาบาร์มีสงเคราะห์ผู้โง่หลง ๑ ได้
 แสดงธรรมิกอุบาย พาบุคคลให้ข้ามพ้นอวิชฌอันตรายธรรม ๑ ได้แสดง
 มหายานธรรมโปรดบุคคลผู้ยินดีในหินธรรม ๑ ได้อาศัยกุศลนทรีย์ประการ
 ต่างๆ โปรดบุคคลผู้ไร้กุศลธรรม ๑ ได้อาศัยสังคหวัตถุ ๔ สงเคราะห์สรรพ
 สัตว์ให้สำเร็จ ๑ รวม ๑๐ ประการอย่างนี้แล”

พระโพธิสัตว์เหล่านั้น จึงถามต่อไปว่า

“ดูก่อนคฤหบดี พระโพธิสัตว์จักต้องสำเร็จในธรรมมีประการฉัณใด
 หนา จึงจักดำเนินจริยาโปรดสัตว์ในสหาโลกธาตุนี้ได้ โดยมีแปดเปื้อน
 ด้วยมลทินโทษ แล้วแลได้อุบัติในวิสุทธภูมิ?”

ท่านวิมลเกียรติ เผลยว่า

“ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ พระโพธิสัตว์จักต้องสำเร็จในธรรมอันเป็นคุณสมบัติ ๘ ประการ จึงสามารถดำเนินจริยาโปรดสัตว์ในสหาโลกธาตุนี้ได้ โดยมีแปดเปื้อนด้วยมลทินโทษ ก็คุณสมบัติ ๘ ประการนั้นเป็นไหน? คือ:—

๑. พระโพธิสัตว์จักต้องบำเพ็ญตนให้เป็นคุณประโยชน์ต่อปวงสัตว์โดยไม่ปรารถนาผลตอบแทนจากสัตว์ทั้งหลายใดๆ.

๒. พระโพธิสัตว์สามารถเสวยสรรพทุกข์แทนสรรพสัตว์ได้โดยมิย่นย่อทอดถอย.

๓. พระโพธิสัตว์สร้างคุณความดีไว้มีประมาณเท่าไร ก็สามารถอุทิศให้แก่สัตว์ทั้งหลายได้ ไม่หวงแหนตระหนี่ไว้.

๔. พระโพธิสัตว์ตั้งจิตอยู่ในสมุทธรรมอันสม่ำเสมอในปวงสัตว์ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ถ่อมตนไว้ไม่ลำพองโดยปราศจากความขัดข้องใดๆ.

๕. พระโพธิสัตว์เห็นพระโพธิสัตว์ทุกๆองค์ ปานประหนึ่งเห็นพระพุทธองค์ อนึ่ง พระสูตรใดที่ยังมิเคยได้สดับตรับฟัง ครั้นได้มีโอกาสดับตรับฟังแล้ว ก็ไม่บังเกิดความคลางแคลงกังขาอย่างไรในพระสูตรนั้นๆ.*^๑

๖. พระโพธิสัตว์ไม่หั่นปฤษฏางค์ให้กับธรรมของพระอรหันตสาวก*^๒

*^๑ คุณสมบัติข้อนี้เพื่อกำกับตอบปัญหาของฝ่ายหินยาน ที่มีความสงสัยในพระสูตรคัมภีร์ต่างๆของมหายานว่า ไม่มีในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี จะเป็นของแต่งขึ้นภายหลังกระมัง ถ้าว่าเราเป็นพระโพธิสัตว์ไซ้ร ก็ต้องไม่บังเกิดความสงสัยขึ้น เพราะฝ่ายมหายานถือว่าพระสูตรจะเป็นของใหม่ของเก่าก็ตาม แต่ให้ถือเอาอรรถธรรมในคัมภีร์เป็นสำคัญ

*^๒ ฝ่ายมหายานถือว่า ธรรมฝ่ายหินยานนั้น เป็นบุพภาคที่จักพาบุคคลให้เข้าถึงธรรมฝ่ายมหายาน

แต่สมัครสมานเข้ากันได้กับธรรมดังกล่าวนี้

๗. พระโพธิสัตว์ ไม่เกิดความริษยาในลาภสักการะอันบังเกิดแก่ผู้อื่น
แต่ไม่เกิดความหยิ่งทะนงในลาภสักการะอันบังเกิดแก่ตนเอง สามารถ
ควบคุมจิตของตนไว้ได้.

๘. พระโพธิสัตว์ จักต้องหมั่นพิจารณาโทษของตนอยู่เป็นนิตย์ ไม่
เที่ยวเพ่งโทษโทษของผู้อื่น ตั้งจิตมั่นคงเด็ดเดี่ยวในการสร้าง
บารมี.

นี้แล ชื่อว่าธรรมอันเป็นคุณสมบัติ ๘ ประการของพระโพธิสัตว์

เมื่อ ท่านวิมลเกียรติกฤหบดี พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ ได้กล่าวธรรมมี
กถาในท่ามกลางมหาสันนิบาตนี้จบลง ก็มีเทพดาจำนวนร้อยเป็นอนnek
จำนวนพันเป็นอนnek ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แลมีพระ
โพธิสัตว์หนึ่งหมื่นองค์ ได้บรรลุนุตปาตธรรมกษานติแล.

ปริเฉทที่ ๑๐ สุตตันโตปจิตพุทธวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๑๑

โพธิสัตว์จริยาवरค

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับแสดงพระสัทธรรม ณ อัมพปาลิวันอันเป็นรมณีสถาน บัดคลพนาสนทนต์นั้นก็บังเกิดมหัศจรรย์ แปรเปลี่ยนเป็นภูมิภาพอันแล้วด้วยวิจิตราลงกตพิศาลลักษณะเลิศเลอ พสุชามณฑลอีกทั้งชนทั้งมวล ล้วนรุ่งเรืองด้วยกนกวรรณ ครั้งนั้นแล พระอานนท์เถระเจ้า จึงกราบทูลถามพระบรมศาสดาว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ด้วยเหตุปัจจัยใดหนอ จึงมีศุภนิมิตเห็นปานนี้ปรากฏ สรรพสิ่งในไพรพนาอันนี้ จึงได้ไฟบุลย์อลงกรณ์ไฟจิตรล้าในฉับพลัน อีกทั้งสรรพชนเหล่านี้เล่า แต่ละล้วนวิไลวรรณโอภาส พระพุทธรูปเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์ ศุภนิมิตที่สำแดงอยู่ ณ กาลบัดนี้ มีเหตุปัจจัยเนื่องมาจากวิมลเกียรติอุบาสกแลมัญชุศรีโพธิสัตว์ พร้อมด้วยมหาชนซึ่งยกย่องนิยมเธอทั้งสองแควดวงห้อมล้อมต่างผูกจิตหมายจักมา ณ อุทยานนี้แล”

ลำดับนั้นแล ท่านวิมลเกียรติอุททหบดี ก็กล่าวกับพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ว่า “ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ เราทั้งหลายจงไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน พร้อมทั้งพระโพธิสัตว์ผู้มาจากพหุสุคันธโลกธาตุเหล่านี้ จักได้มีโอกาสนิยามสักการบูชาในพระสุคตเจ้าพระองค์นั้น”

พระมัญชุศรี ตอบว่า “สาธุ จงไปด้วยกันเถอะ บัดนี้เป็นกาลสมควรดีทีเดียว”

ครั้นแล้ว วิมลเกียรติอุททหบดีจึงบันดาลด้วยอิทธาภิสังขาร นำมหาชนทั้งหลายนั้น พร้อมด้วยสิงหาสนบัลลังก์ทั้งหมด ประดิษฐานบนฝ่าหัตถ์

ขวาของท่านเอง แล้วไปเฝ้าพระศากยโคตเจ้า ครั้นถึงที่ประทับแล้วจึงวาง
มหาชนกับสิงหาสนบัลลังก์ลงยังแผ่นดิน เข้าไปอภิวาทพระบาทบงกชของ
พระศุกตเจ้าด้วยเศียรเกล้า กระทำประทักษิณ ๗ รอบ ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วน
หนึ่ง แม้พระโพธิสัตว์ทั้งหลายต่างก็ละจากอาสนะของตนเข้าไปอภิวาท
พระบาทบงกชของพระศุกตเจ้าด้วยเศียรเกล้า กระทำประทักษิณ ๗ รอบ
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่งด้วยกัน แม้บรรดาพระอรหันตสาวก ท้าวมหาพรหม
ท้าวโกสีย์ ท้าวจตุโลกบาล ทวยเทพนิกรเป็นต้นนอกนี้ ต่างก็ละจากอาสนะ
กระทำอภิวาทพระบาทบงกชของพระศุกตเจ้าด้วยเศียรเกล้า กระทำ
ประทักษิณ ๗ รอบ ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสัมโมทนียกถากับมหาชนผู้มาเฝ้า
พอสมควร แล้วจึงมีพุทธานุญาติให้ชนทั้งหลายนั่งยังอาสนะบัลลังก์ของ
ตนๆ แล้วมีพุทธดำรัสกับพระสารีบุตรว่า

“ดูก่อนสารีบุตร เธอเห็นอภินิหารอันอิสระ ซึ่งบันดาลโดยพระ
โพธิสัตว์ ผู้มหาบุรุษรัตนฤาหนอแล?”

พระสารีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระศุกตเจ้า ข้าพระองค์ได้ประจักษ์
แล้วพระพุทธเจ้าข้า”

“เธอมีความคิดเห็นเป็นไฉนเล่า?” ทรงตรัสถาม

พระสารีบุตร “ข้าแต่พระองค์ผู้ควรบูชา ข้าพระองค์เห็นว่าสิ่งทั้งนี้
เป็นอจินไตย สุดที่ความคิดอ่านคาดประมาณของข้าพระองค์จักหยั่งทราบ
ไปถึงได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระอนนท จึงทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ได้กลิ่นสุคนธ์อันหอมหวานซึ่งมิ
เคยได้กลิ่นชนิดนี้มาก่อน กลิ่นสุคนธ์นั้นเป็นกลิ่นอะไรหนอแล?”

ตรัสว่า “เป็นสุคันธชาติซึ่งเฟื่องฟุ้งออกมาจากขุมโลมาชาติ ณ สรีรกาย
แห่งพระโพธิสัตว์เหล่านี้”

พระสารีบุตรจึงพูดกับพระอานนท์ว่า “อาวุโสอานนท์ ชุมโลมาชาติของเราก็พลอยมีสุคันธชาตินี้เหมือนกัน”

พระอานนท์ถามว่า “ข้าแต่ท่านสารีบุตรผู้เจริญ อันสุคันธชาติดังกล่าวนี้มาแต่ไหนใดเล่า?”

พระสารีบุตร “ท่านวิมลเกียรติคฤหบดี เป็นผู้ไปนำภัตตาหารซึ่งเหลือจากพุทธบริโภคนั้น พุทฺธสุคันธโลกธาตุ มาให้พวกผมขบฉันที่คฤหาสน์ของท่าน ผู้ใดได้บริโภคทิพยกระยาหารนี้ ก็จักมีกลิ่นสุรภีออกมาจากชุมโลมาชาติทุกรูปนาม”

พระอานนท์จึงหันมาถามท่านวิมลเกียรติว่า “ดูก่อนท่านคฤหบดี สุคันธชาตินี้ ยังจักตั้งมั่นอยู่โดยกาลเพียงใดหนอ?”

ท่านวิมลเกียรติตอบว่า “จักอยู่ตราบถึงอาหารนี้ย่อยไปหมดแล้ว”

ถาม “ก็ทิพยโภชนดังกล่าวนี้จักย่อยไปโดยกาลเพียงใดเล่า?”

ตอบ “พลังโอชะแห่งทิพยอาหารนี้ ตั้งอยู่ถึง ๗ ทิวาวาร ภายหลังจึงย่อยสลายไป อนึ่ง พระคุณเจ้าอานนท์ หากพระสาวกรูปใด ผู้ยังมีได้เข้าถึงภูมิทัศนมรรค เมื่อบริโภคกระยาหารนี้ โอชะแห่งอาหารนั้นจักดำรงอยู่ตราบถึงสมัยที่พระสาวกรูปนั้นบรรลुทัศนมรรคภูมิ จึงย่อยละลายไป อนึ่ง พระสาวกรูปใดสำเร็จทัศนมรรคภูมิแล้ว เมื่อได้บริโภคกระยาหารทิพย์นี้ โอชะแห่งอาหารนั้นจักดำรงอยู่ ตราบถึงสมัยที่พระสาวกรูปนั้นได้บรรลุเจโตวิมุตติ อาหารนั้นจึงย่อยละลายไป ก็หรือว่าในบุคคลผู้ยังมิได้เกิดจิตปณิธานต่อมหายานธรรม หากได้บริโภคกระยาหารทิพย์นี้ โอชะแห่งอาหารนั้นก็จักยังดำรงอยู่ตราบถึงสมัยที่บุคคลนั้นได้บังเกิดจิตปณิธานในพุทธภูมิ อาหารนั้นจึงย่อยละลายไป อีกประการหนึ่ง บุคคลใดที่มีจิตปณิธานในพุทธภูมิอยู่แล้วแลได้มาบริโภคทิพยโภชนนี้ โอชะแห่งอาหารนั้นก็จักยังดำรงอยู่ตราบถึงสมัยที่บุคคลนั้นได้บรรลุนุตปาตธรรมกษานติ อาหารนั้นจึงย่อยละลายไป อนึ่ง บุคคลที่ได้สำเร็จอนุตปาตธรรมกษานติแล้ว แลมา

บริโภคสุคันธโภชนนี้ โยชะแห่งอาหารนั้นก็จักดำรงอยู่ตราบถึงสมัยที่บุคคลนั้นได้บรรลुเอกชาติปฏิบัติธรรมนั้นแล อาหารดังกล่าวจึงย่อยละลายไป พระคุณเจ้าอาณนทฺ์ผู้เจริญ อุปมาด้วยทิพยโอสถ ซึ่งมีนามว่าอุตตรรส บุคคลใดได้บริโภคเข้าไปแล้ว อานุภาพแห่งโอสถนั้นจักดำรงอยู่ตราบเท่า พิชโรคยังเหลือมืออยู่ในสรีระ เมื่อพิชสรรพโรคดับสูญสิ้นแล้ว โอสถ ดังกล่าวจึงย่อยละลายไปฉนั้นใด อันว่าทิพยสุคันธอาหารนี้ ก็มีอานุภาพระงับ ดับพิษอันเกิดแต่สรรพกิเลส เมื่อกิเลสดับสูญสิ้นแล้ว ทิพยโภชนนี้ก็ย่อย ละลายไป มีอุปมานั้นนั้นแล”

พระอาณนทฺ์ จึงกราบทูลพระบรมศาสดาว่า “อัสจรรยยังนักแล้ว ข้า แต่พระผู้มีพระภาค อันทิพยสุคันธอาหารนี้ สามารถทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธ กรรมกิจได้อย่างดียิ่ง”

พระพุทธองค์ตรัสว่า “อย่างนั้นๆ อาณนทฺ์ ยังมีพุทธเกษตรบางแห่ง ได้อาศัยรังสิโยภาสแห่งพระพุทธเจ้าทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจ บาง แห่งอาศัยหมู่พระโพธิสัตว์ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจ บางแห่งอาศัย บุรุษนิรมิตซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนิรมิตขึ้น ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยต้นพระศรีมหาโพธิพฤกษ์ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยกาสาวพัสดร์นิสีทนสันถัดเครื่องอุปโภคของพระพุทธเจ้า ทำ หน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยพุทธรัตนาหาร ทำหน้าที่ บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยวโนทยานทิพยมณฑิราลัยสถาน ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยมหาปฐิสลักษณะ ๓๒ แล อนุพยัญชนะ ๘๐ ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยพระ พุทธสรีรกายทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี บางแห่งอาศัยอากาศทำ หน้าที่บำเพ็ญพุทธกรรมกิจก็มี สุดแต่ว่าอธิมุตติของสรรพสัตว์จะสมควรแก่ เหตุปัจจัยเครื่องชักจูงอย่างไร อันจักเป็นเหตุให้เข้าถึงภูมิแห่งศีลสมาจาร กิ๋ยมปราภวโดยสภาวะธรรมนั้นๆ บางแห่งอาศัยความฝัน มายา เภา เสี่ยง

ภาพในกระจก ดวงจันทร์ในท้องน้ำ พยับแดด อุปมัยธรรมต่างๆ โดยอนекหลายหลากอย่างนี้ ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรณียกิจ บางแห่งอาศัยสำเนียงจันรรจาโวหาร อักษรบัญญัติ ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรณียกิจ ฤาอาศัยวิสุทธิโลกธาตุ ฤาอาศัยความสังัดเจียบปราศจากศัพทสำนวนใดๆ ไม่มีการพูด ไม่มีการแสดง ไม่มีวิญญานทางอายตนะ ไม่มีการกระทำ ไม่มีการปรุงแต่ง ทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรณียกิจ ด้วยประการฉะนี้แลอานนท์ สรรพพุทธอิริยาบถทั้งหลายอีกทั้งการกระทำของพระพุทธรูปทั้งปวง ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลยที่จักไม่เป็นการทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรณียกิจ”

“ดูก่อนอานนท์ แม้มารทั้ง ๔ ประเภท แลกิเลส ๘๔,๐๐๐ ประการ อันยังปวงสัตว์ให้เหนียวล่าชบเซา แต่สำหรับกับพระพุทธรูปทั้งหลายไซ้ กิเลสเหล่านี้กลับเป็นเครื่องมืออาศัยทำหน้าที่บำเพ็ญพุทธกรณียกิจ นี้แลชื่อว่าการเข้าสู่ประตูลัทธิแห่งสรรพพุทธรูปทั้งปวง อันพระโพธิสัตว์ใดเข้าสู่ประตูลัทธิดังกล่าวมานี้ มาตรจักได้ทัศนาเห็นความวิสุทธิไพบุลย์แห่งพุทธเกษตร ก็ย่อมไม่ก่อเกิดความปรีดา ไม่บังเกิดความละโมภ ไม่มีความรู้สึกอติมานะทรนงภาคภูมิ ฤาโดยประการตรงกันข้าม หากจักได้ทัศนาเห็นพุทธเกษตรที่เศร้าหมองไม่ผ่องแผ้วสะอาดหมดจด ก็ย่อมไม่ก่อเกิดความโทมนัส ไม่บังเกิดความขัดข้องแห่งจิต ไม่มีความรู้สึกเอือมระอาหน่ายแค้น แต่พระโพธิสัตว์นั้น ย่อมตั้งจิตอันสะอาดผ่องใส ประกอบด้วยความปสาทะเคารพนอบน้อมต่อพระพุทธรูปเจ้าทั้งปวงโดยเสมอกัน มีความรู้สึกว่ พระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายย่อมมีพระคุณเสมอกัน แต่ด้วยกุศลโลบายในการโปรดสัตว์จึงสำแดงพุทธเกษตรให้แตกต่างกันออกไปเท่านั้น”

“อานนท์? เธอเห็นจำนวนปริมาณแห่งพุทธเกษตรทั้งหลายได้อยู่ แต่จักเห็นจำนวนปริมาณของอากาศความว่างเปล่าย่อมไม่ได้ เช่นเดียวกับที่เธอเห็นจำนวนปริมาณ แห่งพระสิริรูปของพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายได้ แต่จักเห็นจำนวนปริมาณของพระคุณมีพระปัญญาคุณ อันปราศจากขอบเขต

ของพระพุทธเจ้าทั้งปวงย่อมมิได้ คู่ก่อนอาณนท์ อันพระพุทธรูปทั้งหลาย
 อานุภาพ พุทธวงศ์ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัศนะ พละ อุกะ
 อเวณิกธรรม มหาเมตตา มหากรุณา วัตรสมาจาร กับทั้งพระชนม์ชีพ การ
 แสดงพระสัทธรรม วิสุทธิอลังการพุทธเกษตร ความสมบูรณ์ในธรรมแห่ง
 ความเป็นพระพุทธเจ้าย่อมมีฐานะเสมอเท่ากันหมด เพราะเหตุนี้แล จึง
 ได้พระนามว่า สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า ตถาคตะ พระนามว่า พุทธะ
 อาณนท์! หากเราจักอธิบายความหมายแห่งพระนามทั้ง ๓ นี้โดยพิสดารไซ้
 แม้อายุของเธอจักยืนเป็นกัลป์ๆ ก็ยังไม่สามารถจักสดับฟังได้จบสิ้น ถึง
 มาตราว่าสรรพสัตว์ในมหาตรีสหัสโลกธาตุ มีคุณธรรมเช่นเดียวกับเธอ
 คือเป็นเอตทัคคะทางพหุสูต มีสติจำทรงอย่างเยี่ยมยอด แลสัตว์ทั้งหลายนี้
 ล้วนมีอายุยืนเป็นกัลป์ๆ ก็ยังมีสามารถจักสดับฟังได้จบสิ้น ด้วยประการ
 ฉะนี้แล อาณนท์! พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 จึงไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต พระปัญญาปฏิภาณของพระพุทธเจ้า จึงเป็น
 อจินไตย”

พระอาณนท์เถรเจ้า กราบทูลพระบรมศาสดาว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า นับตั้งแต่กาลบัดนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์
 มิอาจสำคัญตนเองว่า เป็นบุคคลผู้พหุสูตอีกแล้วพระพุทธเจ้าข้า”

พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสว่า “สำแดงอาณนท์ เธออย่าได้มีจิตที่ถ้อย
 อย่างไม่เกิดขึ้นเลย อันตัวเธอนั้นเป็นเอตทัคคะพหุสูตบุคคลในหมู่แห่งพระ
 สาวกทั้งหลาย มิได้หมายถึงในหมู่แห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายด้วยเลย เธอ
 จงระงับมนสิการนั้นเสียเถิด คู่ก่อนอาณนท์ บัณฑิตผู้มีปัญญาย่อมไม่คิด
 ประมาณหยั่งภูมิแห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายเลย อันห้วงมหาสมุทรที่ล้าลึก
 ทั้งปวง ยังเป็นฐานะที่จักประมาณหยั่งเอาได้ แต่ภูมิของพระโพธิสัตว์มี
 ฌานสมาบัติ ปรชญา ธารณี ปฏิภาณ พร้อมด้วยคุณสมบัติหลากหลาย
 ย่อมไม่เป็นฐานะที่จักประมาณหยั่งเอาได้เลย อาณนท์ พวกเธอทั้งหลาย

เป็นผู้สละคืน ซึ่งโพธิสัตว์จรรยาเสียแล้วหนอ โดยประการดังนี้ วิมลเกียรติ
อุบาทจึงได้สำแดงอานุภาพแห่งคุณาภินิหารให้เป็นไปปรากฏอยู่ ซึ่งพระ
อรหันตสาวกทั้งหลาย พระปัจเจกโพธิพุทธเจ้าทั้งหลาย ในกัลป์นับด้วย
ร้อยเป็นอนันต์ นับด้วยพันเป็นอนันต์ ต่างพยายามสำแดงอภินิหารอย่างถึงขีด
สุด ก็ยังมีอาการกระทำสำแดงให้เป็นเช่นนั้นได้”

ครั้งนั้นแล บรรดาพระโพธิสัตว์ที่มาจากพหุสุคันธพุทธเกษตร ต่าง
พากันกระทำอัญชลีศิวาทพระบาทพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลถาม
ขึ้นว่า

“ข้าแต่พระสุคต ขณะแรกเมื่อข้าพระองค์ทั้งผองได้มาทัศนโลกธาตุ
นี้ ก็บังเกิดความรู้สึกนึกหมั่นแคลนในภูมิสถานดังกล่าว แต่ครั้นมาบัดนี้
ข้าพระองค์ทั้งหลายต่างสำนึกว่า จินตนาการเห็นปานนั้น เป็นความผิดไม่
บังควรอย่างยิ่ง จึงได้สละมนสิการนั้นเสีย ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็
เพราะว่าพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายย่อมมีอุปายโกศลอันเป็นอนันต์ แต่เพื่อ
โปรดสรรพสัตว์และเพื่อให้เหมาะกับอธิมุตติอัชฌาสัยของลำสัตว์นั้น จึง
ทรงสำแดงให้สำเร็จเป็นพุทธเกษตรผดแปลกแตกต่างกันออกไป โอ้อข้าแต่
พระองค์ผู้ควรบูชา ขอพระองค์ทรงพระกรุณาประสาธน์ธรรมานุศาสน์
แม้เพียงส่วนน้อยให้แก่ข้าพระองค์ทั้งปวง เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายนิวัตคืน
สู่โลกธาตุที่อาศัยแล้ว จักได้เป็นพุทธานุสสติอนุสรณ์รำพึงถึงพระองค์
พระพุทธรูปเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาค จึงมีพุทธบรรหารว่า

“มีวิมุตติธรรมทวารบาท ว่าด้วยอันตรธรรมและอนันตรธรรม อันพวก
เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกศึกษาไว้ ก็อันตรธรรมนั้นเป็นไฉนเล่า? บรรดา
สังขตธรรมทั้งปวง ชื่อว่าอันตรธรรม อนันตรธรรมนั้นเป็นฉันทใด? กล่าวคือ
อสังขตธรรมนั่นเอง ชื่อว่า อนันตรธรรม”

“บุคคลผู้เป็นโพธิสัตว์ ย่อมไม่สละสังฆตธรรมจนหมดสิ้น ในขณะเดียวกันก็ย่อมไม่ยึดถืออยู่ในอสังฆตธรรม คำใดซึ่งตถาคตกล่าวว่า ไม่สละสังฆตธรรมจนหมดสิ้นนั้นเป็นไฉน? อธิบายว่า พระโพธิสัตว์ย่อมมีจิตไม่ห่างจากมหาเมตตา ไม่เว้นจากมหากรุณา มีจิตปณิธานมุ่งต่อสรรพพหุญาณอย่างลึกซึ้งเสถียรภาพ บ่ห่อนจักได้หลงลืมคืนคลาย อนึ่ง พระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งแสดงธรรมสั่งสอนสรรพสัตว์ โดยมีบังเกิดความเหนื่อยหน่ายเอือมระอาใดๆ ย่อมปฏิบัติตนในสังฆวัตรธรรมเป็นนิจรันดร์ ย่อมอภิบาลรักษาพระสัทธรรมให้โรจนาภาสโดยจิรายุกาล มิเสียดายแม้กระทั่งชีวิตของตน อนึ่งเล่า ย่อมมีวิริยะอาจหาญบำเพ็ญสร้างสมสรรพกุศลสินทรีย์ โดยมีท้อแท้ ตั้งหฤทัยขำรงมั่นในอุดมคติไม่วิจลະ คลอนแคลนใดๆ พระโพธิสัตว์นั้นย่อมอุทิศมุ่งต่อพระโพธิญาณด้วยปัญญาโกศล หมั่นศึกษาเรียนเล่าในพระสัทธรรมโดยมีเกียจคร้าน แสดงธรรมแก่ผู้อื่นโดยปราศจากธรรมมังจรรย์ะ แลย่อมเพียรถวายเป็นสักการบูชาในพระพุทธเจ้าทั้งหลายมิเชื่อนแฆ เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ปฏิบัติได้ดังนี้ พระโพธิสัตว์นั้นย่อมไม่บังเกิดความเกรงขามต่อชาติแลมรณะ ไม่บังเกิดโสมนัสฤาโทมนัสในยามเสวยอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ แลไม่บังเกิดความดูแคลนต่อบุคคลผู้ยังมิได้ศึกษา แต่จักให้ความเคารพ ประหนึ่งว่าเขาเป็นพระพุทธรูปพระองค์หนึ่งฉะนั้น สัตว์เหล่าใดตกเป็นกิเลสทาส พระโพธิสัตว์ย่อมชักนำให้สัตว์เหล่านั้น ได้วิโมกข์สถิตอยู่ในสัมมาทัศนะ ผู้ใดประพฤติตนเป็นผู้ห่างไกลจากโลกียสุข พระโพธิสัตว์ย่อมไม่สำคัญว่านั่นเป็นจรรยาอันวิเศษ* พระโพธิสัตว์ย่อมไม่ถือประโยชน์สุขแห่งตนเป็นสำคัญ แต่จักมีมุทิตาจิตในความสุขของสรรพสัตว์เป็นสำคัญ

* หมายความว่าผู้ที่สละโลกียสุขเอาตัวรอดแต่ผู้เดียว ย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์จะต้องทำหน้าที่ช่วยสัตว์ต่อไป ไม่ยอมมุ่งความพ้นทุกข์ส่วนตน

อนึ่งเล่า พระโพธิสัตว์นั้นย่อมมนสิการว่า การเข้าสู่ฌานสมาบัติมีอุปมาฉันเดียวกับการเข้าสู่ภูมินรก แลความว่ยเวียนเกิดตายในสังสารสาครมีความสุขครุณาเช่นการคมนาคมการสู่อุทยานอันแสนจะรื่นรมย์*^๑ ทักหนาเห็นบุคคลผู้มาขอศึกษาธรรม ประหนึ่งเขาผู้นั้นมีฐานะเป็นครูบาที่ดีของเรา*^๒ พระโพธิสัตว์ย่อมสามารถสละสรรพสมบัติ ด้วยตั้งอยู่ในสรรพเพชคาญาณ สัจญาโดยสมบูรณ์มิบกพร่อง ทักหนาเห็นบุคคลผู้ทุศีล อลัชชี พระโพธิสัตว์ย่อมเกิดความมุงมาตรที่จักอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ยังบุคคลนั้นให้กลับตนตั้งอยู่ในกุศลภูมิ

อนึ่ง พระโพธิสัตว์ย่อมสำคัญสรรพบารมีธรรมเป็นประดุจชนกชนนี แลย่อมสำคัญว่า โพธิปักขิยธรรมทั้งหลายเป็นประดุจบริวารแวดล้อม มุงบำเพ็ญกุศลนทริย์โดยไม่มีเขตสุด เอาสรรพไพจิตรลังการแห่งปวงวิสุทธิโลกธาตุ มาปรุงสำเร็จเป็นพุทธเกษตรแห่งตน บำเพ็ญอนันตปริจาคธรรมยังสุกัลักษณะให้ไพบุลย์ พระโพธิสัตว์นั้นย่อมกำจัดอกุศลธรรมทั้งหลายยังกายทวาร วจีทวาร มโนทวารให้สะอาดหมดจด มีความแก้วกล้าอาจหาญ มีย่นย่อต่อการเวียนเกิดเวียนตายในกัลป์อันเป็นอปรโมยเพื่อโปรดสรรพสัตว์ อนึ่ง ครั้นได้สดับสรรพคุณลังการอันประมาณมิได้ของพระพุทธเจ้าเล่า มนัสแห่งพระโพธิสัตว์ก็ไม่บังเกิดความเหนื่อยหน่ายท้อถอยใดๆ พระโพธิสัตว์นั้นย่อมเอาปัญญาญาณเป็นพระขรรค์เข้าพิฆาตเช่นฆ่าโจร กล่าวคือกิเลส มีตนวิโมกข์หลุดรอดจากความผูกมัด กล่าวคืออุปาทานในขันธ

*^๑ หมายความว่า พระโพธิสัตว์ไม่ติดในฌานสุข เห็นฌานสุขดุจทุกข์ในนรกและย่อมไม่กลัวต่อชาติภพ เพราะหากกลัวชาติภพเสียแล้ว ก็ไม่สามารถจะทำหน้าที่ช่วยสัตว์ได้ พระโพธิสัตว์จึงยินดีในการเวียนว่ยตายเกิด เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

*^๒ เพราะเป็นเหตุให้พระโพธิสัตว์มีโอกาสบำเพ็ญบารมีสั่งสอนธรรมแก่เขา จึงเท่ากับเขาเป็นครูทำให้พระโพธิสัตว์ได้เพิ่มพูนบารมี

ธาตุ อายตนะ ประกอบกิจโดยการประคับประคองสรรพสัตว์ให้ถึงวิมุตติธรรมโดยอนันตกาล พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมหาวิริยธรรม บำราบข่มขี่โยธิมารให้พ่ายแพ้ ย่อมมุ่งต่อปัญญาญาณในพระนิพพานอันเป็นอนารัมณธรรม พระโพธิสัตว์นั้นย่อมมีอัปปิจนตาทอปรทั้งสันตคุณธรรมเป็นปกติจรรยา แต่ก็มิได้ปลดปล่อยประคาโลกียธรรมเสียเลยทีเดียว พระโพธิสัตว์ย่อมไม่ทำลายสมาจารวัตร แต่ก็สามารถอนุโลมตามโลกจรรยาได้ มีขัดข้องก็คขวางกันเลย ย่อมอาจสามารถใช้อภิญาโกศล ชักจูงสั่งสอนนิกรสัตว์ พระโพธิสัตว์ย่อมได้บรรลุสมฤติธารณธรรม ได้สดับฟังเรื่องราวใดๆย่อมอาจจดจำมีเลือนลางเคลื่อนคล้อยไป

อนึ่ง พระโพธิสัตว์ ย่อมมีอินทรีย์ปโรปริยัตติญาณ สามารถตัดวิมุตติกังขาแห่งปวงสัตว์ได้ ย่อมเป็นผู้ยินดีในการเทศนาอบรมสั่งสอนจำแนกธรรม โดยปราศจากอุปสรรคข้อขัดแย้งใดๆใด บำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ อันยังผลให้เสวยเทวสมบัติ มนุษยสมบัติ บำเพ็ญอัปปมัญญาภาวนา ๔ เบิกวิถีพรหมโลก อนึ่ง เพราะพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญกุศลจรรยา ด้วยการอาราธนาพระพุทธรองค์แสดงพระสัทธรรม และได้มีจิตสัมปสาทนียอนุโมทนาในการแสดงพระสัทธรรมนั้น จึงได้วิบากคือสุรเสียงสำเนียงของพระพุทธรูปไว้กับตน แลอาศัยความที่กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ของพระโพธิสัตว์นั้นสุจริต จึงได้วิบากคืออริยาบถอากัปปจรรยาของพระพุทธรูปไว้กับตน แลเนื่องด้วยพระโพธิสัตว์ได้ศึกษาบำเพ็ญในกุศลธรรมอันสุขุม คัมภีรภาพล่ำลึก จริยวัตรแห่งพระโพธิสัตว์นั้นจึงยิ่งวิเศษอุดมเลิศ ย่อมอาศัยมหายานศาสน์เป็นหลักปฏิบัติ สำเร็จเป็นโพธิสัตว์สงฆ์ จิตตั้งอยู่ในอัปปมาทธรรม มีกุศลธรรมทั้งหลายไม่เสื่อมหาย ผู้ใดปฏิบัติตามวัตรธรรมดังพรรณนามานี้ ย่อมเชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์ผู้ไม่สละสังขตธรรมจนหมดสิ้น

อีกประการหนึ่ง เชื่อว่าพระโพธิสัตว์ ย่อมไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรมนั้นเป็นไฉน? กล่าวคือพระโพธิสัตว์บำเพ็ญสุญตวิโมกขธรรม ย่อมเป็นผู้ไม่ถือเอาสุญตาเป็นธรรมอันตนจักบรรลु บำเพ็ญอนิมิตตวิโมกข์ อปฺปณฺหิตวิโมกข์ ก็ย่อมไม่สำคัญถือเอาอนิมิตตธรรม อปฺปณฺหิตธรรมนั้นเป็นธรรมอันตนจักบรรลุ ฤๅเมื่อบำเพ็ญอนุตปาทธรรม ก็ย่อมไม่สำคัญถือเอาอนุตปาทธรรม เป็นธรรมอันตนจักบรรลุ พระโพธิสัตว์ย่อมมีอนิจจานุปัสสนา แต่ก็ไม่บังเกิดความเบื่อหน่ายต่อการบำเพ็ญสร้างสมกุศลสมการ พระโพธิสัตว์ย่อมพิจารณาโลกโดยทุกขานุปัสสนา แต่ก็ไม่บังเกิดความอสงขนาหงายแห่งในชาติมรณะ พระโพธิสัตว์ย่อมมีอนัตตานุปัสสนา แต่ก็ทำหน้าที่โปรดสัตว์โดยไม่เอือมระอาเหน็ดเหนื่อย พระโพธิสัตว์ย่อมมีนิโรธานุปัสสนา แต่ก็ไม่ยังตนให้ถึงความดับเองโดยอนันตกาล พระโพธิสัตว์ย่อมถึงพร้อมด้วยวิราคานุปัสสนา แต่ก็ตั้งกายใจของตนบำเพ็ญกุศลธรรม พระโพธิสัตว์ย่อมพิจารณาความปราศจากที่ไป* แต่ก็มีกุศลธรรมเป็นที่ไป พระโพธิสัตว์ย่อมบำเพ็ญอนุตปาทานุปัสสนา แต่ก็อาศัยอุปปาทธรรมเพื่อเกื้อกูลสรรพสัตว์ พระโพธิสัตว์ย่อมบำเพ็ญอนาสวานุปัสสนา แต่ก็ไม่สละถอนปวงอสาवธรรมเสียจนสิ้น ฯลฯ พระโพธิสัตว์เมื่อยังมีปณิธานไม่เต็มเปี่ยมสำเร็จสมไพบูลย์ ย่อมไม่ละเลยต่อการสร้างสมบารมีธรรมเข้าไว้ มีอาทิเช่น ฌานสมาธิ ปรัชญา เป็นต้น พระโพธิสัตว์ใดบำเพ็ญธรรมปฏิบัติดังพรรณนามานี้ ย่อมเชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์ผู้ไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรม แลเพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์มีบารมีธรรมอันไพบูลย์พร้อมพรั่ง ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่ยึดถืออยู่ในอสังขตธรรม อนึ่ง เพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์มีปรัชญาญาณสมบูรณ์ ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่สละสังขตธรรมเสียจนหมดสิ้น แลเพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์ ดำรงอยู่ในภูมิธรรม

* คือสภาวะธรรม ย่อมปราศจากที่มาที่ไป หรือการมาการไปโดยปรมาตย์

แห่งมหาเมตตา มหากรุณา ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรม
 หนึ่ง เพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์ยังปลื้มพานให้เต็มรอบ ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่สละ
 สังขตธรรมเสียจนหมดสิ้น แลเพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์พึงสร้างสมธรรมสุข
 ในสรรพสัตว์ ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรม หนึ่ง เพราะ
 เหตุที่พระโพธิสัตว์จักต้องจ่ายแจกธรรมโมสถให้แก่ประชาสัตว์ ดังนั้นจึงเป็น
 ผู้ไม่สละสังขตธรรมเสียจนหมดสิ้น แลเพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์จักต้องรู้
 ชาติในพยาธินัยแห่งปวงสัตว์ ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรม
 หนึ่ง เพราะเหตุที่พระโพธิสัตว์จักต้องมีการกิจดับพยาธิทุกข์ (หมายถึงกิเลส)
 ของสรรพชีพนั่น ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่สละสังขตธรรมเสียจนหมดสิ้น ก่อน
 ปวงสัมมาจริชน พระโพธิสัตว์ใดหากได้บำเพ็ญธรรมานุธรรมปฏิบัติ ดัง
 ตถาคตพรรณนามา เป็นผู้ไม่สละสังขตธรรมจนหมดสิ้น ในขณะเดียวกัน
 ก็ย่อมไม่ยึดถือตั้งอยู่ในอสังขตธรรม พระโพธิสัตว์นั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้เข้าถึง
 วิมุตติธรรมทวารบท ว่าด้วยอันตรธรรม อนันตรธรรม อันพวกเธอทั้งหลาย
 พึงสำเหนียกศึกษาไว้ด้วยประการฉะนี้”

ครั้งนั้นแล บรรดาพระโพธิสัตว์เหล่านั้น ได้สดับพระธรรมบรรยาย
 นี้แล้ว ต่างก็บังเกิดความโสมนัสปรีดายิ่งนัก ต่างก็ได้นាំบุปผชาติ นานา
 พรรณ อันมีสุคันธชาติหอมหวานผิดแผกแตกต่างกัน เกลี้ยโปยกระจายไป
 ท่วมหาตริสหัสสโลกธาตุ เป็นพุทธครุสัการบูชา กับทั้งเป็นการบูชาพระ
 ธรรมเทศนานั้น แลพระโพธิสัตว์บริษัทอื่นๆ อีกด้วย ครั้นแล้วเหล่าพระ
 โพธิสัตว์ผู้มาแต่พหุสุคันธพุทธเกษตรนั้น ก็ได้อภิวาทพระบาทบงกชของ
 พระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า กล่าวสดุดีในพระธรรมเทศนาว่าเป็นอัสจรรย
 ต่างกราบทูลขึ้นว่า

“อัสจรรยยังนักพระพุทธเจ้าข้า ในการที่พระผู้มีพระภาคศากยมุณี
 พุทธเจ้า ทรงสำแดงกุศลบายจริยาในสหาโลกธาตุได้เห็นปานเช่นนี้”

เมื่อกล่าวจบแล้ว ก็อันตรายหายไปในตัวคน พากันกลับคืนสู่พหุ
คันธพุทธเกษตรด้วยประการฉะนี้.

ปริเฉทที่ ๑๑ โพรตัตถ์จริยาวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๑๒

อัทธิยภะพุทธเกษตรทรรคชะวรรค

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระดำรัสถามวิมลเกียรติ อุบาสกว่า

“ดูก่อนคฤหบดี ความปรารถนาของเธอในอันจักยลตถาคตนั้น เธอ จักทักขนาได้ด้วยธรรมประการฉัณใดหนอ?”

ท่านวิมลเกียรติทูลว่า

“ข้าแต่พระสุคต อุปมาการพิจารณาตุตตวลักษณะในสรีรกายของ ตนเองด้วยประการฉัณใด ข้าพระองค์ก็ย่อมพิจารณาอุพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็มีอุปมัยด้วยประการฉัณนั้น ก่อว่าคือ ข้าพระองค์มาพิจารณาเห็นแจ้งว่า อันสภาวะธรรมแห่งพระตถาคตเจ้านั้น ย่อมปราศจากการมาในอดีต ฤการ ไปในอนาคต แลในปัจจุบันกาลเล่า ก็ปราศจากการตั้งอยู่* ข้าพระองค์ ย่อมไม่พิจารณาเห็นพระองค์ในรูป หรือในรูปตถตา หรือในรูปสภาวะ ย่อมไม่พิจารณาเห็นพระองค์ แม้ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ พิจารณาเห็นพระองค์ในวิญญาณตถตา หรือในวิญญาณสภาวะ ด้วยพระ กายของพระองค์ (หมายถึงพระธรรมกาย) มิได้อุบัติก่อกำเนิดขึ้นด้วยอาศัย จตุรรมหาภูตทั้ง ๔ แต่เป็นสภาวะอันปราศจากขอบเขตที่ตั้ง กรูวนาดูจเดี่ยว กับสุญญากาศ พ้นจากความพอกพูนปรากฏแห่งสพายตนะ มีจักขวยตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ จิวหายตนะ กายายตนะ มนายตนะ มิได้อยู่ใน ภพ ๓ พ้นแล้วจากมลทิน เครื่องเศร้าหมองแห่งภพนั้น อนุโลมตาม

* ทางฝ่ายมหายาน ย่อมถือว่าพระธรรมกายของพระพุทธเจ้าอันเป็นตัตตวลักษณะ ย่อมไม่มีเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด เป็นอกาล

วิโมกขธรรม ๓ พรั่งพร้อมบริบูรณ์ด้วยเทววิชชาธรรม เสมอด้วยอวิชา
ที่เดียว* ไม่เป็นเอกภาพ ไม่เป็นอเนกภาพ ไม่ใช่สวลักษณะ ฤๅปรลัษณะ
จะว่าปราศจากนิมิตลัษณะเสียเลยก็มีใช่ แต่ก็ไม่ใช่อุปาลัษณะ ไม่ใช่ฝั่ง
นี้ฤๅฝั่งโน้น แลไม่ติดในท่ามกลาง แต่บำเพ็ญพุทธกิจโปรดสรรพสัตว์...
ฯลฯ... ไม่มีความเกิดขึ้น ไม่มีความดับไป ไม่มีภัย ไม่มีโศก ไม่มีความ
ยินดี ไม่มีความเบื่อหน่าย มิได้มีแล้ว มิได้จักมี แลมิได้มีอยู่ ไม่สามารถ
จักนำพจนโฆหาร ถ้อยคำสำนวนใดมากล่าวแสดงจำแนกได้เลยนั้นแล ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระวรกายของพระตถาคตเจ้า มีสภาพดังข้าพระองค์
กราบทูลมานี้ ฉะนั้น จึงควรเพ่งทัสนาดูพระองค์ด้วยอาการดังกล่าวมา
ผู้ใดทัสนาพระองค์ด้วยธรรมเช่นที่พรรณนามานี้ ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าเป็นสัมมา
ทัสนา ผู้ใดทัสนาพระตถาคตเจ้า โดยธรรมประการอื่นไฉน เชื่อว่าเป็น
มิฉนาทัสนาโดยแท้เทียว”

ลำดับนั้น พระสารีบุตรเถรเจ้า ถามขึ้นว่า

“ดูก่อนภคเณศ อันทัวของท่านนี้ จุตินาจากนิवासโลกธาตุแดนใด
จึงมาปฏิสนธิ ณ โลกธาตุค้ำแดนนี้”

ท่านวิมลเกียรติปฏิปุจฉาว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าสารีบุตร ก็กรรมอัน
พระคุณบรรลุลำเรานั้น จักมีจติปฏิสนธิอีกฤๅไม่เล่า?”

ตอบ “หามิได้ ธรรมที่อาตมาภาพบรรลु ย่อมพ้นจากจติปฏิสนธิ”

ถาม “ก็ถ้าหากว่า ธรรมทั้งหลายปราศจากอาการจติปฏิสนธิ เหตุ
ดังฤๅพระคุณ จึงมาถามว่า ‘อันทัวของท่านนี้จุตินาจากนิवासโลกธาตุแดน
ใด จึงมาปฏิสนธิ ณ โลกธาตุค้ำแดนนี้’ พระคุณจักมีความคิดเป็นไฉน

* สภาวะของอวิชชา นั้นโดยปรมาตม เป็นสุญญตา ปราศจากแก่นสาร ดังนั้นผู้รู้แจ้ง
ดังนี้จึงไม่เกิดความเห็นแตกต่างระหว่างวิชชา กับอวิชชา เพราะต่างก็เป็นสุญญตา นี้
เป็นไปโดยปรมาตม

เปรียบเหมือนมายากรรมนิมิตรูปชายหญิงมายาขึ้น ก็รูปมายนั่นจักมีจิต
ปฏิสนธิกระนั้นหรือ?”

ตอบ “หามิได้ จักหาจิตปฏิสนธิในรูปมายนั่นแต่ไหนได้*”

ถาม “พระคุณไม่ได้สดับพระพุทธพจน์บ้างหรือหรือที่ว่า ธรรมทั้ง
ปวงนั้นมีอุปมาจุมาหา?”

ตอบ “อาตมาภาพได้สดับซึ่งพระพุทธพจน์นั้น”

ถาม “ก็เมื่อธรรมทั้งปวงมีสภาพจุมาหาไซ้ไร ไฉนพระคุณจึงมาตั้ง
ปัญหาถามกระผมว่า ‘อันตัวของท่านนี้จุติมาจากนิवासโลกธาตุแดนใด จึง
มาปฏิสนธิ ณ โลกธาตุค้ำวแดนนี้’ พระคุณเจ้าสารีบุตรผู้เจริญ อัน ‘จุติ’
นั้นเป็นธรรมมายาหลอกลวง จัดเป็นพินาสธรรม อัน ‘ปฏิสนธิ’ เล่า ก็
เป็นธรรมมายาหลอกลวง จัดเป็นสันตติธรรม พระโพธิสัตว์ถึงมาตรยัง
ต้องจุติ แต่ก็มีได้ยังกุศลธรรมให้จุติไปด้วย แลมาตรยังต้องปฏิสนธิก็มีได้
ยังกุศลธรรมให้บังเกิดเจริญขึ้นมาตาม”

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาค มีพุทธบรหารกับพระสารีบุตรว่า

“ดูก่อนสารีบุตร ยังมีโลกธาตุแห่งหนึ่งนามว่า อภริติโลกธาตุ
พระพุทธเจ้า ณ โลกธาตุนั้นพระนามว่า อักโขภยะพุทธะ แลวิมลเกียรติ
อุบาสกนี้จุติจากพุทธเกษตรนั้นมาปฏิสนธิ ณ โลกธาตุนี”

พระสารีบุตรทูลว่า

“ข้าแต่พระสุคต อัสจรรย็ยัณักแล้วพระพุทธเจ้าข้า อันบุคคลเห็นปาน
นี้ สามารถสละวิสุทธิภูมิมายินดีในภูมิอันอาภะเรณด้วยโทษภัยหลากหลาย
กระนี้ได้”

* รูปมாயาเป็นสิ่งที่ไม่มีสภาวะจริง อุปมาดังเปลวแดดในทะเลทรายทำให้สำคัญผิดว่า
มีลำธารน้ำ อันที่จริงลำธารน้ำไม่เคยมีเลย ณ ที่ตรงนั้น ฉะนั้นจะกล่าวว่าลำธารนั้น
เกิดขึ้นหรือดับไปย่อมไม่ได้ มีแต่ความสำคัญผิดของเราผู้เห็นเปลวแดดเป็นสายน้ำไป

ท่านวิมลเกียรติจึงว่า

“พระองค์เจ้ามีความคิดเห็นเป็นไฉน? ในกาลใด ดวงทิวากรประภาส
จรัสฉาย จักสมานสามัคคีร่วมด้วยอันธกาลได้อยู่แลหรือ?”

พระสารีบุตร “หามิได้ คฤหบดี! สมัยใดที่แสงภาณุมาศปรากฏ
สรพอันธกาลย่อมปลาตดับสูญไป”

ถาม “พระองค์รู้ฤาไม่เล่าว่า ไฉนดวงสหัสรังสีจึงโคจรสู่ชมพูทวีป?”

ตอบ “เหตุก็เพื่อประเทืองโรจนาสกัจจอันธกาลนั่นเอง”

ท่านวิมลเกียรติ “พระโพธิสัตว์ก็ดุจเดียวกัน ถึงมาตรแม้ว่าอุปมาใน
พุทธเกษตรที่มิใช่วิสุทธภูมิ แต่ก็โดยประสงค์โปรดสรรพสัตว์เป็นที่ตั้ง
พระโพธิสัตว์นั้น ย่อมไม่สมานสามัคคีกลมกลืนกับโมหันธ์มรรคม แต่
บำเพ็ญหน้าที่ดับสรรพกิเลสของปวงสัตว์เท่านั้น”

สมัยนั้น บรรดาประชุมชนบริษัท ณ ธรรมสถานนั้น ต่างก็มีความ
ปรารถนา จักได้ทัศนาพระพุทธรักโฆยะตถาคตเจ้าแห่งอภินิหารโลกธาตุ
พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์บริษัท พระสาวกบริษัทในพุทธเกษตรนั้นเป็นอย่าง
ยิ่ง พระผู้มีพระภาคทรงทราบความประสงค์ของประชุมชนทั้งนั้นแล้ว มี
พุทธดำรัสกับวิมลเกียรติคฤหบดีว่า

“ดูก่อนคฤหบดี เพื่อประชุมชนบริษัทนี้ เรายังสำแดงพระพุทธร
ักโฆยะแห่งอภินิหารพุทธเกษตร พร้อมทั้งปวงพระโพธิสัตว์แลพระสาวก
ให้ปรากฏตามความปรารถนาจักยลของประชุมชนนี้เทอญ”

ลำดับนั้นแล ท่านวิมลเกียรติคฤหบดี มีความตรึกในใจว่า

“เราจักไม่ลุกขึ้นจากอาสนะ แต่จักถือเอาซึ่งอภินิหารพุทธเกษตร พร้อม
ด้วยภูเขจักรวาล สาคกรนทีธาร มหาสมุทร ขุนเขาพระสุเมรุ กับทั้งดวง
สุริยา จันทราร คาราเคราะหทั้งหลาย พร้อมกับวิมานแมนแห่งพรหม
เทพารักษ์น้อยใหญ่ นาคอสุรมณเฑียรเป็นต้น กับทั้งปวงพระโพธิสัตว์
บริษัท พระสาวกบริษัท คามนิคมชนบท ราชธานี ชายหญิงใหญ่น้อย

ไปจนกระทั่งถึงองค์สมเด็จพระอโศกยะพุทธเจ้า พระโพธิ์รุขั้สรรพโกมุท
ชาติ อีกทั้งบรรดาผู้ที่อาจบำเพ็ญพุทธกรณียกิจในทศทิศ ฯลฯ โดยใช้หัตถ์
เบื่องขวาทือเอามา”

เมื่อคำรินั้นแล้ว วิมลเกียรติกฤหบดีจึงเข้ามานมัสการด้วย
อิทธาภิสังขาร ใช้หัตถ์เบื่องขวาทือเอาซึ่งอภริติโลกธาตุมาวางประดิษฐาน
ณ สหาลโลกธาตุนี้

ครั้งนั้นแล พระโพธิ์สัตว์แลพระสาวก อีกทั้งทวยเทพที่มีฤทธิ์ ณ
อภริติพุทธเกษตรนั้น ต่างก็ร้องทูลถามพระสุคตเจ้าพระองค์นั้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ผู้ใดหนอที่เป็นผู้ถือเอาข้าพระองค์ให้เคลื่อน
จากที่ไป ขอพระบารมีของพระองค์ได้คุ้มครองปกป้องข้าพระองค์ด้วยเถิด
พระพุทธเจ้าข้า”

พระอโศกยะพุทธเจ้าตรัสว่า “มิใช่การกระทำของตถาคตหรอก แต่
เป็นอานุภาพแห่งฤทธิ์ของวิมลเกียรติอุบาสกกระทำให้เป็นไปแล”

ส่วนบุคคลอื่นๆในโลกธาตุนั้น ที่ยังมีได้สำเร็จฤทธิ์ ต่างจักสำนึกรู้
ว่าตนไปสู่แห่งหนใดก็หาไม่ อนึ่ง ถ้ามাত্রแม้ว่าอภริติพุทธเกษตร จักเข้า
มาประดิษฐานอยู่ในสหาลโลกธาตุนี้ สหาลโลกธาตุก็ไม่เกิดอาการเต็มฤ
หย่อ่นพร่องลงไป ทั้งไม่บังเกิดความคับแคบคั่งคับใดๆทั้งสิ้น คงมี
สถานภาพเป็นปกติดุจเดิมแล

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคศาสดามุนีพุทธเจ้า จึงมีพุทธดำรัสกับ
บริษัททั้งปวงว่า

“เธอทั้งหลาย พึงทอดทัศนาชมพระอโศกยะพุทธเจ้าแห่งอภริติ
โลกธาตุเถิด อันว่าโลกธาตุนั้นมีอสังการประดับแล้ว พระโพธิ์สัตว์แลพระ
สาวกก็ล้วนมีปฏิปทาอันวิสุทธิสะอาดสมบูรณ์”

บริษัททั้งหลายกราบทูลขึ้นว่า “อย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
ได้ทอดทัศนาแล้วแล”

พระบรมศาสดาตรัสว่า “หากมีพระโพธิสัตว์องค์ใด (ในบริษัทนี้) ปรารถนาจักได้สำเร็จซึ่งวิสุทธิพุทธเกษตรเห็นปานนั้น ก็พึงศึกษาปฏิบัติ ตามรอยจริยาแห่งพระอัครโศภะตถาคตเจ้าเทอญ”

ในระหว่างกาลที่ อภริติพุทธเกษตรมาสำแดงปรากฏอยู่นั้น ปรากฏว่า ชนจำนวน ๑๔ นหุตอสงไขย ในสหาโลกธาตุนี้ ต่างก็ตั้งจิตมุ่งต่อพระ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ต่างตั้งปณิธานขอให้ได้อุบัติ ณ อภริติพุทธเกษตร นั้น แลพระผู้มีพระภาคศากยมุณีพุทธเจ้าประทานลัทธยาเทศพยากรณ์ว่า

“เธอทั้งปวงจักได้อุบัติ ณ โลกธาตุนี้”

ครั้งนั้น เมื่อความเป็นไปปรากฏแห่งอภริติพุทธเกษตรได้สำเร็จ หิตานุหิตประโยชน์แก่สหาโลกธาตุนี้เสร็จสิ้น ก็คืนสู่สถานที่มาเดิมเป็นที่ ประจักษ์แก่สรรพชน ณ ที่นั้นแล

พระบรมศาสดาจึงตรัสกับพระสารีบุตรว่า “สารีบุตร! เธอได้ยลเห็น อภริติโลกธาตุ พร้อมด้วยพระอัครโศภะพุทธเจ้าแล้วฤาหนอ?”

ทูลว่า “อย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ขอให้สรรพสัตว์บรรลु วิสุทธิภูมิดุจเดียวกับพระอัครโศภะพุทธเจ้า ได้สำเร็จอิทธาภิสังขารอำนาจ ฤทธิ์ ดุจเดียวกับวิมลเกียรติอุบาสก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ ทั้งหลายได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสดูเห็นแลใกล้ชิตบุชานบุคคล (คือท่านวิมลเกียรติ) อย่างนี้ อนึ่ง สรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็ดี หรือที่เป็นอยู่ภายหลังพระผู้มีพระภาคดับขันธปรินิพพานแล้วก็ดี หาก ได้สดับฟังซึ่งพระสูตรนี้ ก็จักได้เสวยประโยชน์อันสงฆ์อันยิ่ง จักป่วย กล่าวไปไยกับผู้ที่มีโอกาสสดับฟัง แล้วยังมีความเข้าใจเชื่อมั่นนำไปประพฤติ ปฏิบัติ ฤาสวดสาธยายเล่าปน ฤาอรรถาธิบายให้ผู้อื่นทราบ แลปฏิบัติ ธรรมตามสมควรแก่กรรมเหล่านั้น ผู้ใดในมือถือไว้ซึ่งคัมภีร์สูตรนี้ไซ้ ผู้ นั้นชื่อว่าได้ทรงซึ่งธรรมรัตนकरร์ ผู้ใดสวดสาธยายเล่าปน อรรถาธิบาย ให้ผู้อื่นฟังซึ่งพระสูตรนี้ ผู้นั้นเป็นอันพระพุทธเจ้าทั้งหลายคุ้มครองอภิบาล

แล้ว ใครก็ตามที่ได้สักการบูชาบุคคลดังกล่าวมานี้ พึงรู้ว่า เขาได้
 สักการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน ผู้ใดได้คัดลอกจารึกซึ่งพระสูตรนี้
 พึงรู้ว่าในเคหสถานของเขานั้น มีพระตถาคตเจ้าเสด็จประทับอยู่ ผู้ใด
 สดับพระสูตรนี้แล้ว แลบังเกิดสัมปสาทนียจิตานุโมทนา ผู้นั้นชื่อว่ามุ่ง
 ไปสู่สรรเพชดาญาณ ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นเข้าใจอรรถรสในพระสูตรนี้ แม้
 ที่สุดเพียงกาลา ๔ บาท แลสามารถแสดงแก่ผู้อื่น พึงรู้ว่าผู้นั้นได้รับ
 ลัทธยาเทพพยากรณ์ ที่จักสำเร็จพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล.”

ปริเฉทที่ ๑๒ อักโขภยะพุทธเกษตรทรรศนะวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๑๓

ธรรมปฏิบัติบวชวรรค

ก็โดยสมัยนั้นแล ท้าวสักกรินทร์เทวราช ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า ในท่ามกลางบริษัทว่า

“ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์มาตราบจักได้เคยสดับฟังพระสูตรนับด้วยร้อยเป็นอนึ่ง นับด้วยพันเป็นอนึ่ง จากพระผู้มีพระภาคแลจากพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ก็จริง แต่กับห่อนจักได้เคยสดับพระสูตรอันเป็นอจินไตย มีอิสรมหิทธิฤทธานุภาพ เป็นัตตตวธรรมที่มีผันเปลี่ยน สุขุมคัมภีรภาพเห็นปานดังพระสูตรนี้เลยพระพุทธเจ้าข้า อาศัยความเข้าใจในธรรมอรรถ ซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้ว หากมีสรรพสัตว์ใดๆสดับซึ่งพระสูตรนี้ มีศรัทธาแลความเข้าใจ น้อมรับชำระไว้ฤๅได้สวดสาธยายเป็นต้น บุคคลนั้นย่อมจักบรรลุซึ่งธรรมในพระสูตรนั้นโดยมิต้องวิมตติกังขาใดๆ จักป่วยกล่าวไปใยกับผู้ที่สามารถนำหลักธรรมในพระสูตรดังกล่าวไปปฏิบัติตามได้เล่า บุคคลผู้เช่นนั้น ชื่อว่าได้ปิดทวารแห่งทุกคติภูมิ เปิดทวารแห่งสรรพกุศลธรรมออกแลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมตามอภิบาลระลึกถึงเขา บุคคลดังกล่าวย่อมอาจหาญในอันกราบประดาพาหิรลัทธิ กำจัดข่มขีมารภัยให้พ่ายแพ้ ชื่อว่าได้บำเพ็ญอุบรรมพระโพธิญาณ สถิตด้วยดีในภูมิตรัสรู้เจริญตามรอยพระบาทบุคคลของพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากมีบุคคลใดน้อมรับชำระไว้ซึ่งพระสูตรนี้ก็ดี เจริญสวดสาธยายพระสูตรนี้ก็ดี หรือว่าปฏิบัติตามธรรมคติในพระสูตรนี้ก็ดี ข้าพระองค์พร้อมด้วยเทพบริวารจักไปสักการบูชาแลรับใช้อุปัฏฐากบุคคลนั้นๆ ในสถานคามนิคมชนบทราชธานี ฤาบรรพต วนาสน์ ป่าชฎาใด หากมีพระสูตรนี้ประดิษฐานอยู่ไซ้ ข้าพระองค์พร้อมด้วยเทพบริวารก็จักไปรักษา

ดูแลยังสถานที่นั้น ชนเหล่าใดที่ยังไม่มีจิตเลื่อมใส จักยังความเลื่อมใสของ
เขาเหล่านั้นให้บังเกิด ชนเหล่าใดซึ่งมีความเลื่อมใสแล้ว ก็จักตามอภิบาล
คุ้มครองชนเหล่านั้น”

พระบรมศาสดาตรัสว่า

“สาธุ! สาธุ! เทวราช! เป็นตามดั่งที่พระองค์ตรัส ตถาคตขอ
อนุโมทนาในสัมปสาทณียจิตของพระองค์ เป็นความจริงทีเดียว ที่พระสูตร
นี้เป็นสูตรประกาศแสดงถึงพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิอันเป็นอจินไตยแห่ง
พระพุทธรูปทั้งหลาย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต เพราะเหตุฉะนั้นแล
เทวราช! หากมีกุลบุตรกุลธิดาใด น้อมรับชำระไว้ซึ่งพระสูตรนี้ หรือสวด
สาธยายก็ดี บูชาสักการะพระสูตรนี้ก็ดี ชื่อว่าย่อมเป็นการบูชาสักการะใน
พระพุทธรูปทั้งปวง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ฯลฯ คุณก่อนเทวราช ณ
เบื้องอดีตภพกาลสงขัยกัลป์อันประมาณมิได้ ในสมัยพุทธรูปบาทกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคผู้ทรงพระนาม ไภษัชยราชาตถาคต พระองค์เป็นพระผู้ควร
บูชา เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง แลยังให้ผู้อื่น
ให้รู้ตามได้ สมบูรณ์ด้วยวิชาแลจรรยา เป็นพระสุคต รู้แจ้งโลก เป็น
บุรุษผู้เยี่ยมยอดไม่มีผู้ใดเปรียบ ทรงแสดงธรรมฝึกสอนสัตว์จุณนายสารถิฝึก
ดุรงคชาติ พระองค์เป็นศาสดาแห่งเทพดาแลมนุษย์ เป็นผู้ตื่นแล้วจาก
กิเลสนิทรา เป็นภควา โลกธาตุของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีนามว่า
มหาวุฑฒอลังการ กัลป์นั้นมีชื่อว่า อลังการกัลป์ พระชนมายุของ
พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ๒๐ จุลกัลป์ ทรงมีพระสาวกสงฆ์ ๓๖ โกฏิินหุต
พระโพธิสัตว์สงฆ์อีก ๑๒ โกฏิ คุณก่อนเทวราช ครั้งนั้นมีพระเจ้าจักรพรรดิ
ราชทรงพระนามว่า รัตนฉัตร ทรงบริบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ มี
อานุภาพแผ่ไปในแผ่นดินทั้งจาตุรทิศ พระเจ้าจักรพรรดิราชนั้นมีพระโอรส
๑,๐๐๐ องค์ ล้วนสมบูรณ์ศิริลักษณะสง่างามแลมีวิริยภาพแก่กล้า อาจหาญ
สามารถข่มขี่ศัตรูได้ สมัยนั้นพระเจ้ารัตนฉัตรพร้อมด้วยบริวารได้ถวาย

สักการบูชาในพระไภษัชยราชาคถาคตเจ้า บริจาคสรรพเครื่องอุปโภคน้อมถวายแด่พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นระยะเวลาตลอดกาลนับได้ ๕ กัลป์ เมื่อพ้น ๕ กัลป์แล้ว พระเจ้ารัตนจักรจึงมีพระดำรัสแก่พระโอรสทั้ง ๑,๐๐๐ องค์ว่า

‘แม่พวกกู ก็พึงบำเพ็ญจริยาเช่นเดียวกับกูได้บำเพ็ญเถิด กูทั้งปวง พึงยังจิตศรัทธาปสาทะอันลึกซึ้งให้ตั้งมั่น ถวายสักการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เทอญ’

ลำดับนั้น พระโอรสทั้ง ๑,๐๐๐ องค์ รับพระราชบรรหารของพระราชบิดาแล้ว ต่างก็ถวายสักการบูชาพระไภษัชยราชาคถาคตตลอดกาล ๕ กัลป์ เมื่อบำเพ็ญทานบริจาคเสร็จสิ้นแล้ว จึงมีพระราชโอรสองค์หนึ่ง พระนามว่า จันทรจักร เมื่อประทับอยู่พระองค์เดียว บังเกิดความปริวิตกขึ้นว่า

‘ยังจักมีการสักการบูชาใดที่ยิ่งกว่าสักการบูชา อันพระราชบิดาแลเราทั้งหลายได้บำเพ็ญอยู่อีกฤาไม่หนอ?’

ครั้งนั้น ด้วยพุทธานุภาพ บันดาลให้มีสุรเสียงตอบของเทพองค์หนึ่ง เบื้องอัมพรสถานว่า

‘ดูก่อนราชบุตร การสักการบูชาด้วยธรรมปฏิบัติ ประเสริฐยิ่งกว่าสักการบูชาใดๆ’

ราชบุตรนั้นจึงถามว่า ‘อะไรชื่อว่าเป็นธรรมปฏิบัติบูชาเล่า?’

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจึงตรัสว่า

‘ดูก่อนราชบุตร อันธรรมปฏิบัตินั้นคือ ในบรรดาพระสูตรอัน สุขุมคัมภีรภาพ ซึ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสแสดงไว้แล้ว อันโลกกล่าวคือชนทั้งปวง ยากที่จักบังเกิดศรัทธา ยากที่จักน้อมรับ เป็นธรรมอันประณีตละเอียดยากที่จักเห็นได้โดยง่าย เป็นธรรมอันบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมองมลทินใดๆ มิใช่จักบรรลุถึงได้โดยอาศัยความตรึกนึก วิกัลปกะเนเอา เป็นธรรมอันสงเคราะห์เข้าอยู่ในโพธิสัตว์ธรรมปิฎก อัน

ธารณีมุทระ*ตรากำหนดแน่นอนลงไปแล้ว เป็นธรรมเนียมนำไปสู่อนิวรรต
 นิยภูมิ ยังปารมิตา ๖ ประการให้สำเร็จ เป็นปรมัตถวิภาษธรรม อนุโลม
 สู่วะโพธิญาณธรรม เป็นพระสูตรซึ่งอยู่เหนือบรรดาสูตรทั้งหลาย ผู้
 ปฏิบัติธรรมนี้ย่อมเข้าสู่ภูมิแห่งมหาเมตตา มหากรุณา เว้นจากสรรพกิจของ
 มาร กับทั้งปราศจากมิจาภิภูทั้งปวงอีกด้วย เป็นธรรมอนุโลมนับเนื่องใน
 เหตุในปัจจุบัน ไม่มีตัวตน ไม่มีบุคคล ไม่มีสัตว์ ไม่มีชีวะ เป็นสุญตา
 อนิมิตตะ อปฺปณิหิตะ อนุตปาตะ สามารถยังสรรพสัตว์ให้ได้นั่งเหนือ
 ปริมาภิเชกสัมโพธิบัลลังก์ แล้วแลยังธรรมจักรให้หมุน อันปวงเทพ นาค
 ยักษ์ คนธรรพ์เป็นต้น ถวายสดุดีสรรเสริญ อนึ่ง เป็นธรรมยังสรรพสัตว์
 ให้เข้าสู่พุทธธรรมปิฎก เป็นธรรมซึ่งรวบรวมเอาไว้ซึ่งปรัชญาญาณของ
 สรรพบัณฑิตอารยชนไว้ เป็นธรรมซึ่งแสดงมรรคจรรยาแห่งพระโพธิสัตว์
 ทั้งหลาย อาศัยอรรถแห่งตัตตวธรรมเป็นที่ตั้ง ประกาศแจ่มแจ้งในเรื่อง
 อนิจจตา ทุกขตา สุญตตา อนัตตตา แลธรรมอันเป็นที่ดับสนิทของปวง
 ทุกข์ เป็นธรรมอันสามารถช่วยกอบกู้สัตว์ผู้ลวิบัติ ให้พ้นจากความวิบัติ
 นั้นได้ สามารถยังพวงพาหิรลัทธิ แลผู้ที่หนาด้วยอภิขณาวิสมโลภะให้
 ครั่นคร้าม เป็นธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าแลพระอริยชนทั้งหลายอนุโมทนาสดุดี
 เป็นธรรมหันหลังให้แก่ชาติทุกข์ มรณทุกข์ ประกาศซึ่งความสุขของพระ

* ธารณีมุทระ มี ๔ อย่างคือ

๑. ธรรมธารณี ได้แก่ การสดับจำทรงพระสัทธรรมไม่หลงลืม
๒. อรรถธารณี ได้แก่ การทรงเอาไว้ในอรรถรสแห่งพระสัทธรรม
๓. มนตรธารณี ได้แก่ การอาศัยอำนาจสมาธิจิตปรุงแต่งมนตร์ อันประกอบด้วย
 อานุภาพขึ้น
๔. กษานติธารณี ได้แก่ ความที่สามารถอดทนตั้งมั่นอยู่ในตัตตวธรรม โดยไม่
 บังเกิดความเบื่อหน่าย

นิพพาน’

‘อนึ่ง เป็นธรรมเนียมพระพุทธรูปเจ้าในไตรกาลทั่วทิศทศทิศทรงแสดงประกาศแล้ว ผู้ใดได้สดับซึ่งพระสูตรอันมีนัยดังพรรณนามานี้ บังเกิดจิตศรัทธาแลเข้าใจ น้อมรับชำระไว้แลสวดสาธยาย ตลอดทั้งยังใช้กำลังแห่งอุบายโกศลอธิบายแสดงจำแนกแจกแจงธรรมนั้นแก่สัตว์ เมื่อเป็นผู้พิทักษ์ธรรมด้วยประการฉะนี้ ย่อมชื่อว่าได้ปฏิบัติธรรมสักการบูชา’

‘อนึ่ง ผู้ใดสามารถปฏิบัติธรรมตามธรรมซึ่งกล่าวแล้ว อนุโลมเป็นไปตามหลักปฏิจกสมุปบาท เว้นจากปวงมิจฉาทิฐิเสย ได้บรรลุนุตปาทธรรมกษานติ กำหนดแน่ชัดลงไปได้ว่า ธรรมทั้งปวงนั้นไม่มีอาตมัน ไม่มีสัตว์ แต่ก็ไม่บังเกิดความคิดของโต้แย้งในเรื่องของเหตุปัจจัย ผลวิบากของกรรม เช่นนี้จึงชื่อว่าเป็นผู้พ้นแล้วจากความยึดถือในเรื่องตนแลของๆตน ผู้นั้นย่อมมีอรรถเป็นปฏิสธนะ ไม่ถือเอาวจนโวหารเป็นปฏิสธนะ ย่อมมีปัญญาเป็นปฏิสธนะ ไม่ถือเอาวิญญาณทางอายตนะเป็นปฏิสธนะ ย่อมมีพระสูตรประเภทนิปปริยายธรรมเป็นปฏิสธนะ ไม่ถือเอาพระสูตรประเภทปริยายธรรมเป็นปฏิสธนะ ย่อมมีธรรมเป็นปฏิสธนะ ไม่ถือเอาบุคคลเป็นปฏิสธนะ* เป็นผู้รู้แจ้งชัด อนุโลมเป็นไปในยถาภูตธรรมลักษณะปราศจากการเข้ามา ปราศจากคติมุ่งไป อวิชชาย่อมดับสนิทไปในที่สุด เพราะเหตุนี้ สังขารทั้งปวงก็ย่อมดับสนิทไปในที่สุด แม้จนชาติความเกิดก็ย่อมดับสนิทไปในที่สุด ชรามรณะก็ย่อมดับสนิทไปในที่สุด (กล่าวคือทั้งหมดเป็นสูญตา ปราศจากสภาวะเกิดขึ้นหรือดับไป) ผู้ใดมาเพ่งพิจารณาอยู่อย่างนี้ ก็ย่อมรู้ชัดว่า อันปฏิจกสมุปบาท ๑๒ นั้น ปราศจากอันตลักษณะ ไม่เกิดอุปาทลักษณะขึ้นอีก ผู้ซึ่งกระทำเช่นนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้บูชาพระตถาคต ด้วยธรรมปฏิบัติบูชาอันสูงสุด’

พระบรมศาสดา ทรงแสดงความอนุสนธิกับท้าววาสวะต่อไป

* หลักปฏิสนธิ์นี้เป็นหลักสำคัญของฝ่ายมหายาน จัดเป็นแก่นธรรมสำหรับ
ส่องตรวจดูพระสัทธรรมที่แท้จริงด้วย

ข้อแรกหมายความว่า เรื่องภาษาโวหารเป็นเรื่องของบัญญัติ ไม่แน่นอน
เปลี่ยนแปลงร้องเรียกอย่างไรก็ได้ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่เนื้อความ เช่นคำว่า “นิโรธ” ก็เป็น
ภาษาชาวบ้านธรรมดา แปลว่าดับ แต่เมื่อใช้ในทางธรรม นอกจากจะหมายถึง
ความดับเช่นไฟดับธรรมดาแล้ว ยังหมายถึงสภาพพ้นทุกข์พ้นกิเลสอีกด้วย เราจึง
ต้องถือเนื้อความเป็นใหญ่กว่าโวหารบัญญัติ

ข้อสอง เนื่องด้วยความรู้ทางอายตนะอาจหลอกเราได้ เช่นคนเดินไปในที่มีด
เหยียบเชือกสำคัญคิดว่างู เลยตกใจกลัวถึงนอนป่วยก็มี อารมณ์โลกเป็นเรื่องของ
มายาที่แสดงหลอกเรา ฉะนั้นจะถือเอาความจริงทางความรู้ทางอายตนะย่อมไม่แน
แท้ ผู้สติปัญญา กล่าวคือวิปัสสนาปัญญา ซึ่งสามารถเพิกมายาออกเสียได้

ข้อสาม ฝ่ายมหายานถือว่า บรรดาพระสัทธรรม ซึ่งพระบรมศาสดาแสดง
ประทานไว้แก่เวไนยสัตว์นั้น ย่อมแสดงให้เห็นเหมาะแก่อินทรีย์ อุปนิสัยชั้นภูมิแห่งสัตว์
จึงมีประเภทปริยายธรรมกล่าวคือธรรมซึ่งยังต้องขยายความหรือยังมีนัยที่เหลืออีก
เช่นหลักธรรมที่ว่าด้วยเรื่องการประพาสธรรม เพื่อบรรลุสุขเที่ยงโลกียชนเป็นต้น
ทรงแสดงแก่สัตว์ที่ยังมีภูมิอินทรีย์อ่อน ส่วนสัตว์ซึ่งมีอินทรีย์สูงกล้าแล้ว ทรงแสดง
ปรมัตถธรรม ชี้ให้เห็นความเป็นมาของโลกว่านี้ชื่อว่าปริยายธรรม คือธรรมที่
ไม่มีนัยที่ต้องไขความกันอีก เป็นการแสดงถึงแก่นสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ข้อสุดท้าย ทางมหายานนับถือความถูกต้องเหตุผลเป็นสำคัญ หลักธรรมจะ
เป็นใครกล่าวก็ตาม ถ้าชอบด้วยเหตุผล เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์แล้ว ก็ให้ถือเป็น
หลักปฏิบัติได้

อันที่จริงทั้ง ๔ ข้อนี้ ก็มีนัยอยู่ในหลักพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หรือจะ
พูดให้ถูกต้องกว่า เป็นหลักการของพระพุทธศาสนานั้นเอง ไม่ใช่ของฝ่ายเถรวาท
หรือฝ่ายมหายาน

“เมื่อพระราชบุตรจันทรถัดร ได้สดับพระสัทธรรมจากพระโภษชย ราชากุทเจ้าแล้ว ก็ได้บรรลุมุทากษานติธรรม ครั้นแล้วพระราชบุตรจึง เปลื้องรัตนอลังการซึ่งประดับสรีราภรณ์ออก น้อมถวายบูชาแด่พระพุทเจ้า พระองค์นั้น พร้อมทั้งกราบทูลว่า

‘ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในกาลเมื่อพระองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ข้าพระองค์จักบำเพ็ญธรรมปฏิบัติบูชา อภิบาลรักษาพระสัทธรรม ของ อานุภาพของพระองค์โปรดได้คุ้มครองให้ธรรมปฏิบัติบูชานั้น ได้สถาปนาขึ้น สำเร็จ ให้ข้าพระองค์สามารถบำราบมารภัย แลบำเพ็ญโพธิสัตว์จรียาได้ ลุล่วงพระพุทเจ้าข้า’

พระโภษชยราชากุทเจ้า ทรงกำหนดรู้วาระจิตอันลึกซึ่งตั้งมั่นของ พระราชบุตรนั้นแล้ว จึงตรัสพยากรณ์เพื่อเป็นสักขีว่า ‘ในอนาคตกาล เธอ จักได้อภิบาลรักษาสัทธรรมนครเป็นแท้’

ดูก่อนเทวราช ครั้งนั้นพระราชบุตรจันทรถัดร ได้มีดวงธรรมจักขุ อันบริสุทธิ์ ทั้งยังได้รับลัทธยาเทศพุทพยากรณ์เช่นนี้ เธอเป็นผู้มีศรัทธา ออกบรรพชาแล้ว ได้เพียรอบรมกุศลธรรมอยู่โดยกาลไม่นานเลย ก็ได้ บรรลุอภิญญาทั้ง ๕ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยโพธิสัตว์ธรรมวิธี บรรลุธารณีมี ปฏิภาณโกศลไม่ขัดข้อง ครั้นเมื่อพระโภษชยราชากุทเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว เธอก็ได้อาศัยกำลังแห่งอภิญญา ธารณี และปฏิภาณโกศลนั้น ยังพระธรรมจักรของพระโภษชยราชาดเถาคต ให้แพร่หลายออกไปตลอด กาลนานเต็ม ๑๐ จุลกัลป์ ภิกษุจันทรถัดรได้อภิบาลรักษาพระสัทธรรมด้วย ความพากเพียร ในชาตินั้นเธอได้โปรดชนนับจำนวนแสนโกฏิ ให้ตั้งอยู่ใน ภูมิที่ไม่เสื่อมจากพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และยังมีชนอีก ๑๔ นหุต มีจิตมุ่งต่อพระอรหันตภูมิ พระปัจเจกโพธิภูมิ ยังสรรพสัตว์ไม่มีประมาณ ได้อุบัติในโลกสวรรค์”

“ดูก่อนเทวราช พระเจ้ารัตนฉัตรในสมัยนั้น มิใช่ผู้ใดอื่นไกลหรอก ที่แท้ก็คือนานผู้ได้บรรลुพระโพธิญาณในปัจจุบัน ทรงพระนามว่า พระรัตนโชติประภาตถาคตเจ้า นั่นเอง แลพระราชโอรส ๑,๐๐๐ องค์นั้น ก็คือ พระพุทธเจ้า ๑,๐๐๐ องค์ในภัทรกาลปีนี้ นับตั้งตั้งแต่ พระกฤษณะพุทธเจ้า เป็นปฐม จวบถึงพระตถาคตเจ้าองค์ลำดับสุด ทรงพระนามว่า รุจิ ส่วน ภิกษุจันทรฉัตรนั้น ก็คือเรตถาคตนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้แล เทวราช! พระองค์พึงกำหนดสาระสำคัญในเรื่องนี้ว่า ในบรรดาสักการบูชาทั้งหลาย นั้น ธรรมเนียมปฏิบัติบูชาเป็นสักการบูชาอันเยี่ยมยอดประเสริฐที่สุด ไม่มีสิ่งใดเปรียบ เพราะเหตุนั้น เทวราช! พระองค์พึงบูชาพระพุทธเจ้าด้วยธรรมเนียมปฏิบัติบูชาเถิด.”

ปริเฉทที่ ๑๓ ธรรมเนียมปฏิบัติบูชาวรรค จบ.

ปริเฉทที่ ๑๔

ธรรมทายาทวรรค

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคจึง ตรัสกับพระศรีอาริยมตไตรย โภธิสัตว์ว่า

“ดูก่อนเมตไตรยยะ ตถาคตมอบหมายพระอนุตรสัมมาสัมโพธิธรรม ซึ่งสร้างสมมาตลอดสงไขยกัลป์ อันมีอายุประมาณได้ให้ไว้แก่เธอ ณ กาลบัดนี้ อันพระสูตรมีนัยเกฑ์ดังกล่าวมาแล้วนี้ ในสมัยเมื่อตถาคตดับขันธปรินิพพานแล้ว เธอทั้งหลาย (ตรัสรวมผู้เข้าประชุมด้วย) พึงสำแดงอานุภาพประกาศแพร่หลายซึ่งธรรมนั้นชั่วชมพูทวีปสืบไป อย่าให้ขาดถึงวิบัติเป็นอันขาด ข้อนั้นเพราะเหตุเป็นไฉน? ก็เพราะว่าถ้าในกาลอนาคตภายภาคหน้า จักมีกุลบุตรกุลธิดากับทั้งทวยเทพ นาคา อสูร ยักษ์ คนธรรพ์ รากษส เป็นอาทิ ตั้งจิตมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ มีความยินดีในธรรมอันกว้างใหญ่นี้ สัตว์เหล่านั้น ถ้ามิได้สดับพระสูตรเห็นปานนี้ ก็จักเสื่อมจากประโยชน์อันพึงได้โดยแท้ ก็แลหากสัตว์เหล่านั้น ได้สดับพระสูตรดังกล่าวนี้แล้ว จักมีศรัทธาปสาทะมาก จักบังเกิดจิตที่หาได้ยาก น้อมเทิดทูนพระสูตรดังกล่าวด้วยเศียรเกล้าของเขา เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงประกาศให้แพร่หลาย ให้สมควรแก่ประโยชน์อันสรรพสัตว์จักพึงได้เถิด”

“ดูก่อนเมตไตรยยะ เธอพึงรู้ไว้ด้วยว่า อันพระโพธิสัตว์นั้นมีสองลักษณะ ก็สองลักษณะนั้นเป็นไฉน?

๑. คือ พระโพธิสัตว์ที่ยินดีเพติดเพลิน ในเรื่องสำนวนอักษรโวหาร บัญญัติ

๒. คือ พระโพธิสัตว์ที่มีได้ครั้นคร้ามหวาดกลัวต่ออรรถธรรมอันสุขุม
 คัมภีรภาพ สามารถจักเข้าถึงชิมซาบได้

ก็พระโพธิสัตว์ใด ที่ยินดีเพลิดเพลินในเรื่องสำนวนอักษรโวหาร
 บัญญัติ ฟังรู้ได้ว่า เป็นพระโพธิสัตว์นวกะ พระโพธิสัตว์ใดปราศจาก
 ความเพลิดเพลินยินดี ปราศจากความยึดถือ ปราศจากความครั่นคร้ามใน
 พระสูตรอันล้าลึก สามารถเข้าถึงแก่นสารในพระสูตรนั้น ครั้นได้สดับซึ่ง
 พระธรรมนั้นแล้ว ก็มีจิตสะอาดผ่องแผ้ว ชำรงรักษาไว้ได้ แลสาธยายเล่า
 บ่นกับทั้งอาจปฏิบัติตามธรรมดังกล่าว ฟังรู้ได้ว่าเป็นพระโพธิสัตว์รัตตัญญ
 อบรมปฏิบัติโพธิจริยามานานกาล อนึ่ง เมตไตรยะ! ยังมีธรรมอยู่ ๒
 ประการ ซึ่งนวกโพธิสัตว์มิสามารถตัดสินเด็ดขาดในอรรถธรรมอันสุขุม
 คัมภีรภาพได้ ก็สองประการนั้นเป็นไฉน?

๑. พระสูตรอันมีนัยล้าลึกใด ซึ่งนวกโพธิสัตว์ได้สดับแล้ว บังเกิด
 ความครั่นคร้ามกังขา ไม่สามารถอนุโลมตาม แลกล่าวจ้วงจาบโดยไร้
 ศรัทธาว่า ธรรมเหล่านี้เรามิเคยได้ฟังมาก่อนเลย ได้มาจากผู้ใดกัน?
 ประการหนึ่ง

๒. บุคคลที่เขากิบาลซึ่งพระสูตรอันมีนัยล้าลึก แลเขาแสดง
 ประกาศซึ่งพระสูตรนั้น นวกโพธิสัตว์ก็ไม่ยอมเข้าใจสักการบูชาบุคคลผู้
 นั้น อนึ่ง ยังกล่าวโทษตำหนิติเตียนบุคคลผู้นั้นอีกด้วย อีกประการหนึ่ง

ก็ทั้ง ๒ ประการนี้ เธอพึงสำเหนียกไว้เถอะว่า เป็นการกระทำซึ่ง
 ทำลายตนเองของนวกโพธิสัตว์ ผู้ไม่สามารถควบคุมจิตของเขาในท่ามกลาง
 ธรรมอันสุขุมคัมภีรภาพได้ อนึ่ง เมตไตรยะ! ยังมีโทษอยู่อีก ๒ ประการ
 ซึ่งพระโพธิสัตว์ผู้รัตตัญญผู้มีศรัทธาเข้าใจในธรรมอันสุขุมคัมภีรภาพ แต่
 เป็นการทำลายตนเอง มิสามารถบรรลุอนุตปาตธรรมกษานติได้ สอง
 ประการนั้นเป็นไฉน? คือ

๑. รัตตัญญูโพธิสัตว์ใด ดูหมิ่นนวกโพธิสัตว์ ไม่ว่ากล่าวอบรมสั่งสอนตักเตือนนวกโพธิสัตว์นั้น

๒. แม้จะมีความเชื่อความเข้าใจในธรรมอรรถอันลึกซึ้ง แต่ก็ยังยึดถือในวิกัลปลักษณะ นี่แลธรรม ๒ ประการ”

พระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ ครั้นได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้ว จึงกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค อัจฉรย์ยิ่งนักแล้วพระพุทธเจ้าข้า เป็นไปตามพระพุทธบวรหารโดยแท้ ข้าพระองค์จักเว้นจากโทษดั่งที่กล่าวมาแล้ว จักเป็นผู้ธำรงรักษาพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิธรรม ซึ่งพระสุคตเจ้าสร้างสมไว้นับอสงไขยกัลป์ประมาณมิได้ ในอนาคตกาลภายหน้า หากมีกุลบุตร กุลธิดาใด ผู้ปรารถนาศึกษามหายานธรรม ข้าพระองค์จักยังเขาให้ได้ถือเอาพระสูตรดังกล่าวนี้ไว้ในหัตถ์* แลด้วยกำลังแห่งอำนาจ จักยังเขาให้สามารถธำรงไว้สวดสาธยายกับทั้งแสดงประกาศแก่ผู้อื่น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกาลอนาคต ผู้ใดซึ่งสามารถธำรงไว้ซึ่งพระสูตรเป็นต้นดังกล่าวนี้ สามารถสวดสาธยายแลประกาศแก่ผู้อื่น เขาพึงสำเหนียกว่า นี่เป็นอำนาจบันดาลให้เป็นไปของข้าพระองค์ ผู้มีนามว่าเมตไตรยะพระพุทธเจ้าข้า”

พระบรมศาสดา ตรัส

“สาธุ! สาธุ! เมตไตรยะ! เป็นดั่งที่เธอกล่าว ตถาคตอนุโมทนา สาธุการแก่เธอด้วย”

ลำดับนั้นแล บรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งปวง ต่างก็อัญชลีกร กราบทูลขึ้นว่า

“แม้พวกข้าพระองค์ก็เหมือนกันพระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระสุคตเจ้าดับขันธปรินิพพานไปแล้ว จักประกาศพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิธรรมให้แก่

* คือได้มีโอกาสศึกษาพระสูตรมหายานอันลึกซึ้ง มีวิมลเกียรติคุณพิเศษสูตรเป็นต้น

ไพศาลทั่วสรรพโลกธาตุในทศทิศ อนึ่ง จักเป็นผู้นำแก่ผู้ประกาศธรรมให้ได้ พระสูตรนี้ด้วย”

สมัยนั้น ท้าวจตุมหาราช ก็กราบทูลขึ้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ในสถานที่ใด จักเป็นคามนิคมชนบท ราชธานี บรรพต วนาสถา ป่าช้าใด ๆ หากจะมีซึ่งพระสูตรนี้ประดิษฐานอยู่ก็ดี มีผู้สาธยายประกาศซึ่งพระสูตรนี้ก็ดี ข้าพระองค์จักนำบริวารมาสดับพระธรรมเทศนา ณ สถานที่นั้นๆ พิตักษัณุมครองบุคคลนั้น ภายในบริเวณภูมิพลโดยรอบร้อยโยชน์ จักป้องกันมิให้ภัยพาลมาก่อจนได้พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค จึงตรัสกับพระอานนทว่า

“ดูก่อนอานนท์ เธอจงชำระไว้ซึ่งพระสูตรนี้ แลประกาศแสดงให้แผ่ไพศาลเถิด”

พระอานนทกราบทูล “อย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ได้ชำระพระสูตรสำคัญไว้แล้วพระพุทธเจ้าข้า ก็พระสูตรนี้ จักมีนามว่าอย่างไร?”

ตรัส “อานนท์! พระสูตรนี้มีนามว่า วิมลเกียรตินิทเทสสูตร หรือ อจินไตยวิมุตติธรรมทวารสูตร เธอพึงทราบเอาไว้อย่างนี้แล”

เมื่อพระผู้มีพระภาค แสดงพระธรรมบรรยายนี้แล้วสานลง ท่าน วิมลเกียรติดิคุตฺตพดี พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พระสารีบุตรเถรเจ้า พระอานนทเถรเจ้า เป็นอาทิ กับทั้งบรรดาทวยเทพ อสูร ประชุมชนทั้งนั้น บรรดาที่ได้สดับพระพุทธภาษิต ต่างก็มีโสมนัสปรีดาราเริงในธรรม มีศรัทธาปสาทะน้อมรับปฏิบัติตาม ด้วยประการฉะนี้แล.

ปริเฉทที่ ๑๔ ธรรมทวารวรรค จบ.

วิมลเกียรตินิทเทสสูตร อวสาน

ปสาทนียกถา

ข้าพเจ้าขอจตุรปูชา ชำระกายกรรม มโนกรรมให้สะอาดหมดจด แล้วแลจักกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการพิมพ์คัมภีร์อันประกาศพระปรมาัตตธรรม อันจัดเป็นส่วนวิกรรมโดยสังเขปนัย นับจำเดิมแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในโลก อนุศาสน์ของพระองค์ได้แผ่ไพศาลไปทั่วสากล แลมาตรว่าประเภทแห่งพระสัทธรรมจะมีนัยวิจิตรพิสดารต่างๆ แต่ก็มีสารัตถะเป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน อาทิเช่นพระสูตรคัมภีร์นี้ ผู้เป็นการณบุคคล คือท่านวิมลเกียรติกฤหบดี แท้จริงก็คือพระสุวรรณวิหิพุทธเจ้า มาอวตารแบ่งภาคปรากฏในโลกมนุษย์นั่นเอง ท่านสำแดงองค์เป็นอุบาสกพุทธสาวก สร้างสมบารมี บริบูรณ์ด้วยปัญญาปฏิภาณโกศลเลอภิญญาภิรติกา บรรลุมิอนุตปาทธรรมกษานติ แม้ท่านจักอยู่ในเพศครองเรือน ก็รักษาศีลาจารวัตรเคร่งครัด มิได้มีจิตอุปาทานในภพ ๓ อย่างใด และโดยธรรมิกอุบาย ท่านจึงสำแดงความเจ็บป่วย เพื่อจักถือเป็นโอกาสจากอาพาธนั้นป่าวประกาศธรรม สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่าเป็นบุคคลผู้สมควรไปเยี่ยมไข้ท่านวิมลเกียรติกฤหบดีได้อย่างคู่ควรแก่กันก็คือ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ แต่ก็ทรงประสงค์ให้พระอรหันตสาวกอื่นๆ ไปเยี่ยมไข้ก่อน เพื่อเป็นโอกาสประกาศความยอดเยี่ยมแตกฉานในพระสัทธรรมของท่านวิมลเกียรติ โดยอาศัยโอฐของบรรดาพระสาวก

ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงมีพุทธบัญชาให้พระอรหันตสาวกทั้งหลาย ไปเยี่ยมไข้ จักได้แถลงขุบลด้วยตนเองแต่ละรูป สำเร็จเป็นสมุฏฐานของพระสูตรนี้ อาทิเช่นพระสารีบุตรผู้เข้ามานสมาบัติในท่ามกลางวนาสนธ์ ก็ถูกท่านวิมลเกียรติกฤหบดีกล่าวตำหนิ พระโมคคัลลานะแสดงธรรมตามถนนตรอกซอย ก็ถูกท่านวิมลเกียรติกฤหบดีทักทวน พระมหากัสสปเทียวจาริกบิณฑบาตตามบ้านเรือนคนยากจน โดยสละบ้านเศรษฐีเสีย ก็ชื่อว่าทำให้ความเสมอ

ภาคนั้นเสียไป ฝ่ายพระสุภูติเล่าเข้าไปแต่บ้านคนมั่งมี ละเลยบ้านคนจนเสีย ค่ายก่องว่าท่านเป็นผู้เข้าถึงสุญตาอย่างยอดเยี่ยม ก็เป็นหมั่นไปเปล่าๆ ฤาพระปณณะ พระมหากัจจายนะ จักเป็นผู้เชี่ยวชาญในการจำแนกแจกแจงธรรม ก็ถูกติเตียน พระอนรุทธ พระอุบาลี ซึ่งยังมีได้เข้าถึงตัดตัวลักษณะยังถูกตำหนิ พระราหุลพูดถึงแต่ประโยชน์ของบรรพชา แต่มิได้เข้าถึงแก่นสารของบรรพชาว่าอยู่ที่อสังขตธรรมอันพ้นจากประโยชน์ พระอานนท์ ด้วยความห่วงใยในอาพาธของพระพุทธองค์ ขอน้ำนมโคมาเพื่อบำบัดอาพาธนั้น ท่านก็หาทราบชัดไม่ว่า นั่นเป็นด้วยพระพุทธองค์สำแดงให้ปรากฏเป็นไปเช่นนั้นเอง ครั้นพระพุทธองค์ตรัสให้พระสาวกเหล่านี้ไปเยี่ยมไข้ท่านวิมลเกียรติ พระสาวกทั้งปวงต่างก็มีอาการรับรองพระพุทธบรรหารเหตุด้วยต่างรู้ตนเองว่า มีปัญญาปฏิภาณหาเท่าเทียมเท่ากับท่านวิมลเกียรติมิได้ ต่างกล่าวสัจดีเกียรติคุณสมบัติของท่านอุบาสกผู้นั้น เมื่ออ่านศึกษาพระสูตรนี้ไปจนถึงอโฏตตธรรมทวารวรรค ก็ปราศจากสำนวนโวหารจักพูดจาบัญญัติได้อย่างไร

มหิทธานุภาพ ความมหัศจรรย์ต่างๆที่กล่าวในคัมภีร์ ก็สุดที่ตัวอักษรจักพรรณนาให้สุดสิ้นได้ ครั้นสมัยราชวงศ์ถัง มีรัตนกวีคนหนึ่งชื่อเฮ้งฮุย เมื่อได้ศึกษาวิจารณ์อรรถสออันล้าลึกสุขุมของพระสูตรนี้ ก็บังเกิดความปีติยินดีเลื่อมใสในพระบรมพุทธศาสนาไปตลอดชีพ ครั้นสมัยราชวงศ์หมิง ท่านสมณจารย์ยังเกียก็ได้รู้แจ้งเห็นจริง เพราะอาศัยพระสูตรนี้ เป็นเหตุให้ท่านได้ดำรงฐานะเป็นพระบูรพาจารย์ ฉะนั้น ประโยชน์อันพึงได้จากพระสูตรนี้สุดที่ว่าจะพำพรรณนาได้

คุณเสถียร โพนันทะ ได้สร้างปัญญาบารมี และมีกุศลอินทรีย์มาแต่เบื้องบุเรชาติ มาในปัจจุบันภพจึงเป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้า ในการค้นคว้าศึกษาพระพุทธวจนะแต่ในวัยเยาว์ มีความรอบรู้แตกฉานในพระสัทธรรมทั้งฝ่ายมหายานและฝ่ายเถรวาท ครั้นเข้าวัยหนุ่มก็ได้เป็นอาจารย์บรรยายใน

มหาวิทยาลัยพุทธศาสนา สมานหลักมหายานและเถรวาทเผยแผ่ให้แพร่หลาย อนึ่ง ยังเป็นผู้เคร่งครัดปฏิบัติบูชาพระพุทธรองค์ รักษาศิลปประเพณีพรตพรหมจรรย์ ผูกจิตแต่ในกรณีประกาศพระพุทธรศาสนาอย่างเดียว คุณเสถียรได้แปลพระสูตรนี้ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสารธรรมจักษุ ด้วยสำนวนโวหารอันเพราะพริ้ง มีผู้อ่านจำนวนมากพอใจ ต่างแจ้งเจตจำนงขอให้พิมพ์เป็นเล่มเพื่อสะดวกในการศึกษา ข้าพเจ้าจึงดำริว่า พระสูตรนี้ก็นับว่าเป็นพระสูตรที่ล้าลึกสุขุมที่สุด จัดเป็นอนุตตรยานธรรม อนึ่ง ยังเป็นผลงานด้านแปลวรรณกรรมของคุณเสถียรอีกด้วย จึงเห็นว่าสมควรพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านผู้สนใจทั่วไป จึงแจ้งความจำนงต่อท่านผู้แปลก็ได้รับอนุญาต ขอผลานิสงส์แห่งธรรมบรรณาการนี้ จงให้ข้าพเจ้าสามารถขจัดปวงอกุศลเวรภัย ที่สืบมาแต่อดีตภพทั้งหลาย แลขอให้พระสูตรนี้จงแพร่หลายแผ่ไพศาล ผู้ใดรู้เห็นญาติโยนพระสูตรนี้ ก็ขอให้ได้บรรลुพระโพธิญาณ ให้ได้สวดเจริญสาธยายพระสูตรนี้ ก้าวเข้าสู่วิถีโพธิมรรคโดยพลัน เทอญ.

วันที่ ๘ เดือนที่ ๔ ปีเถาะ (ตามจันทรคติแบบจีน)

ตรงกับวันสงกรานต์พระพุทธรูป พ.ศ. ๒๕๐๖

กอเฮียงฮู้

ลิขิต ณ พุทธสมาคมจีนตงฮัว พระนคร

(ข้าพเจ้าผู้แปลปทานิพนธ์ของคุณกอเฮียงฮู้ รู้สึกขวยใจในคำยกย่องของท่านผู้เขียนที่มีต่อข้าพเจ้าส่วนตัวอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้าสำนึกตัวอยู่เสมอว่า เป็นผู้มิวิบากอกุศลกรรมมาก มิได้คิดว่าตนเองเป็นนักปราชญ์อย่างใด ชาตินี้ได้แต่พยายามประพฤติสุจริตธรรม เพื่อให้ได้เป็นปัจจัยแก่พระนิพพานเท่านั้น นับว่าคุณกอเฮียงฮู้มีความเอ็นดูรักใคร่ข้าพเจ้ามาก)